

KOOPERATIONEN I NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE

**Finlands Svenska Andelsförbund
Helsingfors 1982**

**KOOPERATIONEN
I NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE**

KOOPERATIONEN

I NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE

FINLANDS SVENSKA ANDELSFÖRBUND
HELSINGFORS 1982

Rainer Mattsson	kap. I, II; 1-3
Marja-Liisa Anttalainen	kap. II;4-9
Tapani Köppä	kap. III
Juhani Tauriainen	kap. IV-V
Vesa Laakkonen	kap. VI

	Företal	7
Kap. I	DEN KOOPERATIVA RÖRELSENS HISTORISKA OCH SOCIALA BAKGRUND	9
	1. Människornas samverkan för trygghet och försörjning	9
	2. Industrisamhällets uppkomst	9
	3. Den nya idén. Robert Owen. Vävarna i Rochdale och deras handelslag	10
	4. Hermann Schulze-Delitsch och Friedrich Wilhelm Raiffeisen — grundarna av andelsbankrörelsen	13
Kap. II	ANDELSVERKSAMHETENS UTVECKLING I FINLAND	16
	1. Kooperationen når Finland	16
	2. Hannes Gebhard	18
	3. Lagen om andelsverksamhet. Sällskapet Pellervo	19
	4. De första centralandelslagen grundas	23
	5. Andelsrörelsens delning	24
	6. Den finlandssvenska andelsrörelsen organiserar sig	25
	7. Verksamheten utvidgas — nya centralorganisationer	27
	8. Kvinnan i Kooperationen	28
	9. Tillväxtens årtionden	28
Kap. III	ANDELSRÖRELSENS MÅL, GRUNDBEGREPP OCH PRINCIPER	30
	1. Andelsverksamhet innebär ekonomiskt samarbete	30
	— Samarbete kräver organisation och arbetsfördelning	30
	— Samarbetets motiv: Tvång, nytta, ideal	31
	— Ekonomiskt samarbete på egna villkor — andelsrörelsens grundval	31
	2. En rörelse som förnyar samhället	32
	3. Andelsverksamhetens många former	33
	4. Fördelarna med andelsverksamhet	35
	5. Andelsverksamhetens principer — de sex grundsatserna	35
	6. Principerna förnyas	38
Kap. IV	FÖRVALTNING OCH BESLUTFATTANDE I VÅRA ANDELSLAG	39
	1. Ekonomisk demokrati	39
	2. Olika förvaltningssystem	39
	3. Samspelet mellan de förtroendevalda och den verkställande ledningen	42
	4. Medlemsaktiviteter till stöd för förvaltningsorganen	42
	5. Centralandelslagens förvaltningsdemokrati	43

Kap. V	ANDELSVERKSAMHETEN — EN DEL AV SAMHÄLLET I Dagens Finland	44
	1. Andelsverksamhetens land	44
	2. Huvudgrupperingarna inom andelsverksamheten i Finland år 1980	46
	— Pellervo-rörelsen	47
	— E-kooperationen	49
	— Finlands Svenska Andelsförbund	49
	— De utom centralorganisationerna stående andelslagen	49
	3. Andelslagen som en del av Finlands ekonomi 1980	50
	4. Handeln inom andelsrörelsen	51
	— Andelslagen som handelsns storföretag	51
	— Minut- och partihandeln	55
	— Exporthandeln	56
	— Andelslagen och äggmarknaden	57
	5. Hotell- och förplägnadsrörelse	57
	6. Andelslagens industrier	58
	— En betydande arbetsgivare	58
	— Andelsmejerierna — Valio och Enigheten	59
	— Andelsslakteriernas ställning inom köttproduktionen	62
	— Andelslagen inom kvarn- och foderindustrin	63
	— Skogsindustrin	64
	— Övrig industri	65
	7. Andelsbankverksamheten	65
	8. Lokal försäkringsverksamhet	68
	9. Utbildning, rådgivning och upplysning	68
	10. Internationellt samarbete	70
Kap. VI	KOOPERATIONEN I FRAMTIDEN	72
	1. Andelsrörelsen och dess särdrag	72
	2. Problem under en ekonomiskt osäker tid	73
	3. Andelsverksamheten i u-länderna	74
	4. Andelsverksamhetens framtid i i-länderna	75
	Slutord	77
	Bilagor	79
	Lagen om andelslag, §§ 1-6	79
	Mönsterstadgar för andelsmejerier	81
	Mönsterstadgar för handelslag	91
	Definitioner på några vanliga benämningar inom Kooperationen	97

Företal

Kooperationen — andelsverksamheten — har betytt mycket för den ekonomiska och kulturella utvecklingen i vårt land. Också för dagens näringsliv och samhälle är de kooperativa företagen av stor betydelse och engagerar ett stort antal människor som medlemmar och anställda i andelslagen och deras organisationer.

Kooperationens idéella syftemål, som går ut på att genom ekonomisk demokrati ge människorna möjlighet till delaktighet och påverkan, är särskilt i vår tid synnerligen aktuella också i samhällspolitiken. Men det förefaller som om kunskaperna om Kooperationen som idé och företagsform trots allt inte skulle vara särskilt goda i dagens värld. Alltför ofta tycks man t.ex. glömma bort andelslagsformen som alternativ vid planering och etablering av nya företag. Likgiltighet och även negativa attityder gentemot andelsverksamheten har kunnat förmärkas. Detta beror sannolikt på att folk i allmänhet inte känner till denna företagsform och de möjligheter den kan erbjuda.

Både ur ekonomisk och ur samhällspolitisk synpunkt vore det viktigt att unga människor i sin utbildning för yrkeslivet lär sig huvuddragen av Kooperationen som idé och organisation. Litteratur om detta ämne har tidigare utgivits av Finlands Svenska Andelsförbund. På 30-talet utkom redaktör Elis Karlssons bok "Våra andelslag" och år 1967 lantbruksrådet Uno Forss' "Vår andelsverksamhet". År 1976 skrev agronom Bengt Wallén pamfletten "Känner Du vår Kooperation", som distribuerades till skolorna och allmänheten. Alla dessa skrifter har på sin tid fyllt sin uppgift. För närvarande finns det emellertid inga tidensliga läromedel för undervisning i andelsverksamhetens grunder.

Andelsförbundet har velat avhjälpa bristen genom att ge ut denna lilla bok, som är avsedd att användas i samband med undervisningen i medborgarkunskap och i ekonomiska ämnen i våra yrkesutbildande läroanstalter. Den kan även tjäna som handledning för de lärare, som vill beröra ämnet Kooperation i grundskolans högstadium, i gymnasiet, i medborgarinstitut osv. Den kan läsas som första bok av personer utan några som helst förkunskaper i ämnet.

En grupp sakkunniga har samarbetat vid bokens tillkomst: Professor Vesa Laakkonen, pol.dr. Tapani Köppä och pol.kand. Marja-Liisa Anttalainen vid Helsingfors Universitets Institution för kooperativa studier,

pol.dr. Juhani Tauriainen vid Pellervo-Seura och agr.mag. Rainer Mattsson vid Finlands Svenska Andelsförbund. Dessa personer har bildat en arbetsgrupp under ordförandeskap av Andelsförbundets ordförande, prof. Bror-Anton Granvik.

Vi tackar alla de ovanstående och överlämnar härmed boken som ett bidrag och en komplettering till de läromedel, som avser att ge kunskaper om samhälle och näringsliv i vårt land.

Helsingfors i april 1982

Finlands Svenska Andelsförbund

I DEN KOOPERATIVA RÖRELSENS HISTORISKA OCH SOCIALA BAKGRUND

1. Människornas samverkan för trygghet och försörjning

Ordet Kooperation, som i dag finns i flera språk, kommer från latinet och betyder samarbete. Vårt samhälle har ursprungligen uppstått genom mer eller mindre frivilligt samarbete och samverkan människor emellan. För att kunna klara sig i kampen för tillvaron var man redan i förhistorisk tid tvungen att sammansluta sig och bilda grupper för gemensamma jakt- och fiskeföretag, för gemensam odling och försvar mot yttre fiender. Man åstadkom också gemensamma byggnadsverk såsom befästningar, gravmonument och tempel för gudsdyrkan.

I vårt land var samverkan inom bygdegemenskapen — byalaget — allmän och vi har t.ex. det gamla ordet "talko" som benämning på gemensamt frivilligt arbete, både som grannhjälp och för gemensamma företag, som gagnade hela byn. Mycket av denna tradition har levat kvar ända till våra dagar.

2. Industrisamhällets uppkomst

Den historiskt sett nya tiden, som började i Europa med de stora geografiska upptäckterna och uppfinningen av boktryckarkonsten, medförde en snabb utveckling av naturvetenskaperna och tekniken. Därmed började också det gamla samhällsskicket att förändras. På 1700-talet lärde man sig att utnyttja ångkraften och konstruerade olika slags maskiner för massproduktion av förnödenheter, som dittills hade framställts av hantverkare, såsom spinnmaskinen och den mekaniska vävstolen, metallsvanen osv. Den tiden har också kallats "nyttans tidevarv". Under första hälften av 1800-talet togs sedan ångan också i samfärdselns tjänst och de första järnvägarna byggdes. Brytning av stenkolk för den ökande järn- och stålproduktionen och till drivkraft för fabriker, fartyg och lokomotiv påbörjades i stor skala. Därmed hade förutsättningarna för det västerländska samhällets industrialisering uppstått. Detta innebar stora förändringar i människornas livsförhållanden. Ökad produktion och samfärdse gav materiella resurser som i sin tur möjliggjorde befolkningsökning och flyttningsrörelser.

Men där industrier uppstod växte städerna snabbt och snart nog började det uppkomma problem. Trots den tekniska och ekonomiska utvecklingen tilltog fattigdomen bland den växande befolkningen, utbudet på arbetskraft var stort och lönerna låga. Barnarbete, bostadsbrist och andra sociala missförhållanden florerade. En dittills okänd samhällsklass — industri-

proletariatet — uppstod. Inte heller bondeklassen, som fortfarande utgjorde en mycket stor del av hela befolkningen i de västeuropeiska länderna, kunde i längden hävda sig ekonomiskt mot de nya krafterna i samhället, industrin och handeln. Också andra dittills okända företeelser såsom flykten från landsbygden och massemigration från Europa till den s.k. Nya världen följde i utvecklingens spår.

Redan på 1700-talet framträdde behjärtade män, som med nya sociala program och ofta med stora personliga insatser och uppoffringar försökte förbättra förhållandena. De ville med fredliga uppbyggande medel och åtgärder skapa social rättvisa i samhället och förbättra människornas ekonomiska villkor genom att skapa möjligheter till delaktighet och medinflytande. För att nå dessa mål ville de också höja bildningsnivån och det allmänna samhällsmedvetandet. Detta skulle ske genom frivillig samverkan och självverksamhet i föreningsform, framför allt för att samfällt skaffa sig billigare konsumtionsvaror och därmed till att börja med få en större ekonomisk och social trygghet. Kooperationens — andelsverksamhetens — idé började ta form.

3. Den nya idén. Robert Owen. Vävarna i Rochdale och deras handelslag.

Svagheten med 1800-talets alltmera industrialiserade samhälle var, förutom fattigdomen, också bristen på samhörighetskänsla och vilja till samverkan hos de från de gamla livsformerna lösryckta massorna, som växte upp och arbetade i nya fabriks- och gruvsamhällen och i storstäderna. Motsvarande symptom på nöd och rotlöshet kunde iaktas bland landsbygdsbefolkningen, när självhushållning och talkoanda började ersättas med penninghushållning och teknik. Allt detta gav upphov till oro i samhället och utgjorde en naturlig grogrund för nya politiska idéer och revolutionära rörelser. Idén att man skulle kunna förbättra människornas situation genom att bilda frivilliga sammanslutningar för anskaffande och distribution av de dagliga förnödenheterna framfördes, som ovan nämndes, redan i slutet av 1700-talet. Men Kooperationen var ursprungligen också en samhällspolitisk rörelse med utopistiska drag (utopi = lyckosamhälle utan nöd och motsättningar) och syftade till mycket mera än till ett samarbete för det dagliga brödet. Fattigdomen och obildningen skulle bekämpas och där var från början med ett starkt inslag av upplysningsverksamhet och medborgarfostran.

Robert Owen

ROBERT OWEN (1771-1858) anses vara Kooperationens andlige fader. Han föddes i staden Newton i England som son till en sadelmakare. Begåvad och tidigt utvecklad kom han in på affärsbanan och etablerade sig redan som helt ung i spinneribranschen som då upplevde en högkonjunktur i England och Skottland. Han blev delägare och direktör i fabriker och bolag och började snart intressera sig för spinneriarbetarnas sociala förhållanden. Han tog som sin uppgift att försöka råda bot på de värsta missförhållandena genom reformer, som var mycket långt gående för den tiden och som också stötte på motstånd. Bl.a. gjorde han slut på barnarbetet, så att barn under 10 år inte fick arbeta på fabrik, och han förkortade arbetstiden från 12 1/2 till 10 1/2 timmar per dag. Han byggde också skolor och bostäder för arbetarna. Den mest slagkraftiga av Owens idéer var att genom kooperativ samverkan avlägsna mellanhänderna i livsmedelsbranschen. Därmed skulle man få fram billigare varor för fabriksamhällenas arbetare, som ofta köpte på skuld hos de lokala handlandena, vilket ytterligare ökade deras ekonomiska misär. Owen ansåg att samhällsmedlemmarna själva också skulle vara producenter eller i samarbete anskaffa livsmedlen för sina behov och även distribuera dem. Verksamheten behövde inte vara vinstgivande men skulle dock möjliggöra ett visst överskott, av vilket det småningom skulle bildas en fond vars medel skulle komma arbetarna själva till godo. År 1820 formulerade han i tidningen *Economist* grundreglerna för dessa konsument- eller inköpsföreningar. Därmed hade han startat en ny livskraftig samhällsrörelse — Kooperationen.

De första konsumentföreningarna bildades alltså i England på 1820-talet. Rörelsen spred sig snart till flera stora industristäder. År 1831 hade antalet föreningar vuxit till över 250 och antalet medlemmar till omkring 200.000. Avsaknaden av lagens stöd och en alltför idealistisk målsättning ledde dock snart till att intresset började avta och flera föreningar råkade även i ekonomiska svårigheter och upplöstes. I mitten på 1830-talet var detta första skede i kooperationens historia avslutat och idén ansågs ha gjort fiasko. Men Owen gav inte tappt. Några år senare utgav han sitt huvudarbete, "Boken om moraliska värden", i vilket kooperationen har en central plats. Idén fortlevde och utvecklades. År 1844 började en ny segerrik period för den kooperativa rörelsen, då de 48 vävarna i Rochdale i närheten av Manchester i England med mycket blygsamma medlemsinsatser grundade sitt berömda handelslag — det första andelslaget i modern mening.

När den första andelshandeln öppnades i Rochdale 1844 blev den föremål för munterhet och glåpord från "the Doffers", de halvvuxna pojkar, som hjälpte till i väverierna. De var inte de enda som tvivlade på det nya företaget. (Bild från en 1800-tals historik)

THE ROCHDALE SOCIETY OF EQUITABLE PIONEERS (De rätt-rådiga pionjärernas förening i Rochdale) som företaget hette, skilde sig från de tidigare konsumentföreningarna genom de praktiska principer för den kooperativa verksamheten som här infördes och tillämpades. De centrala och avgörande punkterna var för det första fördelningen av vinsten i förhållande till medlemmarnas inköp — varvid medlemmarna uppmanades att lämna sin vinstandel på sparkonto i det egna företaget — och för det andra rösträtten i andelslagets angelägenheter, vilket innebar att varje medlem hade en röst oberoende av kön och civilstånd. Detta var uppseendeväckande radikalt och demokratiskt i en tid då kvinnorna ännu inte hade tillerkänts allmänna medborgarrättigheter. Dessutom innehöll verksamhetsprogrammet och de första stadgarna planer och bestämmelser som gällde förbättringar av medlemmarnas bostads- och arbetsförhållanden samt åtgärder att höja den allmänna bildningsnivån, bl.a. inrättandet av lånebibliotek och läsesalar.

Handelslaget i Rochdale blev en framgång som snart fick efterföljd och de nya principerna blev efter mitten av 1800-talet kända och antagna inte bara i Englands utan också i andra länders kooperativa rörelser. De kom också att tillämpas inom den jordbrukskooperation som växte fram med den agrara revolutionen i slutet av århundradet. Utgående från Rochdalepionjärernas verksamhetsprogram sammanfattades Kooperationens principer i följande sju grundsatser:

1. Öppet medlemskap
2. Demokratisk förvaltning
3. Fördelning av överskottet bland medlemmarna i förhållande till deras del i omsättningen
4. Begränsad ränta på insatskapitalet
5. Kontanthandel
6. Politisk och religiös neutralitet
7. Upplysningsverksamhet

Kooperationens huvudprinciper kvarstår oförändrade, men grundsatserna har omprövats och delvis omformulerats i enlighet med utvecklingens krav. För närvarande gäller de grundsatser som fastställdes av Internationella Kooperativa Alliansens generalförsamling 1966. (Se sida 36)

4. Hermann Schulze-Delitsch och Friedrich Wilhelm Raiffeisen — grundarna av andelsbankrörelsen

I en tid då egentlig bankrörelse endast fanns i de större städerna, var möjligheterna att få låna pengar för vanligt folk mycket begränsade. S.k. procentare lånade ut pengar mot ockerränta. Skuldsättning ledde ofta till

ekonomisk ruin. Efter de missväxtår som då och då inträffade, kunde t.o.m. i det relativt rika och bördiga Mellaneuropa läget bli förtvivlat. Bristen på penningmedel omöjliggjorde för bönderna att skaffa foder till djuren och nytt utsäde och för städernas befolkning att köpa sitt dagliga bröd, som dessutom snabbt steg i pris då tiderna blev dåliga.

På 1840-talet inträffade i Tyskland år av svår missväxt. Det var också en politiskt orolig tid, då liberala och socialistiska idéer gav upphov till nya strömningar i samhället. Dessa utgjorde en god grogrund även för kooperationen, som redan börjat sprida sig från England till det övriga Europa. Men bönderna och de fattiga hantverkarna och arbetarna i städerna var efter missväxten i första hand beroende av direkt hjälp i form av livsmedel och förnödenheter. För att lindra nöden idkades på sina håll välgörenhet av förmögna personer och i samband därmed bildades också föreningar för anskaffning av livsmedel och krediter åt de värst drabbade.

En av dem som gick in för en sådan verksamhet var den politiskt liberala domaren och deputerade i tyska nationalförsamlingen, HERMANN SCHULZE från Delitsch (1808-1883). Han var en föregångare när det gällde demokrati i modern mening och hade en stark tro på människornas inneboende förmåga att klara sig själva, om de bara fick en grund att stå på. Från rena välgörenheten övergick han till att utveckla kooperativa verksamhetsformer. År 1849 bildade han en kooperativ kreditförening för skomakarna i sin hemstad. Redan följande år, 1850, inrättade han en låne- och sparkassa, vars kapital i huvudsak bildades av de små medlemsinsatser som hantverkarna själva och några behjärtade män ur de förmögnare klasserna hade sammanskjutit.

Dessa var de första egentliga andelsföretagen i Tyskland, och rörelsen spred sig snabbt under Schulzes personliga ledning, i första hand bland hantverkarna i de många tyska småstäderna. Han utgav flera skrifter om detta ämne och lyckades på 1860-talet skapa en egen centralbank för de kooperativa föreningarna. Tack vare honom tillkom också vid denna tid en särskild lag om kooperativa företag. Hermann Schulze har med rätta blivit kallad "den tyska andelsrörelsens fader".

Vid samma tid och med samma behjärtansvärda motiv började också en annan av kooperationens blivande stormän sin verksamhet bland de av missväxt drabbade bönderna i Rhen-distriktet. Hans namn var FRIEDRICH WILHELM RAIFFEISEN (1818-1888). I motsats till Schulze tillhörde han inte de välbeställda och välutbildade i samhället. Tidigt faderlös började han på den militära banan och blev underofficer, men trivdes inte utan övergick till civiltjänst i den kommunala förvaltningen. Han avancerade snart till borgmästare, dvs. till något som närmast motsvarar dagens kommundirektör. I dåtida förhållanden på den tyska landsbygden med många små kommuner var dock Raiffeisens ställning och inkomster blygsamma.

F.W. Raiffeisen

Han var varmt religiös och kom tidigt att intressera sig för de kooperativa idéernas etiska innehåll. Men han hade samtidigt ett utpräglat praktiskt sinne och en stark vilja. Då många lantbrukare kommit på obestånd på grund av missväxt och procentarnas hårda lånevillkor, började Raiffeisen tänka ut lösningar för hur dessa missförhållanden kunde avhjälpas. Samtidigt besjälades han av en stark önskan att höja landsbygdsbefolkningens andliga och ekonomiska nivå. Redan i slutet av 1840-talet bildade han en förening, vars mål var att befria den fattiga bondebefolkningen från det ok som det osunda kreditsystemet pålagt dem. Föreningen köpte bl.a. upp boskap som utdelades bland de värst drabbade, mot att dessa återbetalade värdet inom fem år. Företaget var inte avsett att ge någon vinst, men det kapital som eventuellt uppstod, skulle användas till höjande av folkets bildning och levnadstandard. Detta var också ändamålet med de andra företag och kreditinrättningar som Raiffeisen bildade och som han småningom, efter förebild från Schulze, började basera på medlemskap och insatser. År 1862 torde han ha grundat den första egentliga andelskassan för jordbrukare och 10 år senare hade rörelsen redan spritt sig över hela Tyskland.

De principer enligt vilka Raiffeisen organiserade sina jordbrukskassor var följande:

- en liten andelsinsats för att bli medlem
- överskottet överförs i sin helhet till en reservfond
- styrelsemedlemmarna har inget arvode
- medlemmarna har obegränsat ansvar för kassans skulder

- kassans verksamhetsområde är så litet att alla medlemmar känner varandra
- endast skötsamma och hederliga personer kan antas till medlemmar
- lån beviljas medlemmarna endast för ändamål som befrämjar produktionen ,
- noggrann kontroll med avseende å lånemedlens användning och bestämning av återbetalningstiden enligt lånets art.

Trots dessa ur nutidens synpunkt sett stränga villkor med många begränsningar, blev Raiffeisens jordbrukskassor snart en framgång, som lät tala om sig och som fick efterföljd också i det övriga Europa. Redan år 1872 bildades på Raiffeisens initiativ en egen centralkreditanstalt för Rhenprovinsens jordbrukskassor, vilken år 1876 ombildades till en hela tyska riket omfattande inrättning. Vid sidan om den bildades följande år också ett idéellt centralorgan.

I Tyskland uppstod snart nog vissa motsättningar mellan Schulzes och Raiffeisens principer och system. Den förstnämnde var mera affärsmässigt inriktad och verksamheten antog med tiden allt mera karaktären av vanlig bankrörelse. Raiffeisen höll fast vid småskaligheten och vid den etiska och idéella målsättningen för verksamheten, som alltså inte skulle få drivas med tanke på vinst. Hans kassor var också i första hand avsedda för landsbygdens behov. Efterföljare till de två stora kooperatörerna lyckades emellertid skapa en andelsbankform som i sig har upptagit de bäst tillämpliga delarna av de båda systemen och i denna form har den kooperativa låne- och spar-rörelsen nått ut i världen. I Tyskland bär den fortfarande Raiffeisens namn.

II ANDELSVERKSAMHETENS UTVECKLING I FINLAND

1. Kooperationen når Finland

Mot slutet av förra århundradet började den kooperativa rörelsen växa och sprida sig över hela Europa. I flere länder framträdde begåvade och handlingskraftiga ledare, som trodde på idén och som kunde organisera den nya rörelsen. Vid sidan av handelslag och andelskassor började också producentkooperativa företag att uppstå — bland jordbrukarna i första hand andelsmejerier. Den tekniska utvecklingen med bl.a. uppfinningen av separatorn, samt den växande befolkningens behov av livsmedel var härvid de utlösande faktorerna. Länder som Frankrike, Irland, Tyskland och Danmark var föregångare ifråga om jordbrukskooperationen. Men också inom andra områden och brancher började man utnyttja den kooperativa företags-

formen, som både ekonomiskt och kulturellt visade sig ha en stimulerande inverkan på samhällsutvecklingen.

Till Norden och Finland kom den kooperativa idén både från England, Tyskland och Danmark. Redan 1866 grundades Finlands första konsumentkooperativa företag "Helsingfors konsumförening" enligt Rochedaleprinciperna. Intresset slocknade dock snart och föreningen upphörde. Men från slutet av 70-talet och på 80-talet grundades flera sådana konsumentkooperativa företag bland arbetar- och stadsbefolkningen under namn av bolag eller föreningar. En av de mest framgångsrika och mångsidiga var den 1889 grundade "Helsingfors allmänna konsumtionsförening", som 1921 uppgick i Andelslaget Varuboden.

Bland bönderna, som sedan förhistorisk tid varit vana vid samarbete på andelsgrund i jordbruk, jakt och fiske, vann den nya kooperativa idén ganska lätt insteg, bl.a. genom den upplysning som bedrevs genom lantbruks-sällskapen och de inom dem verksamma lokala lantmannagillena. På 1880-talet bildades de första mejerierna på andelsgrund med principen om vinstens fördelning enligt levererad mjölmängd inskriven i stadgarna. De kallades dock "bolag", ty begreppet andelslag var ännu okänt. Som det första andelslaget i denna mening kan räknas Kauvatsa bolagsmejeri från 1887. Ett annat företag, som torde vara det första med ordleden -andels- i namnet, var Broända andelsmejeri i Kronoby i Österbotten. Det grundades 1891. Avsaknaden av en lag som befäste och reglerade den kooperativa företagsformen, liksom också bristen på kunskaper och erfarenhet bland folkets breda lager, var dock ännu på 90-talet de främsta hindren för rörelsens slutliga genombrott.

Broända Andelsmejeri i Kronoby var ett av landets första andelslag, grundat 1891.

2. Hannes Gebhard

Emellertid framträdde vid denna tid flera framsynta män som bekantat sig med idén utomlands och som banade väg för den kooperativa rörelsen genom att sprida upplysning om den i tal och skrift. Den främsta av dem var HANNES GEBHARD (1864-1933), som sedermera skulle komma att kallas ”den finländska andelsverksamhetens fader”.

Hannes Gebhard, såsom han såg ut under vår andelsverksamhets första årtionde

Hannes Gebhard var son till en forstmästare, som också ägde en gård i trakten av Kajana. Därigenom väcktes hans intresse för lantbruk och för bondebefolkningens villkor. Han studerade emellertid först historia och blev docent i detta ämne vid Helsingfors Universitet.

Vid fortsatta studier i utlandet, närmast i ämnet statistik 1893-94, kom Gebhard in på agrarfrågor och blev en av dem som utarbetade grunddragen både för landets officiella statistik och för vår agrarpolitik. Åren 1898-99 var han på regeringens uppdrag igen utomlands för att studera frågor om jordanskaffning för den obesuttna befolkningen. Under dessa resor kom han också att närmare bekanta sig med Kooperationen, i vilken han såg både ett medel att förbättra landsbygdsbefolkningens villkor och möjligheten till en nationell samlingsrörelse i kampen mot förryskningen. Han var en oerhört produktiv man och vid sidan av sina digra vetenskapliga arbeten hann han bl.a. med att föreläsa om Kooperation vid de akademiska sommarkurserna. Vid dem var det många lärare och andra intresserade som på allvar väcktes för Kooperationens idé för att sedan sprida den vidare.

Som ett resultat av Gebhards egna forskningar i ämnet utkom hans 500 sidor stora bok "Jordbrukarnas Kooperation i utlandet" i början av år 1899.

Hannes Gebhard såg i andelsverksamheten framför allt ett medel att komma till rätta med de missförhållanden som rådde på landsbygden och bland jordbrukarbefolkningen och att hjälpa dem som befann sig i en svag ställning, på vägen mot en självständig utveckling. Detta var en väldig uppgift. Det svåraste samhällsproblemet när det gällde landsbygden utgjordes av den obesuttna befolkningen, vars andel fortsättningsvis ökade. Denna befolkningsgrupp saknade möjligheter att förbättra sina livsvillkor i en tid då avkastningen av lantbruket också annars var dålig. Kreditförhållandena var oordnade. Bönderna var utsatta för lanthandlarnas ofta hänsynslösa affärsmetoder. Levnadsstandarden var låg och verklig jämlikhet i samhället saknades. Gebhard insåg att en ändring var möjlig endast genom ekonomiskt samarbete.

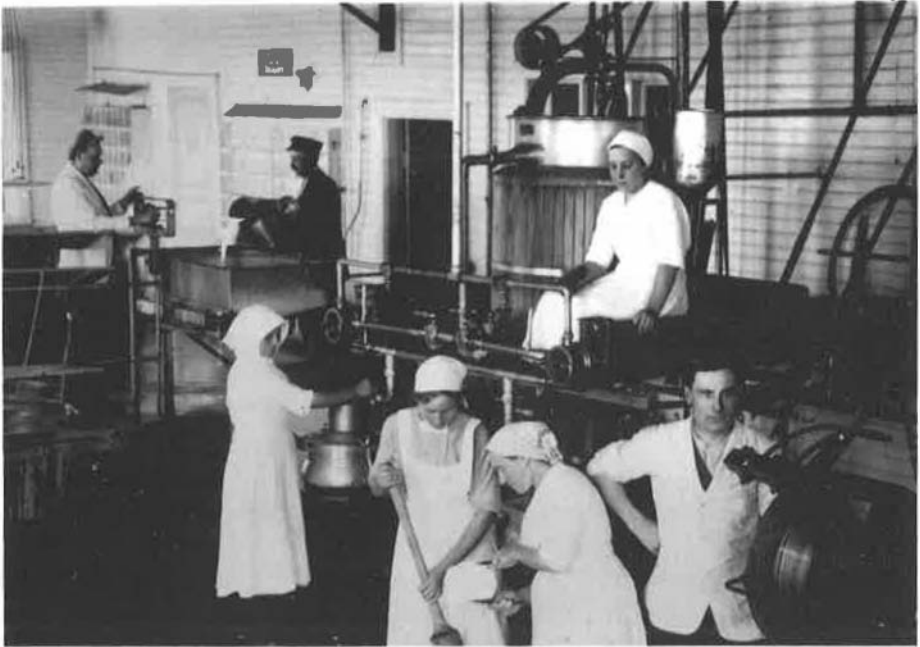
Hans verksamhet fick medhåll i den politiska situation som rådde vid sekelskiftet. Han var själv starkt påverkad av den finsknationella rörelse, som gick över landet som en reaktion mot dåtidens förryskningsträvanden.

Förverkligandet av den kooperativa idén i Finland påskyndades genom det historiskt betydelsefulla "februarimanifestet", som utfärdades våren 1899, och av den oro som detta gav upphov till i landet. Med hjälp av Kooperationen ville Hannes Gebhard och hans medarbetare och meningsfränder nu också väcka folkets breda lager till nationellt självmedvetande.

Också på annat håll i samhället omfattade man allmänt de tankar som Gebhard framförde. Landets industrialisering hade kommit i gång och med den började urbaniseringen. De sociala förhållandena för städernas arbetarbefolkning påminde om dem som rådde vid industrialismens genombrott ute i Europa. Arbetarklassens ledande personer med den unga Väinö Tanner i spetsen insåg andelsverksamhetens möjligheter att förbättra också arbetarbefolkningens livsvillkor. Därmed fick andelsrörelsen i Finland redan från början stöd från vida kretsar bland befolkningen, vilka förenades både av oron för den politiska situationen och av de många missförhållandena i samhället.

3. Lagen om andelsverksamhet — Sällskapet Pellervo

Hannes Gebhard tog själv initiativ till en särskild lag om andelsverksamhet och i mars 1899 tillsattes en kommitté för detta ändamål. Vid samma tid började man också ett intensivt upplysningsarbete för att göra idén känd överallt. En serie föredrag utarbetades av Gebhard själv och av hans hustru Hedvig Gebhard, som med själ och hjärta gått in för saken och som sedan livet ut var hans trogna medarbetare. Föredragen framfördes av studenter

Interiör från Närpes Andelsmejeri då seklet var ungt. I förgrunden packas en smördrittell och i bakgrunden vägs mjölken in.

Petalax Andelshandels butik i Nyby i början av vårt århundrade.

vid möten runt om i landet. De publicerades också i bokform och spreds i 10.000 exemplar. Tanken i dem var att genom andelsverksamhet förbättra folkets ekonomiska villkor och därmed skapa en grund för höjande av den allmänna bildningsnivån.

Man utarbetade också stadgar för en kooperativ idéorganisation. Den 2 oktober 1899 hölls stiftande möte för SÄLLSKAPET PELLERVO i Studenthusets festsal i Helsingfors. Den nya organisationen, där majoriteten till att börja med var huvudstadsbor, tog till sin uppgift att sprida kännedom om den kooperativa idén och att skapa de former, genom vilka rörelsen kunde förverkligas på olika ekonomiska områden. Ordförande och drivande kraft blev för många år framåt Hannes Gebhard.

Tack vare Sällskapet Pellervos upplysningsarbete växte snart nog intresset ute i landet och Kooperationen fick karaktären av en verklig folkrörelse. LAGEN OM ANDELVERKSAMHET trädde i kraft den 1 september 1901. Därmed fick verksamheten också sina juridiskt fastställda former. Denna lag gällde sedan, med små ändringar och kompletteringar, ända till 1954, då den blev ersatt med LAGEN OM ANDELSLAG. Följande skede var stiftandet av en särskild andelsbanklag 1969 i samband med den allmänna koordineringen av banklagstiftningen. Också Lagen om andelslag har nyligen ändrats och förnyats och den förändrade lagen trädde i kraft 1 juli 1981.

Hannes Gebhard arbetade oförtrutet vidare på att utveckla andelsrörelsen. Han utgav skrifter och läroböcker i Kooperation och han var själv huvudredaktör för tidskriften Pellervo. Därvid hade han, som redan nämnts, hjälp av sin hustru, som bl.a. stod för den svenskspråkiga delen av arbetet.

Pellervo-dagarna i Gamla Studenthuset 1904

PELLERVO

(SVENSK UPPLAGA)

3:dje årg.	Tidskriften utkommer en gång i månaden.	Redaktionens adress:	Mars
N:o 3.	Prenumerationspris: 1: 30 penni för år.	HELSINGFORS Telef. 33 44.	1902.

Centralkreditanstalt för andelskassor.

Redan då jordbrukarena hos oss i Finland togo sina första osäkra steg för att i lifvet förvärkliga andelsvärksamhetsidén, blef det klart, att det svåraste hindret för all värksamhet på detta område var bristen på penningar och kredit just i de kretsar, hvilka mest voro i behof af de fördelar, dem idéns förvärkligande medför. Och ju mera man lärde känna idén och begynte förvärkliga den i dess olika former, desto kännbarare, desto starkare gjorde sig denna brist gällande. Något, som kunde afhjälpa detta, borde fås till stånd, men hvad? Erfarenheten från andra länder visade, att en tryggad kredit för mindre jordbrukare kan fås till stånd endast, om de kreditbehövande själfva genom andelsvärksamhet söka förskaffa sig densamma, i det de upprätta s. k. andelskassor. Äfven hos oss är detta medel att afhjälpa ofvannämnda brist den enda möjliga, ty andelskassan är om något egnadt att på landsbygden kvarhålla jordbrukarens besparingar och återföra de i städerna hopade kapitalen till landsbygden. Före det Lagen om andelsvärksamhet hade erhållits, var det för jordbrukarena omöjligt att bilda dylika små kreditanstalter. Så snart Lagen om andelsvärksamhet utfärdats, var detta hinder aflägsnadt.

En ny svårighet reste sig.

Under den allmänna penningebristen och rådande svåra ekonomiska förhållanden kunde nästan med säkerhet antagas, att andelskassor skulle uppstå och motsvara sin uppgift endast i den händelse, att de funno stöd i en särskildt för detta ändamål upprättad centralkreditanstalt, hvilken skulle kunna erbjuda andelskassorna lån på möjligast billiga villkor. Detta skulle kunna möjliggöras endast om denna anstalt af staten erhöle kapital emot billig ränta.

Nyheten om grundandet av Andelskassornas Centralkreditanstalt 1902 delgavs andelsfolket på ledarplats i tidskriften Pellervo, som ända till 1920 också utkom i svensk upplaga.

Gebhard var mycket självständig i sina åsikter och han var även en stridbar person, som kunde föra en debatt och som gärna polemiserade i tal och skrift. Redan tidigt förekom meningsskiljaktigheter inom rörelsen, vilka framförallt hade sin grund i de dåvarande sociala förhållandena och i andelsrörelsens från början mycket starka agrara förankring. Dessa förhållanden låg också till grund för rörelsens vidare utveckling i vårt land.

4. De första centralandelslagen grundas

Redan i början utgjorde andelsmejerierna, handelslagen och andelskassorna de stora grupperna inom den finländska Kooperationen.

Som de första fick andelskassorna sin egen centralanstalt, då ANDELSKASSORNAS CENTRALKREDITANSTALT AB, ACA, (på finska OSUUSKASSOJEN KESKUSLAINARAHASTO OY, OKO) grundades 1902 med uppgift att förmedla lånekapital till lantbruksbefolkningen. Den tillkom i själva verket redan innan en enda andelskassa hade börjat sin verksamhet, men något senare samma år kunde också de första andelskassorna öppnas.

Den 22 april 1904 grundades CENTRALANDELSLAGET FÖR HANDELSLAGEN I FINLAND (allmänt förkortat till SOK från SUOMEN OSUUSKAUPPOJEN KESKUSOSUUSKUNTA). Uppgifterna var dels rådgivning och dels partihandel för handelslagen. För att effektivisera rådgivningen delades landet 1908 i handelslagsdistrikt och en särskild rådgivningsavdelning bildades för detta ändamål på SOK. Denna avdelning avskiljdes sedan till en fristående idéell centralorganisation, ALLMÄNNA HANDELSLAGSFÖRBUNDET, AHF (på finska YOL från Yleinen Osuuskauppojen Liitto).

För partihandeln med lantbruksförnödenheter grundades den 17 januari 1905 en tredje nationell andelsorganisation, CENTRALANDELS-AFFÄREN HANKKIJÄ. I svenskbygderna grupperade sig dock odlarna i huvudsak kring lantbruksaffären LABOR, som grundats i föreningsform redan 1897 och som efter stadgeändring år 1906 ombildades till ett Hankkija-motsvarande centralandelslag med namnet JORDBRUKARNAS I FINLAND CENTRALANDELSLAG LABOR. Det kvarlever ännu i aktiebolagsform som dotterbolag till Hankkija.

Också på mejeriområdet fick andelsverksamheten snart luft under vingarna. I själva verket fanns det på andelsprincipen grundade mejerier redan i slutet av 1800-talet. Sedan lagen om andelsverksamhet trätt i kraft växte deras antal snabbt. Emedan smörexporten hade stor betydelse för mejerihanteringen efter sekelskiftet och då denna bransch var känslig för kvalitetsstörningar och prisfluktuationer, beslöt representanter för 17 andels- och bolagsmejerier år 1905 att grunda SMÖREXPORTLAGET VALIO (numera VALIO MEJERIERNAS CENTRALLAG, på finska VALIO MEJERIEN KESKUSOSUUSLIKE).

Elantos bageribyggnad 1908

5. Andelsrörelsens delning

Vårt sekels första årtionde var alltså den tid då de första centralorganisationerna grundades. Därmed tog verksamheten ytterligare fart och många nya andelslag bildades. Men samtidigt började den organisatoriska och ideologiska söndringen inom Finlands andelsrörelse. Hela det dåtida samhället höll på att delas i två läger genom den politiska utveckling som slutligen ledde till inbördeskriget 1918.

Förutom den politiska spänningen mellan borgare och socialister, stod också, särskilt inom handelslagsrörelsen, lantbruksproducenter och konsumenter mot varandra. Framträdande gestalter under denna brytningstid var HANNES GEBHARD, som ledde den gruppering i Sällskapet Pellervo som kallade sig den neutrala, och VÄINÖ TANNER som företrädde socialisterna. Maktkampen räckte ganska länge och resulterade i att en del av handelslagsdistrikten och handelslagen avgick från Handelslagsförbundet 1916 och samtidigt även från Sällskapet Pellervo. Denna grupp, som kallade sig den framstegsvänliga, grundade en egen idéell organisation, KONSUMTIONSANDELSLAGENS CENTRALFÖRBUND, KK (förkortning av KULUTUSOSUUSKUNTIEN KESKUSLIITTO). Följande år lämnade gruppen också SOK och grundade partiaffären KOOPERATIVA CENTRALLAGET OTK, (numera KESKUSOSUUSLIKE OTK). SOK

Väinö Tanner som ung energisk kooperatör före första världskriget

kvarstod som centrallag för de handelslag som stannade inom Sällskapet Pellervo. Därefter började en tid av fredlig utveckling för handelslagsrörelsen i vårt land.

6. Den finlandssvenska andelsrörelsen organiserar sig

Också de svenskspråkiga andelslagen bildade snart sin egen gruppering skilt från Sällskapet Pellervo.

Tanken på att bilda en egen organisation för andelslagen i svenskbygderna hade uppstått inom de svenska lantbrukssällskapen redan åren före första världskriget. Man var då, efter ett årtionde av upplysnings- och organisationsarbete från Sällskapet Pellervos sida, helt övertygad om den stora betydelse som andelsverksamheten hade, särskilt för utvecklingen på landsbygden. Men det var tydligt att effekten av upplysningsarbetet, som bedrevs både i den nationella och den ekonomiska samlingens tecken, var mindre på svenskt håll, och nya andelslag grundades inte i samma takt som på den rent finska landsbygden.

År 1916 bildades SVENSKA ANDELSDELEGATIONEN för att "stödja och råda de svenska andelssträvandena" och som en komplettering till Sällskapet Pellervos arbete för den finlandssvenska andelsverksamheten. Den politiska och ekonomiska osäkerheten under världskriget, som kulminerade i inbördeskriget och den nationella frigörelsen, hindrade emellertid en verksamhet av den omfattning som förutsattes i instruktionen för delegationen.

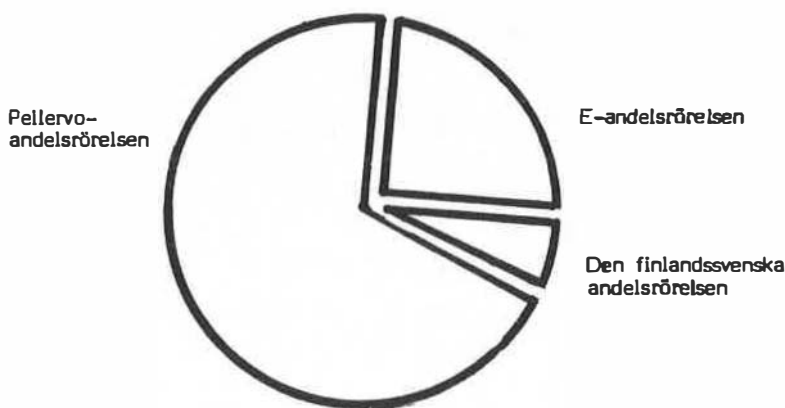
I det nya självständiga Finland ansåg man också bland den svenska befolkningen tiden vara inne att hävda sin egenart och förverkliga en del egna politiska och ekonomiska initiativ i samband med de starka nationella strävanden, som då var aktuella. Ett sådant var utvecklandet av den finlandssvenska andelsrörelsen i egen regi.

År 1919 grundade andelslagen i svenskbygderna en egen gemensam organisation under namn av FINLANDS SVENSKA ANDELSFÖRBUND, i dagligt tal förkortat till ANDELSFÖRBUNDET. Medlemsandelslagen i detta förbund är samtidigt i allmänhet medlemmar i de landsomfattande centralorganisationer som är anslutna till Sällskapet Pellervo, såsom SOK och ACA. För svenskbygdernas andelsmejerier hade ett eget centrallag, ENIGHETEN, grundats redan 1918. Andelsförbundet motsvarar därmed Sällskapet Pellervo i fråga om medlemskrets och målsättning.

Svensk andelskasssekurs i Karis 1926

Andelsverksamheten är alltså sedan tiden för första världskriget och vår självständighets första år uppdelad i Pellervo-organisationen och den svenska andelsverksamheten inom Andelsförbundet samt KK-organisationen som numera kallas E-rörelsen.

Det finns också ett flertal andelslag i olika branscher av näringslivet, vilka inte hör till någon av ovannämnda grupperingar och centralorganisationer.

7. Verksamheten utvidgas — nya centralorganisationer

Andelsrörelsens uppdelning har inte hindrat verksamhetens tillväxt och utveckling utan har hellre t.o.m. befordrat den. Nya centralaffärer har bildats för den utvidgade verksamheten. Inom Pellervo-kretsen grundades för ägg-handeln VIENTIKUNTA MUNA (numera MUNAKUNTA) år 1921 med 15 äggförsäljningsandelslag som medlemmar. År 1936 grundades en ny producentkooperativ centralaffär, PRODUCENTERNAS KÖTTCENTRAL-LAG, PKC (på finska TUOTTAJAIN LIHAKESKUSKUNTA, TLK). Följande årtionde fick också skogsbruket sin egen centrala andelsorganisation, då ANDELSLAGET METSÄLIITTO efter målmedvetna ansträngningar grundades 1947.

Den kraftiga expansionen inom andelskasseverksamheten och det behov av rådgivning och upplysningsverksamhet som därvid uppstod, föranledde grundandet av ANDELSKASSORNAS CENTRALFÖRBUND ACF 1928 (numera ANDELSBANKERNAS CENTRALFÖRBUND, på finska O-SUUSPANKKIEN KESKUSLIITTO OKL).

Inom Pellervo grundades 1917 återförsäkringsbolaget VAKAVA 1917 och ömsesidiga återförsäkringsbolaget KEKRI 1926. De är numera fusionerade under namnet VAKAVA-SAMPSA. Inom E-rörelsen finns KANSA-försäkringsbolagen, som leder sitt ursprung från PALOAPUYHDISTYS TULENTURVA från 1919.

Också den svenskspråkiga andelsverksamheten har utvidgats efter landets självständighet. År 1918 grundades som redan nämnts SMÖREXPORT-LAGET ENIGHETEN (numera CENTRALLAGET ENIGHETEN) för andelsmejerierna och 1922 ÅLANDS CENTRALANDELSLAG. Ägg-producenterna i Svenska Österbotten grundade ÖSTERBOTTENS ÄGG-CENTRALLAG 1931.

8. Kvinnan i Kooperationen

En av de målsättningar som från begynnelsen hört till Kooperationens program har varit förbättrandet av kvinnans ställning och strävandena till jämlikhet mellan könen. Redan från allra första början hade kvinnorna i andelsverksamheten rätt till medlemskap och rösträtt. Då man betänker att kvinnan inte fick rösträtt i stat och kommun förrän under 1900-talets första årtionden, var alltså Kooperationen i detta avseende ungefär hundra år före sin tid.

Kvinnorna har också från begynnelsen tagit aktivt del i verksamheten. En av de första Rochdale-pionjärerna var kvinna. Då andelsrörelsen vann insteg i Finland, kom det från början kvinnor med både som medlemmar och som förtroendevalda och deras andel ökar fortsättningsvis. Av medlemmarna utgör de numera ungefär hälften och en ytterligare något större del av samtliga anställda i andelslag och andelsorganisationer är kvinnor.

I flera länder har även kooperativa centralorganisationer för kvinnor bildats. Bl.a. verkar i Sverige det år 1907 grundade KOOPERATIVA KVINNOGILLESFÖRBUNDET. I Finland finns det inte någon särskild andelsorganisation för kvinnor, men i det samarbetsorgan som arbetar inom Internationella Kooperativa Alliansen "WOMENS COMMITTÉE", är också finländska kvinnor engagerade.

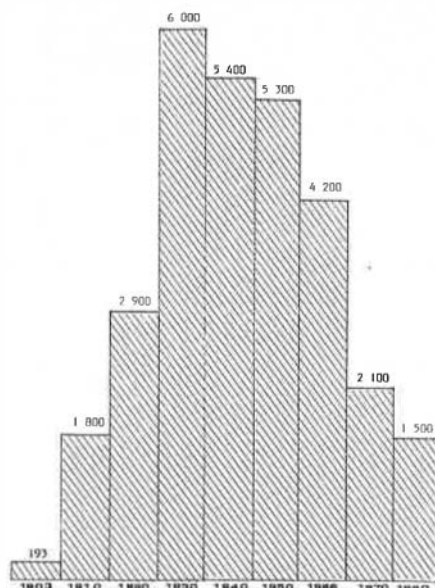
9. Tillväxtens årtionden

Typiskt för Finlands andelsverksamhet och dess organisatoriska uppbyggnad var, att andelsfolket redan i ett tidigt skede grundade de idéella centralorganisationerna och dessutom branschvis centralandelslag. Deras verksamhet var ägnad att befästa andelsrörelsen och befordra dess utbredning överallt i landet. Centralandelslagens uppgift var att inom sina branschområden betjäna de lokala andelslagen genom att till dem leverera varor, vidareförsälja och marknadsföra av primärandelslagen hopsamlade och tillverkade produkter och att ordna krediter och exportmöjligheter.

Den snabba ökningen av antalet medlemsandelslag i de första stora centralandelslagen, ger en bild av hur idén om ekonomiskt samarbete enligt Kooperationens principer bredde ut sig inom olika områden av vårt näringsliv.

Antalet andelslag har mångfaldigats sedan den anspråkslösa början. Särskilt de första årtiondena, ända till depressionen på 30-talet, var en tid av kraftig tillväxt. Andelslagen var till en början ganska små i jämförelse med nuvarande förhållanden och nya grundades oupphörligt. Men sedan 1930-talet har utvecklingen svängt och antalet andelslag har minskat. Detta är en följd av andelsverksamhetens starka centralisering och fusionering till större enheter. Såsom framgår av nedanstående diagram, har denna utveckling varit särskilt snabb från och med 60-talet.

ANTAL ANDELSLAG I FINLAND 1903-1980

Utvecklingen mot större enheter började på 30-talet både inom handelslags-, andelsbank- och mejerisektorn, för att kulminera på 60- och 70-talen.

Medlemmar i andelslagen branschvis 1902-1980

År	Handelslag	Andelsbanker	Andelsmejerier	Andels-slakterier	Övriga andelslag
1902	3.000	—	2.400	—	ca 500
1903	14.000	300	6.000	—	okänt antal
1910	87.000	17.000	35.000	—	”
1920	331.000	31.000	46.000	7.000	”
1930	467.000	144.000	75.000	5.000	76.000
1940	613.000	156.000	73.000	13.000	95.000
1950	964.000	213.000	77.000	90.000	243.000
1960	999.000	302.000	180.000	112.000	260.000
1970	1.147.000	290.000	152.000	135.000	254.000
1980	1.297.000	362.000	86.000	121.000	214.000

Handelslagen har fortsättningsvis haft de flesta medlemmarna — de uppgick vid ingången av 80-talet till totalt 1,3 miljoner. Av dem hade SOK-

handelslagen 680.000 och E-andelsaffärerna 615.000 medlemmar. På andra plats kommer andelsbankerna, vilkas medlemstal under en snart 80-årig verksamhet har vuxit till 362.000. Antalet medlemmar i andelsmejerier och -slakterier har sedan 60-talet börjat minska, beroende på förändringarna i näringslivets struktur och därav följande minskning av lantbruksbefolkningen.

Under åtta decennier har det skett betydliga förändringar i andelsföretagens struktur. De lokala småandelslag, som grundades och verkade inom ramen för enskilda bysamhällen, har praktiskt taget försvunnit. Nu omfattar de största andelslagens verksamhetsområde hela landskap, ibland flera. Typiskt för vår tid är också samverkan på landskapsnivå mellan mindre andelslag, t.ex. för byggande och upprätthållande av gemensamma produktionsinrättningar eller centrala serviceanläggningar.

Förändringarna i andelsverksamhetens företagsstruktur framgår åskådligt av antalet medlemmar per andelslag, som från i medeltal 110 år 1908 vuxit till ca 1500 år 1980. Medlemsantalet i våra andelslag har alltså i genomsnitt mer än tiofaldigats.

Denna utveckling är en följd av trycket från marknadsekonomi och den ökande konkurrensen. Också inom andelsverksamheten har man varit tvungen att rationalisera och bygga nytt för att kunna behålla sin marknad och säkra sin tillväxt. Detta har skett genom att centralisera till större enheter och till områden med bättre förutsättningar för verksamheten. Å andra sidan har man också strävat till att bibehålla och utveckla servicen för medlemmarna.

III ANDELSRÖRELSENS MÅL, GRUNDBEGREPP OCH PRINCIPER

1. Andelsverksamhet innebär ekonomiskt samarbete Samarbete kräver organisation och arbetsfördelning

Genom att samarbeta kan människor hjälpa varandra att klara av uppgifter som de upplever som viktiga. Samtidigt är samarbete ett värde i sig som en form för social gemenskap. Samarbetet är en väsentlig del av varje organiserat samhälle. Samarbete förutsätter att uppgifterna fördelas och jämkas samman och att arbetet organiseras så att de mål man ställt upp kan nås. Arbetsfördelningen och organiseringen har i dagens samhälle utvecklats till en rätt komplicerad helhet. Även de former för beslutsfattande som skapats för att upprätthålla och styra denna helhet är resultat av samarbete.

Samarbetets motiv: tvång, nytta, ideal

Samarbetet kan grunda sig på förpliktelser, som binder alla samhällets medlemmar. Uppfyllandet av förpliktelserna övervakas och kan i sista hand genomdrivas med tvång. Den offentliga makten, staten, fungerar som den högsta övervakaren av samhällets spelregler. En annan bas för samarbete erbjuder de olika slag av fördelar, ofta ekonomisk nytta, som individer och olika befolkningsgrupper kan uppnå genom att organisera sig. Exempel på detta slag av intresseorganisationer erbjuder fackföreningarna samt arbetsgivarnas och producenternas organisationer, liksom också företagen. En tredje typ av organiserat samarbete baserar sig på människors ideologiska gemenskap, t.ex. deras politiska eller religiösa övertygelse. Gemensamma ideal och värderingar utgör då grunden för samhörigheten.

Ekonomiskt samarbete på egna villkor — andelsrörelsens grundval

LAG OM ANDELSLAG.

Given i Helsingfors den 28 maj 1954.

(247/19554)

In enlighet med Riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna bestämmelser.

1 §

Sammanslutning, vars medlemsantal och kapital icke äro på förhand bestämda och som har till ändamål att främja medlemmarnas hushållning eller näring genom sådan ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltaga genom begagnande av sammanslutningens tjänster, anses som andelslag.

2 §

Såväl enskild person som sammanslutning och stiftelse må vara medlem i andelslag.

.....

Av ekonomiskt samarbete som bygger på medborgarnas frivilliga deltagande är andelsverksamheten det mest betydande.

I allmänhet har människor sammanslutit sig i andelsverksamhet för att trygga tillgången på de varor och tjänster som krävs för att tillfredsställa de mänskliga basbehoven. Andelsrörelsen har varit och är alltså av den orsaken den form för ekonomiskt samarbete som människor i en svag ekonomisk och social ställning brukar välja.

Andelsverksamhetens grundläggande uppgift sägs i allmänhet vara ekonomiskt samarbete till nytta för medlemskretsarna. I sitt hushåll behöver enskilda människor eller familjer ofta samarbeta med sina grannar. Det samma gäller i arbetet — en yrkesutövare behöver ofta samarbeta med andra som idkar samma yrke eller näring. Mångfalden och variationerna i de dagliga behoven skapar en givande och föränderlig bas för samarbete i lokalsamhället eller arbetsgemenskapen. Till samarbete kan man ty sig tillfälligt eller för gott. Samarbete kan omfatta en del av eller alla medlemmarna i ett samhälle. Samarbetet kan vara frivilligt eller förpliktande. Samarbetets form kan variera, från tillfälliga samlarbetsprojekt till bestående samlarbetsorganisationer. I en mindre gemenskap kan det finnas en bestående praxis för hur samarbetet ska organiseras även för tillfälliga samlarbetsbehov, dvs. en institution, som man vid behov kan förlita sig på. Den normala grannhjälpen, den finska talko-traditionen och möjligheten att kunna låna av varandra är exempel på detta slag av samlarbetsinstitutioner. Det ökande intresset för invånar- och byaktiviteter ger nya möjligheter att utveckla olika former för samarbete.

Andelsverksamheten representerar ett ekonomiskt samarbete och får sin särprägel av detta. En kooperativ organisation består dels av den sammanslutning medlemmarna bildar, dels av det affärsföretag, andelslag, de grundar och upprätthåller. För att andelslaget skall kunna fylla sin uppgift att stöda medlemshushållen måste de ha minst en gemensam målsättning. Förutsättningarna för att grunda och driva ett andelslag beror helt på hurdana de gemensamma målsättningarna är. För tillfälliga projekt är andelsverksamheten i allmänhet inte den riktiga formen. De gemensamma målsättningarna bör gälla tillfredsställelsen av sådana bestående behov, som andelslaget kan ta sig an.

2. En rörelse som förnyar samhället

Om också andelsverksamheten i första hand syftar till att stöda och gynna medlemmarnas, dvs. enskilda människors ekonomi, har den även andra målsättningar. För flera av föregångsmännen på 1800-talet var kooperativismen en utopistisk samhällspolitisk rörelse, varmed de strävade att helt förändra samhällets dåvarande funktionsprinciper och sociala struktur. I rörelsen ingår fortfarande sociala och etiska strävanden som syftar till att

förbättra demokratin i samhället och utveckla den enskilda människans personliga egenskaper och kapacitet.

Genom att förbättra medlemmarnas allmänna villkor och livskvalitet har andelsverksamheten kunnat befordra utvecklingsmöjligheterna för hela nationer. Också grundarna av Finlands andelsverksamhet gick in för denna målsättning, och den finns kvar i programförklaringen även för vår tids andelsorganisationer.

Jämlikheten ansluter sig nära till välfärden som allmän målsättning. I praktiken befrämjas den på många sätt i andelsverksamheten. Medlemmarnas jämlikhet gäller både ifråga om andelslagets ledning och vid fördelningen av tjänster och överskott av verksamheten. Andelsverksamheten har också medvetet ställt upp som försvarare av rättigheterna för de svagare och mindre gynnade i samhället.

Ett bra exempel på samhällsutveckling och förbättring av den enskilda individens möjligheter erbjuder kooperationens nuvarande framsteg i u-länderna. I dess spår följer förbättrande av kvinnans ställning och spridning av utbildning, upplysning och rådgivning till medlemmarna och även till den övriga befolkningen i dessa länder.

3. Andelsverksamhetens många former

Behov av de mest skilda slag har kunnat tillfredställas genom samarbete i andelslag. Andelslag har grundats för att trygga medlemmarnas behov av livsmedel, bostäder, hälsovård, kläder, transporter, energi för uppvärmning eller som kraftkälla, försäkrings- och banktjänster, uppfostran, utbildning och forskning samt för att skaffa fram de varor och tjänster näringsidkare behöver i sitt arbete och för att samla, vidareförädla och marknadsföra medlemmarnas och medlemsföretagens produkter.

Första och andra gradens andelslag / primärandelslag och centralandelslag

De kooperativa organisationerna kan grupperas efter uppgift och målsättning. Den huvudsakliga uppdelningen är uppdelningen i första gradens andelslag eller primärandelslag och andra gradens andelslag eller centralandelslag. I primärandelslagen utgörs medlemmarna av enskilda människor, fysiska personer. I centralandelslag eller centrallag kan däremot andelslag och andra samfund, dvs. juridiska personer, vara medlemmar.

Konsumtionsandelslag och producentandelslag

Andelslagen uppdelas hos oss normalt i konsumtionsandelslag och producentandelslag. Konsumtionsandelslagens uppgift är att stöda medlemmarna genom att förmedla och tillhandahålla de varor och tjänster de behöver i sitt

hushåll. De vanligaste producentandelslagen är andelslag som förädlar och marknadsför lantbrukets produkter eller införskaffar lantbruksförnödenheter. Även hantverkare och idkare av småindustri har grundat producentandelslag för att få marknadsföringen eller materialanskaffningarna ordnade.

Kredit- och bostadsandelslag

Bland övriga sådana andelslag som förmedlar tjänster eller andra förnödenheter till sina medlemmar kan kreditandelslagen, dvs andelsbankerna, nämnas. De betjänar såväl hushåll som företag genom att de som penninginrättningar kan tillfredställa deras kreditbehov t.ex. vid olika investeringar. För att underlätta bostadsanskaffningen finns det bostadsandelslag, även om de här i Finland är relativt ovanliga.

Produktionsandelslag eller arbetskooperativ

I produktionsandelslag eller arbetskooperativ deltar medlemmarna med sitt eget arbete i andelslagets produktion, samtidigt som de är delägare i detta. Produktionen kopplas i allmänhet helt eller delvis samman med en gemensam hushållning, ett kollektiv. Produktionsandelslaget är ett gränsfall inom andelsverksamheten, då medlemshushållens uppgifter sammanvävs med själva produktionskollektivet. Kollektivjordbruken, kolchoserna i Sovjetunionen och kibbutzerna i Israel, samt arbetarsjälvstyret i jugoslaviska företag är exempel på olika slags produktionsandelslag.

Specialisering och mångsidighet

I Finland, liksom i de flesta andra industrialiserade länder där andelsverksamheten har långa traditioner, har andelslagen i allmänhet blivit specialiserade och verkar endast på något visst begränsat område. *Andelsbankerna* har specialiserat sig på att sköta medlemmarnas kreditbehov, *handelslagen* eller *andelsaffärerna* är konsumtionsandelslag och *lantbruksproducenternas andelslag* svarar för förädlingen och marknadsföringen av medlemslantbrukens produkter och för anskaffandet av produktionsförnödenheter till dem. Samma kooperativa organisation kan dock samtidigt täcka olika behov hos medlemskåren och samma andelslag kan sköta både marknadsförings- och anskaffningsuppgifter. Speciellt på landsbygden i u-länderna är de flesta kooperativa företagen till sin natur mångsidigt aktiva. De hjälper medlemmarna med många olika uppgifter, de anskaffar produktionsförnödenheter och ger råd och hjälp i användningen av dem, de marknadsför produkterna och ordnar finansieringen.

4. Fördelarna med andelsverksamhet

Vilka fördelar kan andelssamverkan ge medlemskåren? Framför allt kan man i samarbete genomföra större projekt än vad som är möjligt om alla arbetade skilt för sig. Fördelarna med stora enheter i produktionen är, att man bättre kan utnyttja modern teknologi och kunskap, organiserna transporter och distributionen effektivare, nå kostnadsbesparingar i hanteringen av stora produktmängder.

Det är många andra faktorer vid sidan om den ekonomiska effektivitetshänsynen som avgör den ändamålsenliga storleken på ett andelslag. Faktorer som talar för tryggheten av de små andelslagens verksamhet knyter an till behovet att utveckla medlemmarnas möjligheter att påverka och delta. I stora, centraliserade organisationer, däri inräknat de stora andelslagen, har medlemmarnas passivitet och främlingskap i förhållande till organisationens verksamhet ofta blivit något av ett problem.

Tillsammans kan andelslagets medlemmar effektivare föra fram sina åsikter och behov än om de verkar vart för sig. En av andelsrörelsens utgångspunkter har ju varit att stärka medlemmarnas ställning som konsument och köpare av produkter eller som producenter och säljare av egna produkter. I bägge fallen kan samarbete i ett eget andelslag, som förmedlar varor och tjänster utan fördyrande mellanhänder direkt till medlemmarna, öka deras möjligheter att påverka priserna, kvaliteten och utbudet.

Indirekt påverkar andelslagens verksamhet även de konkurrerande företagens verksamhet. För att kunna dra till sig kunder måste de beakta sådana behov hos kunderna som utan andelsföretagens verksamhet kanske inte uppmärksammas.

Samarbetet i andelslagen har också ökat medlemmarnas trygghet genom att skydda dem mot spekulation och genom att öka deras inflytande på marknaden. Ofta är denna uppgift t.o.m. fastslagen i andelslagets stadgar. Så har t.ex. lantbruksproducenternas andelslag förbundit sig att ta emot medlemmarnas hela produktion och marknadsföra den också i överproduktionssituationer. Genom att andelslagen har sammanslutit sig i riksfattande organisationer har de blivit en ekonomisk maktfaktor.

Andelsrörelsen är en form av ekonomisk demokrati och har därmed även drag av folkrörelse. Den vill fostra sina medlemmar till rationell hushållning och till att självständigt delta i arbetet med att förbättra sin välfärd.

5. Andelsverksamhetens principer — de sex grundsatserna

Utom de målsättningar som tar sikte på att betjäna medlemmarna, finns det i andelsverksamheten också andra särdrag och funktionsprinciper, som skiljer den från andra företagsformer. Dessa principer kan direkt härledas ur samarbetets allmänna villkor och mål och ur de speciella villkor som ställs

på andelslag som företagsform, så att de skall kunna tillfredsställa medlemmarnas ekonomiska behov. Individens ansvar och frihet, rättigheter och skyldigheter, grunden för och organiseringen av förhållandet mellan individen och gemenskapen har inom andelsrörelsen utgjort den kärna kring vilken den idéella diskussionen ständigt kretsar. Även inom andelsrörelsen är man av olika åsikt vilkendera infallsvinkeln, individens valfrihet eller lojaliteten gentemot sammanslutningen, som skall anses primär.

Å ena sidan har andelsverksamheten uppfattats som ett medel att stärka den västerländska marknadsekonomin, då den erbjuder breda folklager en möjlighet att frivilligt delta i företagsverksamheten. Å andra sidan har andelsverksamheten setts som ett medel att förverkliga en socialistisk ekonomisk ordning, då människor genom andelsverksamheten får produktionsmedlen i gemensam ägo och under egen kontroll.

Andelsverksamheten har även uppfattats som en "tredje väg", där kapitalismens alltför individcentrerade inställning och socialismens överbetonande av det gemensamma har balanserats och skapat grundvalen för ett nytt kooperativt samhällssystem.

Andelsverksamhetens olika tillämpningsformer och de politisk-ideologiska motsättningarna innebär, att andelsrörelsen inte har något enhetligt principprogram eller en enhetlig ideologi. Men man har nått en rätt långt gående enighet kring vissa centrala principer. I den Internationella Kooperativa Alliansens (IKA) generalförsamling har dessa principer behandlats i flere omgångar.

År 1966 slog IKA fast följande sex allmänna grundsatser för andelsverksamheten:

1. Öppet och frivilligt medlemskap

Medlemskap i ett andelslag är öppet och frivilligt. Det innebär, att ingen kan tvingas ansluta sig till eller kvarstå som medlem i ett andelslag mot sin vilja. Alla människor, som kan och vill utnyttja andelslagets tjänster, har rätt att ansluta sig. Religion, politisk åsikt, ras eller andra sådana orsaker får inte utgöra hinder för medlemskap. En förutsättning för medlemskap är dock, att man kan förväntas utnyttja andelslagets tjänster. I praktiken krävs t.ex. att man håller mjölkkor för att man skall kunna bli medlem i ett andelsmejeri.

Frivilligheten och öppenheten förutsätter självpåtaget ansvar för andelslagets verksamhet från medlemmens sida. Det innebär beredvillighet att begagna sig av andelslagets tjänster och trohet mot det egna företaget. En ansvarskännande och solidarisk medlemskår utgör en säker grund för andelslagets utveckling.

2. Demokratisk förvaltning

Andelslagens förvaltning är demokratisk. I motsats till andra företag, där makten att besluta beror på hur mycket kapital man har satsat, bygger bes-

lutsprocessen i andelslagen på allas lika rätt att delta. Vid andelsstämman har alla medlemmar en röst vid val av förtroendemän till andelslagets styrande organ eller då man besluter i andra frågor som gäller andelslaget. Andelslagets demokratiska förvaltning innebär också att förtroendemännen har valts på ett sätt som medlemmarna kan godkänna och att de är ansvariga för ekonomin inför medlemmarna.

Förverkligandet av demokratin inom andelsverksamheten är i hög grad beroende av medlemmarna själva och deras representanter. Till de verkligt viktiga uppgifterna för medlemmarna hör därför att framföra sina åsikter och ta del i ledningen av andelslaget så som stadgarna förutsätter.

3. Begränsad ränta på andelskapitalet

Andelslagen är affärsföretag, vilkas verksamhet förutsätter kapital och penningrörelse. Att ansluta sig som medlem i ett andelslag medför förpliknelsen att delta i bildandet av andelskapitalet med en eller flera andelsinsatser. Ursprungligen var dessa insatser mycket små, för att så många som möjligt skulle kunna bli medlemmar. Det är fortfarande fråga om rätt blygsamma belopp, och andelsinsatsen utgör i allmänhet inte något hinder för anslutning till ett andelslag.

Räntan på andelskapitalet är på förhand begränsad. Inom andelsrörelsen brukar man inte tala om vinst utan om överskott eller inbesparingar. På detta sätt vill man betona, att avsikten med den ekonomiska verksamheten i andelslaget inte är att skapa största möjliga vinst, utan att betjäna medlemmarna så bra som möjligt. Inte heller ur medlemmarnas synvinkel är det satsade andelskapitalet någon investering i avsikt att göra vinster. Av denna orsak är räntan på andelskapitalet relativt sett låg.

4. Fördelning av överskottet i förhållande till utnyttjandet av tjänster

Återbetalningen av överskottet eller fördelningen av inbesparingarna till andelslagets medlemmar sker så, att ingen medlem kan tjäna på någon annan medlems bekostnad. En del av överskottet deponeras i en reservfond. En del betalas som ränta på andelskapitalet till medlemmarna, varefter andelslaget har att besluta om på vilket sätt återstoden skall användas till medlemmarnas förmån. I praktiken innebär det, att dessa medel används till att utveckla andelslagets verksamhet, att finansiera tjänster som alla gemensamt kan få del av eller genom att fördela överskottet mellan medlemmarna i förhållande till vars och ens del i utnyttjandet av andelslagets tjänster under perioden. Fördelningen av inbesparingarna i förhållande till aktiviteten i nyttjandet av andelslagets tjänster och lojaliteten gentemot andelslaget förstärker för sin del medlemmarnas intresse för att ta del i skötseln av andelslaget.

5. Ansvaret för en fortgående uppfostran och utbildning

Andelslagen har en skyldighet att svara för medlemmarnas utbildning. För att öka förståelsen för andelsrörelsens principer och insikterna i ekono-

miska frågor bör andelslagen satsa medel på att upplysa och utbilda förtroendemännen och de enskilda medlemmarna, tjänstemännen och de anställda liksom även den stora allmänheten. Dessa upplysningsuppgifter har inom andelsrörelsen tolkats vidare än som blott och bart information om företagsekonomi; andelsrörelsen strävar även efter att påverka den allmänna opinionen om den ekonomiska verksamhetens natur.

6. Samarbete mellan andelsorganisationerna

För att stärka andelsrörelsens ställning bör alla andelsorganisationer sträva till samarbete med varandra. Samarbete inom andelsrörelsen behövs på alla nivåer, lokalt mellan olika andelslag på samma ort, regionalt, nationellt och internationellt.

6. Principerna förnyas

I en förteckning över andelsverksamhetens principer och grundsatser kunde man ytterligare tillägga många punkter, som har diskuterats i andelsorganisationerna och som getts olika tolkningar av dem som forskar i detta ämne. Med tiden har en del av dessa blivit föråldrade. Så har t.ex. grundsatsen om kontanthandel som enda tillåtna betalningsform strukits.

I dagens Finland diskuterar man om, huruvida det vore nödvändigt att i alla andelslag börja betala ränta på medlemmarnas andelsinsatser. Det har också diskuterats en hel del om medlemmarnas likvärdighet i förhållande till storleken av deras inköp eller leveranser. Som ett resultat av dessa diskussioner håller vissa praktiska förfaranden på att ändras också i vårt land. Så betalar t.ex. andelsslakterierna ett något högre avräkningspris till sådana medlemmar, som förmår leverera ett större parti slaktdjur per gång till slakteriet. Som en följd av den hårda konkurrensen har andelslag också tvingats att godkänna systemet med rabatter vid stora engångsköp.

En del av principerna har väckt motstånd därför, att samhällssystemet i olika länder har gjort det omöjligt att följa dem. Detta gäller t.ex. principen om andelsrörelsens neutralitet i förhållande till ras, religion och politiska ideologier. Andelsrörelsen i olika länder är i varierande grad knuten till religiösa eller politiska riktningar. Neutraliteten måste därför ses som ett ganska relativt begrepp.

I huvuddrag har Rochdale-grundsatserna bevarat sitt centrala innehåll och idéella budskap, trots att de både i de internationella organisationerna och i olika länder har omformulerats och anpassats bl.a. till lagstiftningen om andelsverksamhet. Det är klart, att detaljutformningen under olika förhållanden blivit olika. En del avvikelser från grundsatserna har man varit tvungen att godkänna såväl i lagstiftningen som i enskilda andelslags stadgar. Det finns heller ingen orsak att tro, att diskussionen om andelsrörelsens principer skulle upphöra. Den praktiska andelsverksamheten medför ständigt nya utmaningar och ger en levande bas för förnyandet av andelsrörelsens principer och för en anpassning till samhällsutvecklingen.

IV FÖRVALTNING OCH BESLUTFATTANDE I VÅRA ANDELSLAG

1. Ekonomisk demokrati

Andelsverksamheten skiljer sig från privat och statlig företagsverksamhet genom sin demokratiska karaktär. Genom tillämpningen av principerna för demokrati och jämlikhet är andelslagen också att betrakta som egentliga personsamfund — föreningar för ekonomisk verksamhet.

Den demokratiska förvaltningen baserar sig på den principen att varje medlem i andelslaget har samma möjligheter att påverka andelslagets förhållanden. Detta betyder i praktiken att varje medlem har en röst vid fattande av beslut i andelslagets angelägenheter. Rösträtten påverkas inte av antalet andelar som medlemmarna har i andelslaget eller av storleken av hans produktion och leveranser, inte heller av depositionernas storlek i andelsbanken eller mängden inköp i handelslaget.

Den demokratiska förvaltningen innefattar rätt för medlemmen att välja sina egna representanter i andelslagets styrande organ samt att övervaka och bedöma deras verksamhet. Denna rätt begränsar sig inte bara till valet av förtroendemän, utan ger också möjlighet att vara med och förbereda besluten samt att kontakta de styrande organen och begära uppgifter om andelslagets verksamhet, uttrycka sin åsikt om företags betjäningsberedskap, om varuleveranser och om priser och kvalitet. Därmed ger andelslaget sina medlemmar möjligheten att i skötseln av de dagliga angelägenheterna förverkliga en levande demokrati.

2. Olika förvaltningssystem

Lagen om andelslag ger noggranna föreskrifter om förvaltning av andelslag. Det demokratiska styrelseskicket verkställs via de styrande organen, som har sina särskilda arbets- och ansvarsområden. Förvaltningen kan vara direkt eller indirekt. För dessa olika tillämpningssätt har olika förvaltningssystem utvecklats.

Direkt beslutsprocess

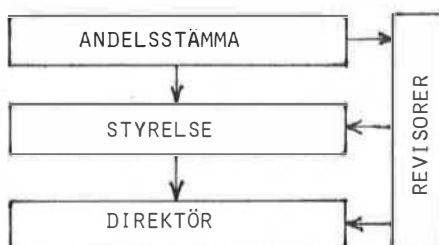
a) Andelsstämma och styrelse

Den direkta demokratin innebär att medlemmarna en eller flera gånger per år samlas till *andelsstämman*, som är andelslagets högsta beslutande organ. Detta var det vanliga under andelsverksamhetens första tider, då andelslagen var mindre — och gäller fortfarande i många andelslag. Andelsstämman väljer sedan en styrelse att sköta andelslagets praktiska verksam-

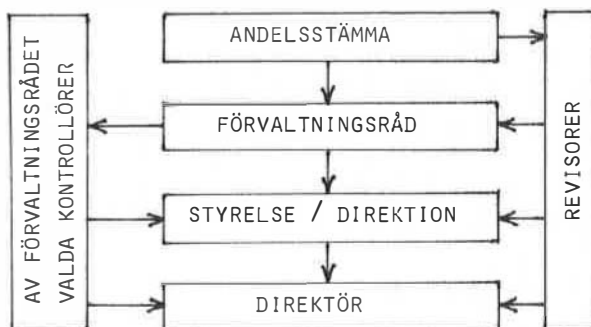
FÖRVALTNINGSORGANISATION

DIREKT BESLUTSPROCESS

A) ANDELSSTÄMMA OCH STYRELSE

B) ANDELSSTÄMMA OCH FÖRVALTNINGSRÅD

het. Stämman väljer också revisorer för att kontrollera ekonomin och verksamheten.

b) Andelsstämma — förvaltningsråd

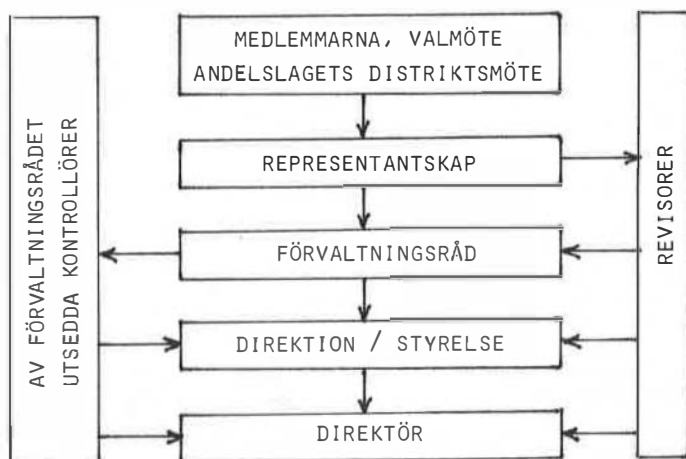
Då andelslagen blev större och affärsverksamheten ökade, behövdes nya förvaltningssystem. Andelsstämman, som sällan — i allmänhet bara en gång i året — sammanträdde, räckte inte mera till för styrning och övervakning av andelslagens verksamhet. Då infördes *förvaltningsråd*, som är sammansatt av medlemmar, vilka väljs av andelsstämman. Förvaltningsrådets uppgift är att övervaka andelslagets verksamhet under tiden mellan

andelsstämmorna och att sammanträda två-fyra gånger i året för att dryfta den fortsatta verksamheten. Till dess uppgifter hör också att välja styrelse eller direktion. Revisorerna väljs på andelsstämman.

Andelsmejerierna, handelslagen och även andra andelsföretag har fortsättningsvis blivit större. Särskilt på 60- och 70-talet har många andelslag växt till mycket stora affärsföretag. Därmed har skötseln komplicerats. Ofta är det bara en liten del av medlemmarna som möter upp till andelsstämman, som vanligen har att bestämma endast om de av stadgarna föreskrivna rutinärendena.

INDIREKT BESLUTSPROCESS

REPRESENTANTSKAP - FÖRVALTNINGSRÅD

Indirekt beslutsprocess

Representantskap — förvaltningsråd

I stora andelslag har man övergått till ett indirekt förvaltningssystem. Andelslagets medlemmar samlas till möte t.ex. endast vart tredje år eller håller allmänna val och väljer då ett representantskap, som ersätter andelsstämman. Detta representantskap väljer förvaltningsråd och revisorer och behandlar andra tidigare till andelsstämman hörande ärenden.

3. Samspelet mellan de förtroendevalda och den verkställande ledningen

I ledningen för ett andelslag står både medlemmarnas förtroendevalda representanter och avlönade "yrkesdirektörer". Det är de förtroendevalda i ledningen som svarar för demokratin. Deras skicklighet och energi är avgörande för i vilken utsträckning andelslagets verksamhet styrs av medlemmarnas behov.

Vid sidan av bevakningen av medlemmarnas rätt och andra övervaknings- och styrningsuppgifter är informationen mellan andelslagets ledning och medlemmarna en av de förtroendevaldas viktigaste uppgifter. Aktiva representanter i de styrande organen, som lyssnar på och framför medlemmarnas synpunkter är en nödvändig del av demokratin inom andelsverksamheten och garanterar dess förverkligande.

Den viktigaste av de yrkesanställda i ledningen är verkställande direktören, VD. Han bildar tillsammans med ordföranden i styrelsen / direktionen samt förvaltningsrådets ordförande den centrala gruppen i förvaltningen. Ofta har VD också en direktörsgrupp som hjälp. Förvaltningsrådets ordförande är nästan alltid en representant för medlemmarna och alltså lekman. Detta förhållande är det vanliga också i andelslagets styrelse, men t.ex. i handelslagen är det VD som är ordförande i direktionen-styrelsen.

4. Medlemsaktiviteter till stöd för förvaltningsorganen

Utöver de centrala förvaltningsorganen kan det i andelslagen finnas ett flertal sidoordnade organ, genom vilka medlemmarnas påverkningsmöjligheter mångdubblas. Vid handelslagen förekommer det t.ex. butiksråd, gillen, kvinnokommittéer och lantbrukskommittéer. Om man räknar med alla sådana aktivitetsgrupper kommer man till att nära 30.000 personer är engagerade i andelslagets styrande organ. Uppgifterna för kommittéer och medlemsgillen är anpassade till de lokala förhållandena och behoven. Verksamheten är inriktad på att stärka medlemstroheten och vi-andan samtidigt som den är avsedd att stöda den centrala ledningen.

Då primärandelslagen har vuxit både ifråga om medlemsantal och geografisk utbredning har det blivit nödvändigt att bilda del-områden och skapa ett distriktsförvaltningssystem. Distriktskommittéer och -råd eller distriktskontorsråd fungerar som stöd för den centrala ledningen, som förbindelselänk för de lokala medlemmarna och för tillvaratagande av deras intressen i företagets ledning.

Val av representanter anordnas områdesvis. Man strävar alltid till att välja personer till representantskap och förvaltningsråd från alla delar av andelslagets verksamhetsområde i förhållande till antalet medlemmar i varje del område.

Esse Handelslags kvinnokommitté håller möte

5. Centralandelslagens förvaltningsdemokrati

De lokala primärandelsslagen bildar tillsammans de hela landet omfattande andra gradens centralandelslagen, (SOK, Centrallaget Enigheten osv.), som alltså inte har personmedlemmar. Deras förvaltningsorgan består vanligen av andelsstämma, fullmäktige och direktion. Varje medlemsandelslag har i centralandelslagets andelsstämma antingen en representant eller också ett antal representanter som är proportionellt till antalet personmedlemmar i andelslaget. Likaså är representationen från hela landets olika delområden tryggad vid val av representanter genom bestämmelser i andelslagens stadgar.

V ANDELSVERKSAMHETEN — EN DEL AV SAMHÄLLET I DAGENS FINLAND

1. Andelsverksamhetens land

Andelsverksamheten ingår som en betydande del av näringslivet och samhällssystemet i dagens Finland. Vårt land hör till de främsta i världen när det gäller Kooperation, ty den form av företagsamhet som baserar sig på andelsverksamhetens idé har hos oss vuxit sig starkare än i de flesta andra länder med marknadsekonomi. Då andelsverksamheten också är en organisationshelhet som förenar människor är det klart, att den på många sätt både direkt och indirekt har påverkat och påverkar vårt samhälles struktur och utveckling.

En kraftkälla för andelsverksamhetens tillväxt har varit dess lokala förankring. Andelslagen uppstod som ett resultat av den samarbetsvilja och de gemensamma behov och intressen, som fanns hos människor från samma by eller till varandra gränsande byar och orter och även hos människor på samma arbetsplats. Därmed blev det nät som andelslagen bildade i våra bygder tätt och starkt. En följd av detta är också att inverkan av andelslagens arbete genom tiderna har märkts tydligast inom små kretsar och befolkningsgrupper både när det gäller landsbygden och städerna.

Andelsverksamheten har smidigt anpassat sig till många av näringslivets olika områden. De kooperativa företagen — andelslagen — utgör en del av företagsverksamheten vid sidan av andra företag såsom t.ex. bolag och statliga företag.

Därmed har andelslagen sitt ansvar för den ekonomiska utvecklingen.

Detta ansvar framgår åskådligt t.ex. av andelsföretagens sysselsättande effekt. År 1980 hade andelslagen ca 106.000 anställda vilket är ca fem procent av landets hela arbetskraft. Dessutom sysselsatte andelslagens dotterbolag och delägarföretag ca 15.000 personer. Den sysselsättande effekten förstärks också av de följdverkningar, som uppstår i samband med produktionen av råvaror, halvfabrikat, produktionsmedel och tjänster som andelslagen behöver.

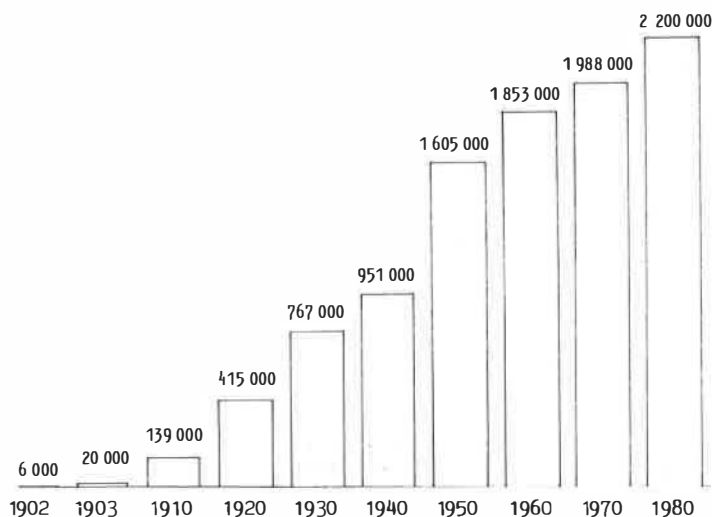
Andelsverksamhetens ekonomiska betydelse varierar områdesvis. Detta beror på olikheter i själva produktionsinriktningen och i andelsverksamhetens ställning i förhållande till näringslivets olika branscher. Fortfarande är andelsverksamheten starkast där levnadsstandarden och de allmänna livsvillkoren är under medelnivån i vårt samhälle. Dess betydelse är också desto större, ju mera lantbruksbetonat området är. Detta beror på att andelslagen i stor utsträckning har hand om uppsamling, förädling och distribution av lantbrukets produkter och förnödenheter. Men det beror också på att andelsverksamheten har hållit fast vid sin målsättning att rättvist och

jämlikt betjäna sina medlemmar oavsett samhällsställning eller leveransavstånd.

Andelsverksamheten är framförallt ekonomisk verksamhet med produktion, förädling och distribution av varor och förnödenheter, bankrörelse och andra tjänster. Men vid sidan därav är den alltid en sammanslutning av människor som ger tillfälle till sociala kontakter. Andelslagen bildar tillsammans en av våra största medborgarsammanslutningar. Totalantalet medlemskap uppgår till ca 2,2 miljoner. Många är medlemmar i flera än ett andelslag. Antalet enskilda personer som är medlemmar i något andelslag uppskattas till ca 1,3 miljoner. Detta är mycket mera än t.ex. totalantalet medlemmar i våra politiska partier, vilket rör sig kring en halv miljon.

Nära 30.000 personer är med i andelslagens styrande organ. Deras uppgifter sträcker sig från ledning av kommitté-, gilles- och klubbverksamhet till styrelseplatser i det egna lokala andelslaget och vidare till den högsta beslutsnivån i hela landsdelar omfattande storandelslag och i centrallagen och -organisationerna. För den som är intresserad av att aktivt ta del i samhällsutveckling och ekonomi erbjuder andelsverksamheten en krävande men givande väg till självförverkligande.

UTVECKLINGEN AV TOTALANTALET MEDLEMSKAP I ANDESLAGEN I FINLAND

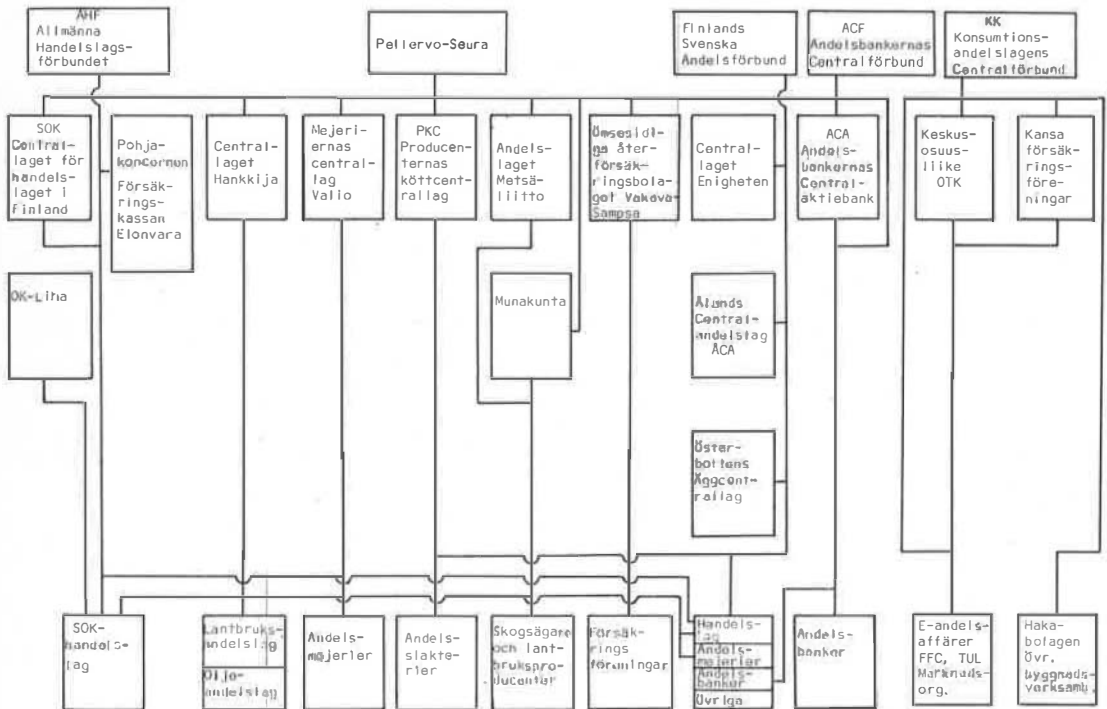
2. Huvudgrupperingarna inom andelsverksamheten i Finland år 1980

Finlands andelsrörelse är ännu idag sammansatt av flera olika grupperingar. Uppdelningen, som härleder sig från 1910-talet, är en följd av många historiska, ideologiska, politiska och ekonomiska faktorer. Andelslagen utgör inte någon enhetlig koncentration av beslutsfattande och ekonomisk makt. De huvudsakligen små och medelstora företagen har under tidernas lopp bildat branschgrupper, vilkas verksamhet styrs och utvecklas av egna centrallag och -organisationer. Inom dessa grupper och mellan dem förekommer rätt ofta tävlan och konkurrens, såsom är vanligt och även naturligt i vårt finländska blandekonomiska system.

Andelsrörelsens fyra huvudgrupperingar är:

1. De till Sällskapet Pellervo anslutna andelslagen
2. Medlemsandelslagen i Konsumtionsandelslagens Centralförbund — KK, numera E-kooperationen
3. De till Finlands Svenska Andelsförbund anslutna andelslagen

ANDELSVERKSAMHETEN I FINLAND 1980

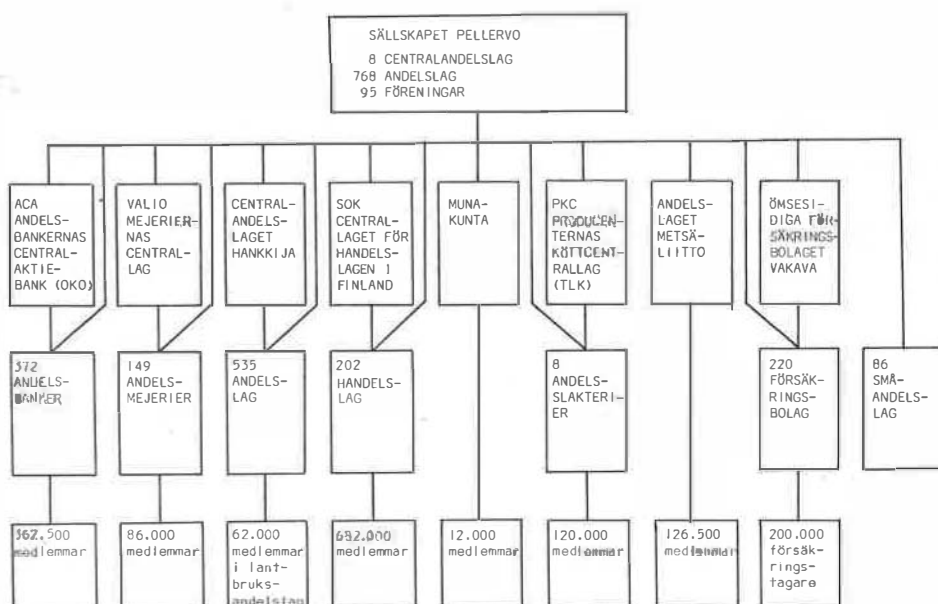
Pellervo-rörelsen

Pellervo-grupperingen är den största. Sällskapet Pellervos medlemmar utgörs av andelslag, centralaffärer och lokala försäkringsföreningar. Antalet av dessa var år 1980 812 st och dessutom hör till organisationen 59 medlemmar som har karaktären av förening. Totalantalet medlemskap i de andelslag som hör till Pellervo är 1,6 miljoner. Den sammanlagda årsomsättningen var 1980 nästan 50 miljarder mark (för andelsbankerna har som omsättning räknats utlåningen och för försäkringsföreningarna premieintäkterna).

En viktig sammanhållande kraft inom Pellervo-organisationen är fortfarande medlemskåren i andelslagen på landsbygden, framförallt de som får sin utkomst av jord- och skogsbruk. Andelsmejerierna och -slakterierna, Hankkija och centralandelslagen Äggcentrallaget och Metsäliitto och de lokala försäkringsföreningarna tjänar alla lantbruksbefolkningens behov. Andelslagen verkar i nära samarbete med lantbruksproducenterna — MTK och LANTBRUKSPRODUCENTERNAS CENTRALFÖRBUND — SLC och dessas lokala avdelningar.

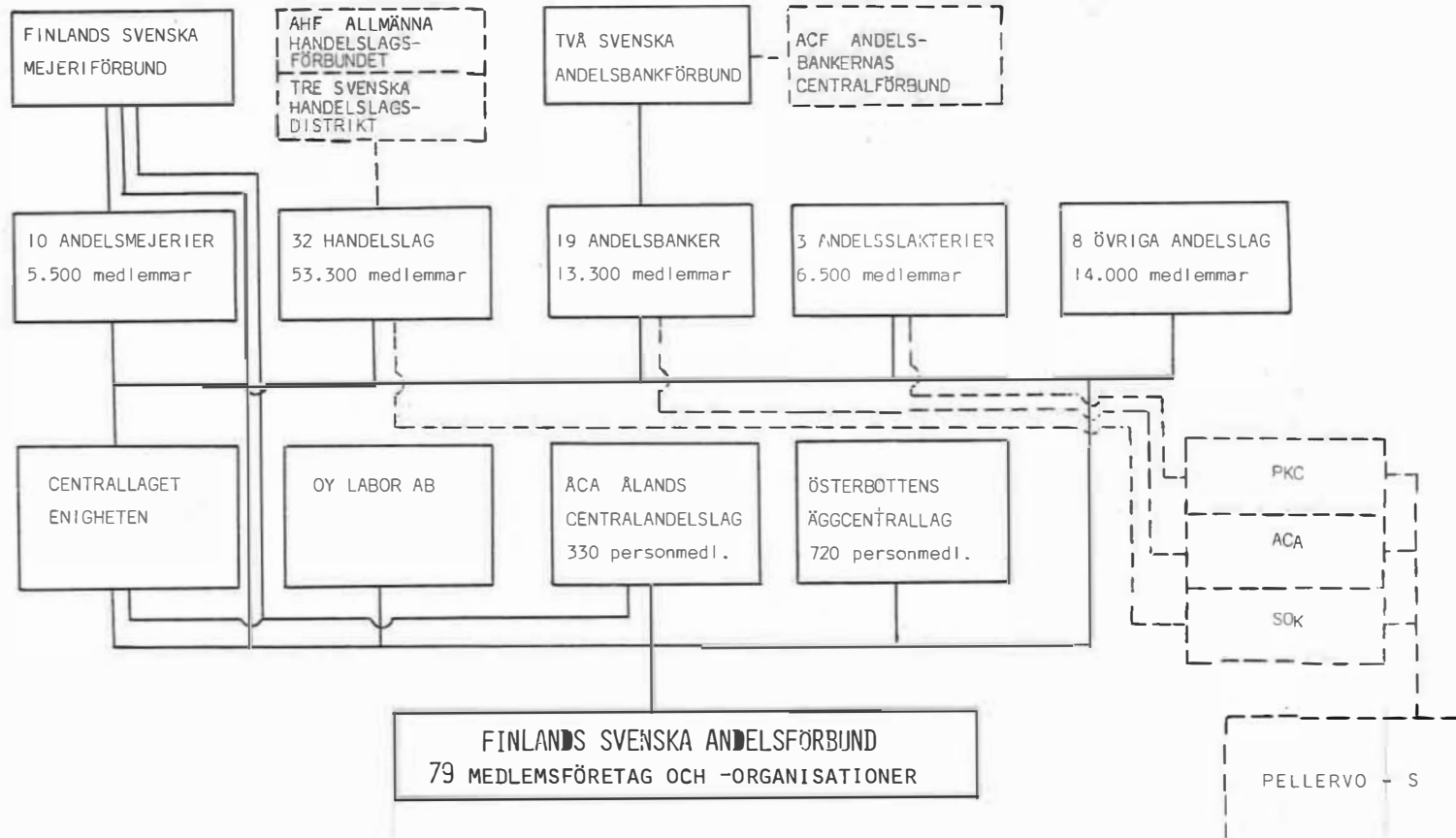
Också andelsbankernas och SOK-handelslagens verksamhet utgår från landsbygdens och dess befolknings behov. Deras verksamhetsfält har sedan allt mera utvidgats till att omfatta också städer och tätorter och den del av

PELLERVO - ORGANISATIONEN 1980

FINLANDS SVENSKA ANDELSFÖRBUND 1980

48

befolkningen som arbetar inom industrin och serviceyrkena. Förändringen i medlemstrukturen inom dessa sektorer har lett till, att den egentliga lantbruksbefolkningen inte mera är i majoritet.

E-kooperationen

Denna gruppering är näststörst inom landets andelsverksamhet. Medlemmarna utgörs i huvudsak av de andelsaffärer vilkas centralaffär är OTK. År 1980 var antalet medlemmar i primärandelslagen 615.000. E-affärernas samt OTK-gruppens och dess dotterbolags sammanlagda omsättning var 1980 12,0 miljarder mk. Antalet medlemsandelslag var 45.

På E-andelsrörelsens utveckling har inverkat både de allmänna andelsprinciperna och de politiska idéerna inom arbetarrörelsen. I fråga om sin målsättning skiljer den sig klart från Pellervo-rörelsen. I sin programförklaring säger den sig vara en del av arbetarrörelsen. Den har också nära förbindelser med arbetarnas fackföreningsrörelse.

E-kooperationen är framförallt konsumentandelsverksamhet och därmed en intresseorganisation för konsumenter. Medlemmarna utgörs huvudsakligen av människor i städerna. Men den har också förbindelser till landsbygdens småbrukarbefolkning, som den betjänar med lantbruksförnödethandel (tidigare även med mejeri- och slakteriverksamhet).

Finlands Svenska Andelsförbund

Den svenskspråkiga andelsverksamheten är mindre till omfattningen än Pellervo- och E-grupperingarna. Antalet medlemmar i Finlands Svenska Andelsförbund var 1980 78 st med 108.000 personmedlemmar och med en omsättning på 3,3 miljarder mk.

I fråga om verksamhetsprinciper och struktur motsvarar den finlandssvenska andelsverksamheten Pellervo-organisationen. Andelsförbundets medlemsandelslag, som verkar på de svenskspråkiga och tvåspråkiga områdena, förenas av det gemensamma språk- och kulturarvet. Språket utgör inte något hinder för samarbete med Pellervo-organisationen och dess företag. Detta framgår bl.a. av att medlemsandelslag i Andelsförbundet också hör till Andelsbankernas Centralförbund — ACF och till SOK-organisationen. Liksom Pellervo betonar också Andelsförbundet betjäandet av lantbruksbefolkningen som det centrala i sin verksamhet.

De utom centralorganisationerna stående andelslagen

De mest betydelsefulla sektorerna av andelsverksamheten hör till de ovan nämnda centralorganisationerna. Utanför dem finns en ganska stor grupp andelslag, som verkar på en mångfald områden av näringslivet. Exempel på sådana är andelslag som bildats för samhällets försörjning med elström, gas och vatten, av vilka det enligt 1979 års industristatistik fanns 24 st. Vidare

Finlands Svenska Andelsförbund fyllde 60 år 1979. Bild från jubileumsfesten i Solennitetssalen i Åbo.

finns t.ex. ANDELSLAGET METEX — exportorganisation för metallindustrin, och ANDELSLAGET FINLANDS MÄSSA, som i enlighet med sitt namn anordnar mässor för näringslivet.

För bostadsproduktionen och bostadsägarna har det bildats ett antal bostadsandelslag, som i allmänhet inte hör till någon centralorganisation.

I nära anslutning till andelsverksamheten arbetar också ett stort antal företag som till sin form vanligtvis är aktiebolag, men som ägs av andelslagen. Andelslagen — och framför allt centralandelsaffärerna — har grundat dessa dotterbolag för något bestämt ändamål. Dotterbolagens totala omsättning var 1980 nära 8 miljarder mark och de sysselsatte ca 15.000 arbetstagare.

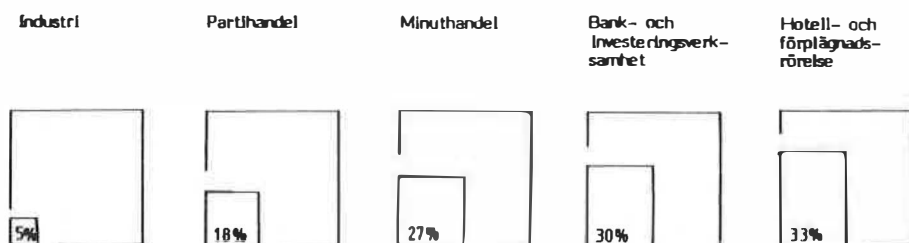
3. Andelslagen som en del av Finlands ekonomi 1980

Som ett uttryck för totalresultatet av ett lands ekonomiska verksamhet används ofta begreppet bruttonationalprodukt — BNP. Det anger totalvärdet av det arbete som under ett år utförts av medborgarna, företagen och inrättningarna inom produktionen och i form av tjänster. År 1980 var Finlands BNP totalt 188 miljarder mark. Av denna summa var ca 8 procent eller 15 miljarder mk resultatet av andelslagens och de inom dem sysselsatta personernas arbete. Samma år erlade andelslagen i löner åt sina anställda ca 9 procent av vårt nationalhushålls hela lönesumma.

Andelsföretagen är relativt sett starkast inom parti- och minuthandeln, inom bankverksamheten och i hotell- och förplägnadsrörelsen. Om man endast beaktar det markmässiga värdet av andelslagens verksamhet, är dock industriproduktionen av större betydelse än till exempel hotellen och restaurangerna.

Andelslagen är av särskilt stor betydelse för lantbruksproduktionen. Förmedlingen av produktionsförnödenheter, maskiner, utsäde och gödselmedel till lantbruket sker till stor del genom olika andelslag. Samma väg går också lantbrukets produkter från gården för förädling till mejerier, slakterier och kvarnar. Förädlingen sker i av andelslag ägda produktionsanläggningar. I många fall kommer också mjölken, smöret och osten, korven och andra köttprodukter, brödet och grönsakerna till konsumenternas bord via handelslaget eller andelsaffären. Den finländska lantbrukaren får ungefär 3/4 av sina intäkter i form av avräkningar från producentandelslagen.

ANDESLAGENS ANDELAR AV TOTALPRODUKTIONEN PÅ OLIKA OMRÅDEN I 1977

4. Handeln inom andelsrörelsen

Andelslagen som handelns storföretag

Inom andelsverksamheten finner man de största företagen bland dem som etablerat sig i handeln. År 1980 var SOK — Centrallaget för handelslagen i Finland det tredje i storleksordningen bland alla företag i vårt land. OTK — Centralaffären för E-andelslagen kom på fjärde plats och räknas således också till de allra största på detta område. Till samma grupp hör dessutom Centrallaget Hankkija som är på femte plats.

Centralaffärerna SOK, OTK och Hankkija grundades ursprungligen till stöd för enskilda andelslag, bl.a. med uppgift att tjäna som partiaffärer för medlemsföretagen. De har också en viktig uppgift i att leda och utveckla medlemsföretagens verksamhet. Dessutom har de tagit på sitt ansvar många specialområden inom handeln, vilka kräver speciell sakkännedom och koncentration. Som det färskaste exemplet på detta kan nämnas uppkomsten

SOK:s huvudkontor i Helsingfors

av specialaffärer för lantbruksförmåder. Förstärkandet av centralandelslagens ställning är en följd av den moderna marknadsföringens krav och den allt intensivare konkurrensen på handels område.

Ett av grunddragen i handelslagrörelsen är dock förankringen i de lokala och regionala förhållandena och tjänandet av den lokala befolkningens behov. Detta framgår tydligast på landsbygden. Fortfarande är SOK-handelslagen oersättliga för upprätthållande av den dagliga handelsservicen i glesbygdsområdena. Också de har dock nödgats inskränka sin service på bynivå, men inte i samma utsträckning som E-affärerna.

Under hela innevarande sekel har andelsföretagens betydelse för parti- och minuthandeln varit betydande. År 1980 fanns i vårt land 202 SOK-handelslag och 45 E-andelsaffärer. Tillsammans hade dessa ca 4.500 fasta butiker. SOK-handelslagens butiksnät utgjorde 25 procent och E-affärernas 19 procent av hela antalet minutförsäljningsbutiker i vårt land, därtill kommer Hankkijas 190 butiker och försäljningsexpeditioner och 28 försäljningskontor.

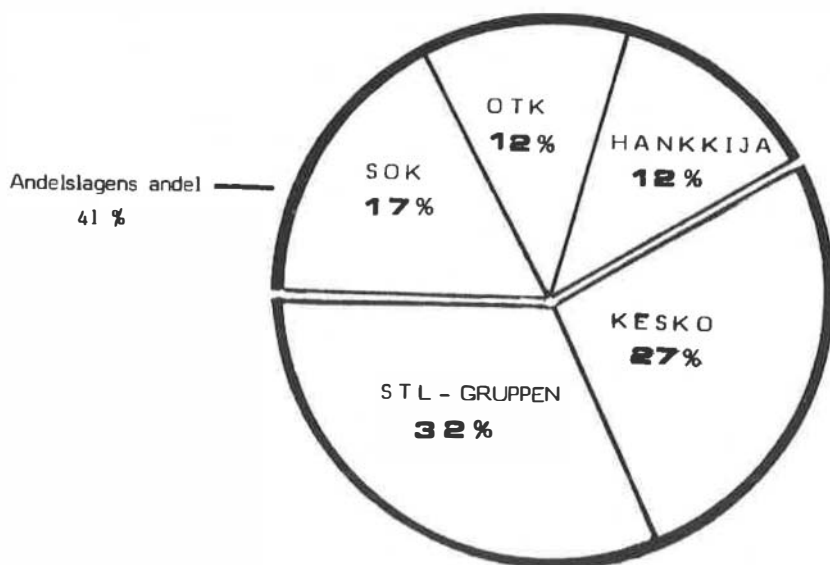
Handelssektorn inom andelsverksamheten sysselsatte år 1980 ca 65.000 personer eller nära 30 procent av handels totala arbetskraft.

Hankkijas huvudanläggning i Äggelby.

OTK:s huvudkontor vid Tavastvägen i Helsingfors.

Minut- och partihandeln

Handelslagen och andelsaffärerna tjänar framförallt människornas dagliga behov. Deras starka områden är varuhushandeln, betjädnandet av kunderna i hallar och "marketar" samt handeln med förnödenheter och livsmedel i småbutiker. SOKOS- och CENTRUM-varuhusen, SOKOS- och E-marketerna eller -hallarna hör till gatubilden i städerna och de flesta tätorterna.

Partihandeln i vårt land behärskas i huvudsak av fyra stora centralaffärer, Kesko, SOK, Tuko och OTK samt i fråga om handeln med lantbruksvaror

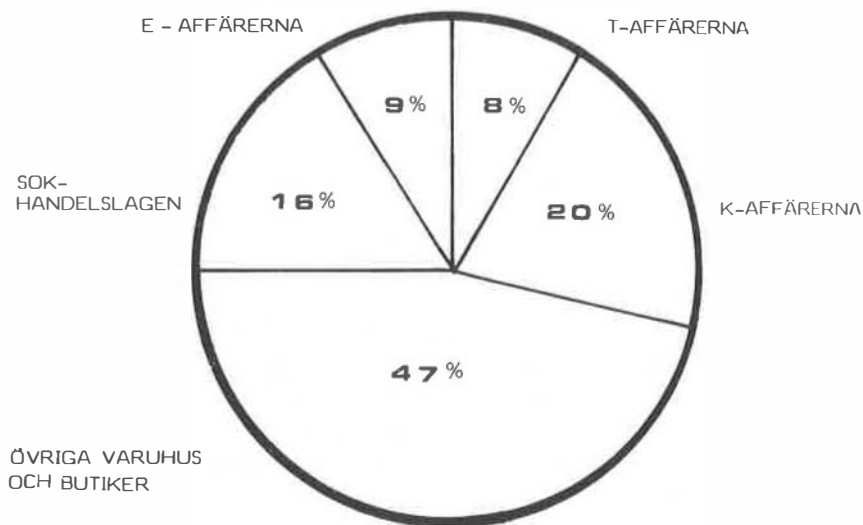

Andelslaget Öbodens huvudaffär i Nagu

också Hankkija. Av deras totala partiförsäljning utgjorde år 1980 SOK:s, OTK:s och Hankkijas andel sammanlagt ca 45 procent.

SOK-gruppen och Hankkija är av stor betydelse för handeln med lantbruksprodukter och -förnödenheter. Ca 2/3 av handeln med de viktigaste lantbruksförnödenheterna (maskiner och redskap, fodervaror, utsäde, gödselmedel, växtskyddsmedel) sker genom dem eller deras dotterbolag. Hankkija som har specialiserat sig på handeln med lantbruksvaror är något större än SOK-handelslagsorganisationen när det gäller försäljningen av förnödenheter. Även E-rörelsen är med i denna handel men i mindre omfattning.

MINUTHANDELNS FÖRDELNING PÅ DE OLIKA
HANDELSGRUPPERINGARNA 1980

Exporthandeln

Centralandelsaffärerna med sina dotterbolag bedriver också exportverksamhet och ofta med produkter som har tillverkats i egna produktionsanläggningar. Huvuddelen av denna export består av produkter från livsmedelsindustrin och av lantbruksmaskiner och -anläggningar samt av produkter som ägg, bär och svamp.

Andelslagen och äggmarknaden

Av marknadsföringsandelslagen för ägg är MUNAKUNTA (Äggcentral-laget) det mest betydande. Vid sidan av denna organisation sker mottagning

och försäljning av ägg även genom SOK- och OTK-grupperna, samt genom Österbottens Äggcentrallag.

Munakunta bedriver, förutom uppsamling av ägg och försäljning i hemlandet, också konsumentupplysning, äggexport, foderhandel, tillverkning och försäljning av utrustning för hönsier samt en mångsidig kurs- och skolningsverksamhet. Dess verksamhetsområde är hela landet. Hittills har dock tyngdpunkten legat inom de områden där äggproduktionen är störst- i sydvästra och västra Finland.

Österbottens Äggcentrals packeri i Närpes

Medlemskåren utgörs av ca 12.000 privata äggproducenter. År 1980 var antalet anställda i organisationen ca 300 och omsättningen nära 300 miljoner mk.

I svenska Österbotten arbetar ÖSTERBOTTENS ÄGGCENTRALLAG. Det hade år 1980 700 personmedlemmar. En stor del av produktionen exporteras i samarbete med Munakunta.

5. Hotell- och förplägnadsrörelse

Andelslagen är i betydande omfattning med i hotell- och restaurangbranschen i vårt land. De svarar för inte mindre än ca 1/3 av bruttoprodukten inom denna näringsgren.

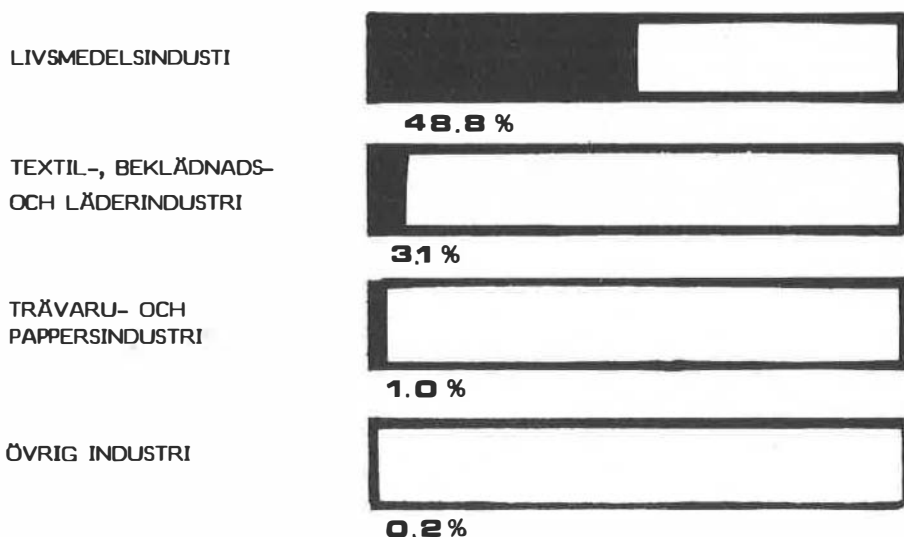
Både SOK och E-rörelsen har sina hotell- och restaurangkedjor. SOKOS-hotellkedjan med 60 hotell är landets största. E-affärernas CUMULUS-

kedja är inte mycket mindre. Verksamheten är koncentrerad till städer och centralorter. Utbudet omfattar storhotell av internationell standard som HESPERIA och PRESIDENTTI i Helsingfors men också trivsamma småhotell på mindre orter ute i landet.

Denna verksamhet, som svarar mot den stigande levnadsstandarden och människornas ökade fritid och större rörlighet, har varit en av de snabbast växande serviceformerna under senare år. Rabatter för de egna medlemmarna på hotellen har blivit en betydande medlemsförmån. Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen inom branschen har utgjort ett stöd för andelslagens övriga verksamhet.

År 1980 utgjorde hotell- och förplägnadsrörelsens andel ca 8 procent av SOK-gruppens hela försäljning och penningmässigt överskreds det året 1000 miljoner mark-strecket. För E-rörelsen var motsvarande tal 13 procent och 850 miljoner mark. Branschen är mycket arbetsintensiv med sammanlagt ca 12.000 anställda inom andelslagssektorn.

KOOPERATIONENS ANDEL AV OLIKA INDUSTRIGRENARS TOTALPRODUKTION 1979

6. Andelslagens industrier

En betydande arbetsgivare

Värdet av industrins totalproduktion i vårt land var år 1979 140 miljarder mark. Också andelsföretagen producerade olika produkter och förnödenheter till ett värde av sammanlagt 12 miljarder, vilket motsvarar 8,5 procent

av hela vår industriproduktion. Inom andelslagens industrier sysselsattes totalt 25.000 personer eller nära 6 procent av hela arbetskraften inom denna sektor.

Den av andelslagen och deras centralaffärer ägda industrin är till största delen inriktad på livsmedelsproduktion. Ca 94 procent av produktionens värde inom de kooperativa företagen utgörs av livsmedel. Viktiga områden för andelslagens industriella verksamhet är produktionen av mjölkprodukter, smör och ost, slakteriverksamhet och köttförädling, foderframställning, kvarn- och bageriverksamhet och även produktion av sötsaker.

Centrallaget Enighetens anläggning i Vörå

Andelsmejerierna — Valio och Enigheten

Vår befolknings försörjning med mjölk och mjölkprodukter är praktiskt taget helt beroende av andelsmejeriorganisationen. Dess ansvar sträcker sig från gården till konsumentens bord. Mejeriernas Centrallag VALIO var 1980 i storleksordning det tionde bland landets företag. Detta storföretag svarar för marknadsföringen av de finska andelsmejeriernas produktion och för exporten av mejeriprodukter. Dessutom har Valio egna produktionsanläggningar och svarar för ledningen och utvecklandet av hela den finska mejeriorganisationen. Valio hade 1980 149 medlemsmejerier.

Som en finlandssvensk motsvarighet till denna stora organisation arbetar Centrallaget ENIGHETEN, med kontor och lager i Helsingfors och produktionsanläggningar i Vörå. Antalet medlemsmejerier var 10 år 1980 och mjölkproducenterna i svenskbygderna uppgick till ca 5000.

Avdelningen för emmentalosttillverkning vid Mejericentralen i Vörå

Ålands Centralandelslags mejeri från 1978

År 1980 hade hela andelsmejeriorganisationen ca 13.000 anställda och totalantalet mjölkproducenter (gårdar med mjölkproduktion) var ca 91.000.

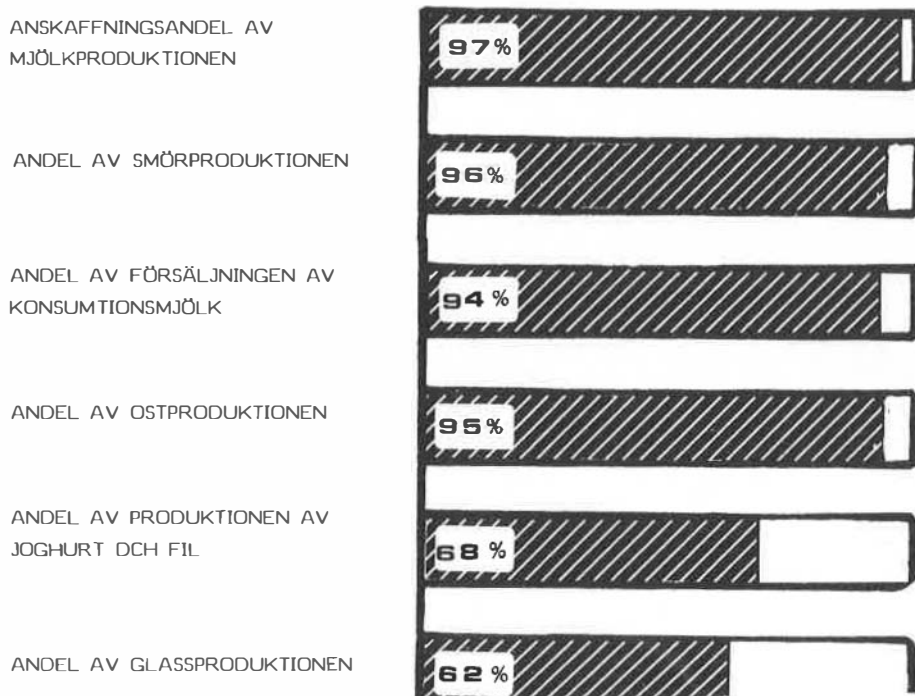
På många orter i landsbygden är mejerierna ännu de viktigaste arbetsgivarna. De utgör för mjölkproducenterna en garanti för en säker och regelbunden penninginkomst och även att produkterna marknadsförs.

När det gäller mjölakens insamling och produktionen av smör och ost har andelsmejeriorganisationen nästan ingen konkurrens. I övrig mejeriproduktion finns det utrymme också för andra företag. Tack vare mejerindustriens höga tekniska nivå och en aktiv produktutveckling har mjölken och mejeriprodukterna befast sin ställning som baslivsmedel på den finska konsumentens bord.

Mejeriorganisationen har fördomsfritt utsträckt sin verksamhet till att gälla också andra av bordets håvor. Inom Valio-organisationen sker numera produktion av natursaft och saftkoncentrat, förädling av inhemska bär och frukt, samt även marknadsföring av svamp och fiskkonserver.

ANDELSMEJERIORGANISATIONEN 1980

VALIO, ENIGHETEN OCH ANDELSMEJERIERNÄ

Andelsslakteriernas ställning inom köttproduktionen

När det gäller slaktinvägningen samt produktionen av köttvaror och färdig mat är andelsslakteriernas ställning inte fullt så stark som andelsmejeriernas är i fråga om mjölken. Ända till hösten 1981 arbetade vid sidan av PRODUCENTERNAS KÖTTCENTRALLAG — PKC (på finska TLK) och andelsslakterierna flera slakterier och köttförädlingsfabriker som ägdes av OTK. De har sedan övergått i andelsslakteriorganisationens ägo och därmed ökat andelen av producenternas slakteriverksamhet. Men också efter denna tillväxt har andelsslakteriorganisationen att konkurrera både i köttanskaffningen och förädlingen med flera privata företag och med det SOK-ägda Centrallaget OK-LIHA. Andelsslakteriorganisationen har dock med sin nuvarande marknadsandel det största ansvaret för vår befolknings försörjning med köttprodukter.

PKC:s uppgifter som centralorganisation är i stort sett desamma som Valios på mejerisidan. Den tar del i medlemsslakteriernas produktion och svarar för exporthandeln med kött.

År 1980 hade PKC 8 medlemsslakterier. Dessa är stora företag både i fråga om medlemsantal och årsomsättning. Några av dem — SYDVÄSTRA FINLANDS ANDELSSLAKTERI-LSO, ITIKKA och LI-HAKUNTA — hör vid sidan av PKC självt till de hundra största företagen i Finland. I svenskbygderna arbetar numera två andelsslakterier, ÖSTERBOTTENS KÖTT och ÅLANDS ANDELSSLAKTERI. Men också LSO har ca 1.500 svenskspråkiga medlemmar och är som företag medlem både i

Österbottens Kött's anläggning i Vasa.

Pellervo och i Andelsförbundet. Totalantalet medlemmar vid andelsslakterierna är ca 120.000. Andelsslakterierna sysselsatte år 1980 nära 10.000 personer.

Med beaktande av att den största konkurrenten, OK-Liha, också är en del av andelsverksamheten, kommer man till att den kooperativa andelen i denna bransch är mycket betydande.

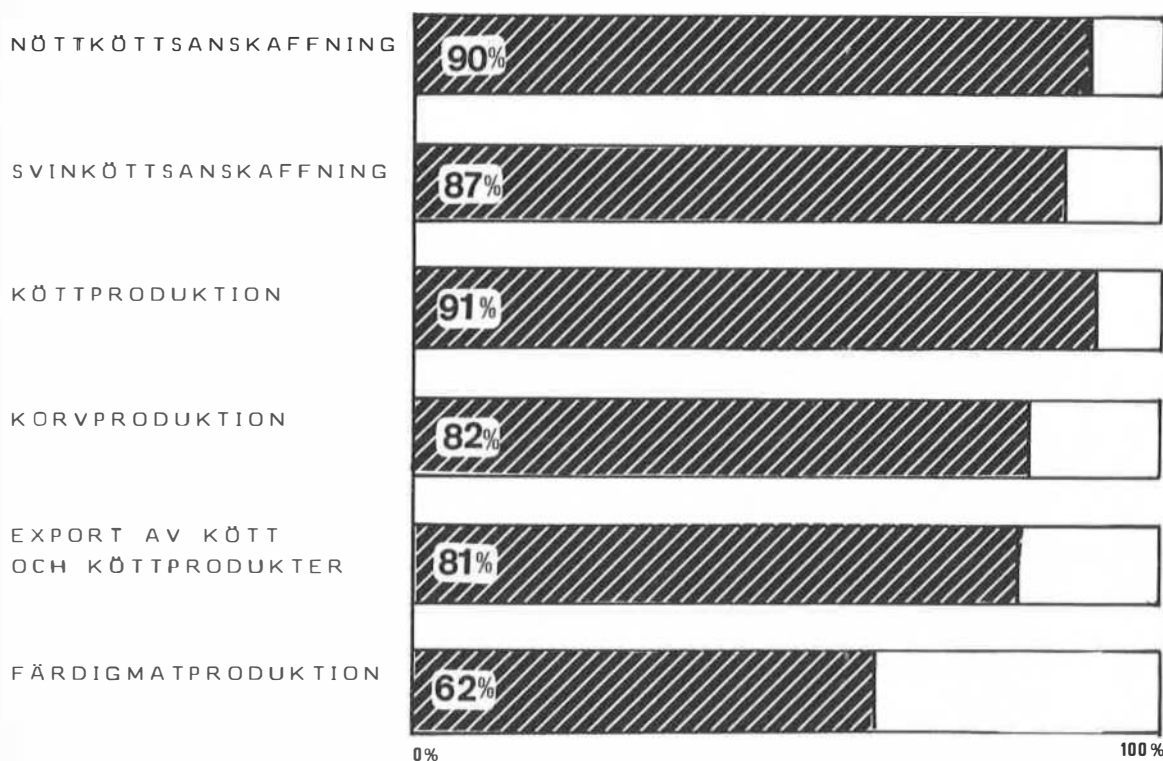

Köttstyckning vid ÖK i Vasa

Andelslagen inom kvarn- och foderindustrin

I kvarn- och bageriindustrin liksom även i foderindustrin är andelslagen också på många sätt engagerade. Helhetsbilden är dock ganska brokig. På dessa områden är industrin inte lika mycket koncentrerad till särskilda andelslag som i fråga om mjölken och köttet.

Båda handelslagsgrupperna — SOK och OTK — samt Hankkija har tagit till sin uppgift att uppsamla, lagra och förädla spannmål. Mellan de olika andelslagen råder det konkurrens. De största företagen på detta område är Hankkijas nya anläggningar för foderproduktion — fem foderfabriker. En annan betydande produktion står SOK:s kvarnindustri för. Då man tar med

motsvarande industriavdelningar inom OTK, kommer man till att den kooperativa sektorn också härvidlag är den ledande på marknaden. Andelsföretagens andel av den marknadsförda spanmålen steg 1980 till ca 70 procent.

Skogsindustrin

Inom den övriga industrin är andelslagens ställning mindre stark. Dock finns det flera stora andelsföretag, som arbetar inom våra viktigaste industri-grenar, såsom trä- och papperindustrin samt metallindustrin.

Av dessa är ANDELSLAGET METSÄLIITTO med sina dotterbolag det mest betydande. Hela koncernen var år 1980 till sin omsättning den 18 i ordningen bland Finlands alla företag. Koncernen har produktionsanläggningar och försäljningskontor på 40 orter i landet. Dessa sysselsatte 1980 totalt över 6.000 personer. Metsäliitto-koncernens ställning på virkesmarknaden har blivit så stark att man kan säga att den nått ett av sina mål, nämligen en så stor marknadsandel, att den förmår påverka prisnivån för skogsråvaran till medlemmarnas — skogsägarnas — fördel.

Metsäliitto-koncernens ställning är starkast i fråga om faner- och spån-skiveproduktionen i vårt land. Metsäliittos industrianläggningar producerar också betydande mängder byggnadsmaterial, från detaljer som dörrar och fönsterkarmar till hela fritidsstugor och monteringsfärdiga hus.

Både SOK, OTK och Hankkija har industrianläggningar för tillverkning av byggnadsmaterial, som kompletterar produktionen på detta område.

Övrig industri

Hankkijas dotterbolag MKT-fabrikerna har specialiserat sig på maskiner för livsmedelsindustrin — framförallt maskiner och anläggningar för mejerier, samt utrustning för kylning, förvaring och transport av mjölk. MKT-fabrikernas produktion röner också efterfrågan på exportmarknaderna. Hankkijas ställning inom lantbruksmaskinindustrin har stärkts genom vissa företagsköp.

Centralaffärerna SOK och OTK idkar också textil- och konfektions-industriverksamhet. Produkterna ingår i exporten från andelssektorn.

7. Andelsbankverksamheten

Andelsbankorganisationen har utvecklats så, att den idag svarar för en betydande del av landets bank- och finansieringsverksamhet. Andelsbankerna bedriver fullständig bankrörelse för sina medlemmar och kunder.

En av de minsta i andelsrörelsen — Strömfors Andelsbank

Vasa Andelsbanks hus från 1981

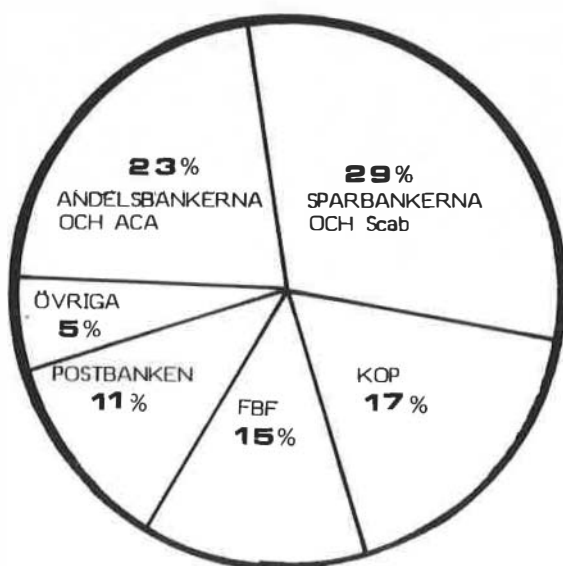
Interiör från Vasa Andelsbank

Ursprungligen grundad som en penninginrättning för landsbygden och särskilt för jordbruksbefolkningen, har den utvecklats till en bank för alla befolkningsgrupper.

I andelsbankernas verksamhet märks fortfarande mycket av den gamla andan, som lokal samverkan och företagsamhet, sparsamhet och betonandet av den enskilda människans insats givit upphov till. Organisationens ställning är ofta starkast i avlägsna glesbygder, där man försökt förbättra möjligheterna till service genom att bygga ut nätet av betjäningstillägen. I verksamheten märks också en strävan att verka för utvecklande av ett tryggt boende och en människovänlig närmiljö.

De 371 självständiga, lokala andelsbankerna är medlemmar i ANDELSBANKERNAS CENTRALFÖRBUND — ACF (på finska OKL, Osuuspankkien keskusliitto), som fungerar som organisationens idéella centralorgan. Dess uppgifter är forsknings-, planerings-, rådgivnings- och utbildningsfunktioner, med vilka förbundet stöder andelsbankernas marknadsföringsarbete. Som central för de lokala andelsbankernas penningrörelse fungerar ANDELSBANKERNAS CENTRALBANK AB — ACA (OKO-Osuuspankkien Keskuspankki Oy). Den svarar för regleringen av andelsbankernas likviditetsförhållanden och därigenom för utjämnning av kreditförmågan.

Andelsbankorganisationen vill betona sin vilja till service och människonärhet genom ett tätt betjäningssätt i bygderna. Bankernas över 1.000 betjäningstillägen fördelar sig jämnt över hela Finland. Inom svenskbyg-

derna arbetar 20 andelsbanker. Ungefär en fjärdedel av alla betjäningsställen finns i städerna. Antalet anställda inom organisationen uppgår till ca 12.000 personer.

Andelsbankernas medlemstal har fortsättningsvis ökat och överskrider redan 350.000. Samtidigt har medlemskårens struktur förändrats. Ungefär hälften av alla bankkunder utgörs numera av gruppen löntagare. På grund av jordbruksbefolkningens minskning har andelen jordbrukare inom medlemskåren krympt till ungefär en tredjedel.

Andelsbankorganisationens ställning på depositions- och kreditmarknaden har fortsättningsvis stärkts. I slutet av år 1980 var andelsbankorganisationens andel av depositionsmarknaden nästan en fjärdedel.

Kreditfördelningen utvisar att andelsbankerna håller tillfredsställandet av den enskilda människans kreditbehov som sin viktigaste betjäningssuppgift. Lånen till privatpersoner består i första hand av bostadslån, men man har också fäst uppmärksamhet vid de ungas och särskilt studerandenas behov av lån. Av krediterna till lantbruket kommer huvuddelen genom andelsbankerna. År 1980 var deras andel av dessa lån ca 60 procent. Tillfredsställandet av kreditbehovet för övrig företagsverksamhet — särskilt för små och medelstora företag — har också fått allt större betydelse för andelsbankerna.

8. Lokal försäkringsföreningsverksamhet

En betydande del av lantbrukets försäkringsverksamhet behärskas av de lokala försäkringsföreningarna. Som dessas centralorganisation fungerar ÖMSESIDIGA FÖRSÄKRINGSBOLAGET VAKAVA-SAMPSA. Försäkringsföreningarna är inga egentliga andelslag utan sk. ömsesidiga föreningar, i vilka varje försäkringstagare har möjlighet att påverka sakens skötsel.

Ursprungligen var avsikten med försäkringsföreningarna att utveckla brandförsäkringskyddet på landsbygden. Utöver detta erbjuder föreningarna numera ett mångsidigt och tidsenligt skadeförsäkringsskydd. Till betjäningsområdet hör lantbruks- och fastighetsförsäkringar, hem-, sommarstuge- och trafikförsäkringar. År 1980 fanns det 217 lokala försäkringsföreningar. I svenskbygden arbetar 20 föreningar. År 1980 fanns det ca 200.000 försäkringstagare med 450.000 försäkringar. Ca 200 heltidsanställda arbetade inom försäkringsföreningsorganisationen.

9. Utbildning, rådgivning och upplysning

Till andelsverksamhetens allmänna principer hör att svara för ekonomisk och idéell upplysning både för medlemskåren och de anställda liksom också för den stora allmänheten. Utbildning och upplysning har från början

ingått i verksamheten. I det första skedet var det centralorganisationerna Pellervo-KK och Andelsförbundet som svarade för detta men under årtiondenas förlopp har tyngdpunkten alltmera förflyttas till centralandelslagen.

Utbildning och upplysning bedrivs på flera olika sätt. En specialiserad utbildningsverksamhet riktar sig huvudsakligen till andelslagens funktionärer för att öka deras yrkesskicklighet och till de förtroendevalda för att öka deras beredskap för sina uppgifter. Medlemmarna betjänas genom en mångsidig och riklig publikationsverksamhet. Det är också vanligt att kurs- och fritidsverksamhet samt ungdomaktiviteter arrangeras för medlemskåren.

Målgrupper för utbildningen inom Pellervo-Seura, som har en särskild skolningsavdelning, och inom Finlands Svenska Andelsförbund, har traditionellt varit de förtroendevalda och revisorerna från hela andelssektorn. Inom Hankkija svarar ett särskilt institut för utbildningen av folk för det egna företaget. SOK-organisationen har Finlands Kooperativa Handelsinstitut som utbildningscentrum. Inom andelsbankorganisationen sköts motsvarande uppgifter av Andelsbankinstitutet. Yrkespersonal för andelsmejerierna och -slakterierna utbildas i specialskolor för respektive branscher. Rådgivningsorganisationer, såsom mejeriförbunden, stöder denna verksamhet och anordnar fortsättnings- och specialkurser. Också företagen inom skogs-, ägg- och försäkringsbranschen bedriver egen utbildningsverksamhet.

Utbildningscentrum för E-rörelsen är E-institutet. Under senare år har tyngdpunkten för utbildningsverksamheten legat på affärslednings- och förmansnivån. Dessutom har man strävat till att höja yrkesskickligheten bland personalen i butiker, varuhus och restauranger genom kurser och seminarier. Till de centrala uppgifterna hör också utbildningen av de förtroendevalda, genom vilken man vill garantera rörelsens vidare utveckling. Ett brevinstitut bedriver en vidsträckt korrespondensundervisning.

För att nå de enskilda medlemmarna i andelslagen utger centralorganisationerna, och i många fall också de större andelslagen, egna publikationer. Genom dem sprids upplysning om andelsverksamheten i allmänhet och medlemskåren hålls underkunnig om andelsföretagens tekniska och ekonomiska utveckling. Medlemstidningarna och tidskrifterna har också sin stora betydelse som hjälpmedel i marknadsföringen av andelslagens produkter och tjänster.

Som andelsverksamhetens viktigaste publikationer kan nämnas Pellervo-Seuras Suomen Osuustoimintalehti och Pellervo-lehti, E-rörelsens E-lehti och Andelsförbundets Lantmän och Andelsfolk — LOA. Andra exempel på tidskrifter, som riktar sig till en vid läsekrets av medlemmar och funktionärer, är Samarbete, (på finska Yhteishyvä) Me-lehti och Karjatalous.

10. Internationellt samarbete

Utländska förebilder påverkade på ett avgörande sätt andelsverksamhetens första utveckling i Finland.

Redan i ett tidigt skede sökte Finlands andelsrörelse kontakt med den internationella Kooperationen. År 1907 anslöt sig SOK som medlem till INTERNATIONELLA KOOPERATIVA ALLIANSEN (IKA). Finland har varit representerat i IKA:s centralkommitté sedan 1908, då Hannes Gebhard valdes in som representant för Sällskapet Pellervo och Väinö Tanner för SOK.

Numera har våra andelsorganisationer många internationella förbindelser. Både SOK och OTK är, förutom i IKA, också medlemmar i NORDISK ANDELSFÖRBUND (NAF) och i NORDISK ANDELSEXPORT (NAE).

Utom i IKA är Pellervo medlem även i nordiska och internationella lantbruksorganisationer såsom i NBC (NORDENS BONDEORGANISATIONERS CENTRALRÅD), vidare i IFAP (INTERNATIONAL FEDERATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS) och i CEA (EUROPEAN FEDERATION OF AGRICULTURE), vilka alla arbetar för

Experthjälp och utbildning för u-ländernas befolkning är i dag en viktig uppgift för andelsverksamheten.

lantbrukets och lantbrukskooperationens gemensamma mål. Centralandelslagen deltar dessutom i sina internationella branschorganisationers verksamhet.

Till andelsorganisationernas internationella samarbete hör också utvecklingsarbete i u-länderna. Ett av de första större åtagandena var medverkan i de nordiska ländernas gemensamma projekt för utvecklandet av andelsverksamheten i Kenia och Tansania. Våra andelsorganisationer har också gjort en betydelsefull insats i form av mångsidig experthjälp och utbildningsverksamhet. Experter i Kooperation arbetar i FN:s specialorganisationer såsom ILO och FAO. Under senare år har andelsorganisationerna gått in för gemensamma projekt för utvecklande av jord- och skogsbruket i flera länder i Afrika och Asien.

VI KOOPERATIONEN I FRAMTIDEN

1. Andelsrörelsen och dess särdrag

Då man försöker skissera andelsrörelsens utvecklingslinjer för den närmaste framtiden är åtminstone en sak säker, nämligen att den kommer att vara annorlunda än nu. Allt annat är däremot osäkert. Framtiden är höljd i dunkel, men förhållandena kan påverkas.

Andelsverksamheten är ekonomiskt samarbete mellan de människor — medlemmarna — som deltar däri. Syftet med detta samarbete är att försöka garantera medlemmarna möjligheten att få nyttigheter och tjänster som är nödvändiga för dem, antingen för skötseln av deras eget hushåll eller vid utövandet av yrke och näring. Denna sammanfattande definition på andelsverksamheten uttrycker egentligen redan kärnan i det hela, nämligen **att andelsverksamheten till sin art är en anpassningsbar, föränderlig och evolutionär ekonomisk verksamhet**. Den strävar **inte till att ställa upp värden och mål och inte heller till att få till stånd förändringar**, d.v.s. den sysslar **inte med omstörtande, revolutionär verksamhet**. Det föregående syftar också på hur olika andelsverksamheten gestaltat sig under olika tider, i olika samfund, i olika länder och t.o.m. i samma samfund under olika tider. Det förklarar också att andelsverksamhet förekommer på alla nivåer av ekonomisk, teknisk och kulturell utveckling. Därför är det synnerligen svårt, delvis t.o.m. omöjligt, att exakt definiera vad som är "riktig" och vad som inte är "riktig" andelsverksamhet.

Andelsverksamhet bedrivs vanligtvis — åtminstone i dess organiserade form — i namn av något samfund som uppfyller vissa juridiska villkor. Denna form benämns andelslag. Det måste dock framhållas att namnet och formen inte gör det till ett kooperativt samfund, om inte samtidigt verksamheten syftar till att gagna medlemmarna enligt andelssidens grundsatser.

Andelsverksamhetens förmåga att anpassa sig till yttre förhållanden har senast utförligt behandlats vid två internationella konferenser, nämligen vid Europas Jordbruksförbunds (CEA) 32 konferens och vid den Internationella Kooperativa Alliansens (IKA) 27 konferens, som båda hölls i slutet av år 1980. På CEA:s konferens behandlades andelsverksamheten med tyngdpunkten lagd på jordbruket, medan IKA:s konferens behandlade andelsverksamheten överlag. På denna konferens presenterades också den av kanadensaren doktor A.F. Laidlaw gjorda utredningen "Co-operatives in the year 2000". Rapporten är gjord på uppdrag av IKA och däri ingår information om andelsverksamheten från olika delar av världen. Laidlaw konstaterar att andelsverksamhet förekommer på nästan alla ekonomiska områden. Andelsverksamheten har alltså sin givna plats i olika samfund och samhällen. Det förekommer andelsverksamhet som till sin art är fortlöpande och stabil och som sker i form av andelslag, men det förekommer också

mer eller mindre fritt och t.o.m. mycket kortvarigt ekonomiskt samarbete, som är avsett att vara andelsverksamhet utan att dock ha juridiskt bindande form och namn av andelslag.

2. Andelsverksamhetens problem under en ekonomiskt osäker tid

Den ekonomiska utvecklingen har såväl i den industrialiserade världen — de s.k. i-länderna — som i u-länderna börjat visa tecken på instabilitet. Tanken på en fortsatt ekonomisk tillväxt är inte längre lika självklar som på 1960-talet eller ännu i början av 1970-talet. I alla samfund, och t.o.m. i hela samhället, sker det snabbare än förr förändringar, vilkas riktning är svår att förutsäga. Dessa förändringar ställer större krav än tidigare på såväl andelslag som på andra samfund som bedriver ekonomisk verksamhet. Deras framtid kommer att avgöras av hur väl de kan anpassa sig till förändrade förhållanden och fylla sin uppgift att tjäna människor och tillfredsställa deras behov.

Den kooperativa rörelsen har i Finland som i många andra i-länder till sin uppbyggnad utvecklats så, att antalet andelslag har minskat, främst som en följd av fusioner och nedläggelser. Samtidigt har antalet medlemmar per andelslag — och även t.o.m. medlemsantalet totalt — ökat. Andelslagen har därmed blivit större än tidigare och samtidigt har de mera än tidigare börjat likna affärsföretag. Samtidigt har skötseln av andelslagets uppgifter börjat kräva allt mer avancerad utbildning och specialisering. Detta har i sin tur medfört att andelslagets medlemmar inte längre kan sätta sig in i sitt företags angelägenheter lika väl som när andelslaget var litet.

De alltmer komplicerade uppgifterna, de ökade kraven på kunskaper och färdigheter och den allt längre tid det tar att sköta dessa uppgifter har bidragit till att både den verkställande makten och även planerings- och beslutsfunktionerna håller på att överföras — och delvis redan har överförts — från medlemmarna och de förtroendevalda till avlönade tjänstemän och främst då till andelslagens direktörer, som ansvarar för den fortlöpande verksamheten. I endel fall har beslutanderätten åtminstone delvis övergått till kooperativa centrallag. I centrallagen betraktas medlemsandelslagen och deras verksamhet som en helhet och man strävar till att använda organisationens knappa resurser så effektivt som möjligt. Fastän andelslagen i princip har rätt att självständigt besluta om sina angelägenheter så har de både i Finland och i många andra länder i allt högre grad överfört uppgifter att skötas av gemensamma centrallag. Därmed har de områden, inom vilka de själva kan fatta beslut, inskränkts.

Troligtvis fortsätter andelslagen att utvecklas i den riktningen att funktionärernas och speciellt de ledande tjänstemännens insats får allt större vikt såväl vid planeringen av andelslagets verksamhet som vid beslutsfattandet. När den ekonomiska tillväxten överallt synes bli långsammare framhävs

också kravet på ekonomisk lönsamhet för alla funktioner. Det är inte möjligt att upprätthålla samma höga servicenivå för medlemmarna och kunderna, om intäkterna inte täcker de av verksamheten föranledda kostnaderna. Det är därför troligt att skillnaden mellan andelslag och andra företagstyper blir allt mindre tydlig.

Andelsverksamheten har ända från början utmärkts av att medlemmarna har möjlighet att också i praktiken ta del i sitt andelslags förvaltning. Alla medlemmar är, oberoende av den kapitalinsats de gjort, härvidlag jämlika. Sannolikt kommer i framtiden frågan om deltagandet i andelslagets förvaltning och vilka personer som väljs till och skolas till detta att få ökad betydelse också ekonomiskt sett.

Andelsverksamheten är redan förhållandevis gammal i i-länderna. Detta har medfört att också byråkratin kommit med i bilden. Verksamhetsformerna har stabiliserats och även stelnat i sina former. Det framlägs sällan nya idéer och då det sker, är det främst de ledande tjänstemännen man lyssnar till. För att i framtiden bättre än tidigare kunna betjäna sina medlemmar och kunder, måste andelslagen fortsättningsvis sträva efter att förändra sina verksamhetsformer och göra dem smidiga och ändamålsenliga.

De andelsorganisationer som finns nu på 1980-talet grundades under en tid då i-länderna inte var i samma grad industrialiserade som nu. De har grundats för att tjäna ett annorlunda uppbyggt näringsliv. Utan deras verksamhet kunde den ekonomiska och samhällsliga utvecklingen ha varit helt annorlunda. Tydligt borde de kooperativa centralorganisationerna nu utveckla verksamhetsformer med vilkas hjälp man kunde finna nya möjligheter att tillfredsställa människornas behov. Det borde också övervägas om det finns reella möjligheter att sammanföra människogrupper med samma behov av tjänster och göra den kooperativa verksamheten sådan att den kan erbjuda och vidareutveckla dessa tjänster.

På samma sätt som det i de flesta i-länder finns en stark och mångsidig kooperativ rörelse, som betjänar den befolkning som får sin utkomst av jord- och skogsbruk, kunde det t.ex. också för människorna i stadssamhällen skapas service- och arbetsmöjligheter i form av andelsverksamhet.

3. Andelsverksamheten i u-länderna

Efter det andra världskriget har andelsrörelsen blivit spridd bland invårnarna i s.k. u-länder för att förbättra deras livsförhållanden. Otvivelaktigt är det så att u-länderna med andelsrörelsen har fått möjligheter att samla och använda befolkningens knappa kapital för att utveckla sin handel och industri och överta den från utländska företagare, eller från företagare som hör till någon dominerande grupp bland de egna medborgarna. I många u-länder är andelsverksamheten föremål för stödåtgärder från statsmaktens

sida. Statsmakten har också direkt överstyrt av de medel som den förfogar över, till den kooperativa rörelsen. På samma gång har statsmakten fått eller givit sig själv fullmakter till en viss bestämmanderätt vid utvecklandet av Kooperationen. Medlemmarna kan således inte självständigt bestämma i andelslagens ärenden. Samtidigt bär de inte heller fullt ansvar för sitt andelslag och för utvecklandet av den kooperativa rörelsen. Statsmaktens stöd och förmyndargrepp kan behövas och t.o.m. vara nödvändigt i ett visst utvecklingskede, men framtiden utvisar om den i olika länder har tålamod och vidsynthet nog att låta medlemmarna själva börja sköta andelslagens affärer när de fått tillräckligt med kunskaper och färdigheter för detta.

Till den kooperativa rörelsens utmaningar och uppgifter i framtiden hör också att samla och sprida information och förmedla den från ett land till ett annat. I detta syfte har IKA upprätthållit samarbete mellan kooperativa organisationer i olika länder. För att påskynda utvecklingen och göra den mera målinriktad har man i samråd med internationella organisationer såsom Internationella Arbetsorganisationen (ILO), FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) och FN:s organisation för undervisning, vetenskap och kultur (UNESCO) utvecklat verksamhetsprogram, som kallats "det första", "det andra" och "det tredje utvecklingsårtiondet". Troligtvis måste man flera gånger ännu påbörja nya "utvecklingsårtionden" för att få utvecklingen att framskrida på önskat sätt. Detta har ansetts befogat bl.a. därför att man vill förhindra att den kooperativa rörelsen i u-länderna gör samma fel som den på sin tid gjort i i-länderna. På så sätt kunde den kooperativa rörelsen i u-länderna snabbare och med mindre insatser nå motsvarande resultat. Antagligen kommer samarbetet mellan de kooperativa och de internationella organisationerna att fortsätta och bli mångsidigare.

Den kooperativa rörelsen torde i framtiden få fastare former och en mera betydelsefull ställning i u-ländernas ekonomi.

4. Andelsverksamhetens framtid i i-länderna

I de industrialiserade länderna torde den kooperativa rörelsen kunna behålla sin ställning. I och med att den allmänna levnadsstandarden stiger ökar dock efterfrågan långsammare på de s.k. basförnödenheterna än på andra varor och tjänster. Härvid kan den kooperativa rörelsens betydelse minska, om den inte finner nya serviceformer att erbjuda sina medlemmar.

I endel i-länder har det under de senaste åren och årtiondena som en form av kooperativ samverkan tagits initiativ till och i betydande grad även förverkligats olika slags gemensamt drivna binärningar och fritidssysselsättningar vid sidan av yrkesarbetet. I framtidens samhälle kan det såväl ekonomiskt som socialt sett bli allt viktigare att samla människor runt gemen-

samma intressen. Sådan verksamhet kan ge mången ett nytt innehåll i livet och eventuellt också ett nytt yrke.

Bland annat i Sverige, England, Frankrike och Spanien har man utvecklat kooperativa verksamhetsformer för socialt arbete som fritidsverksamhet för anhöriga till sjuka, åldringar och barn. Syftet med detta är att erbjuda tjänster som ovannämnda grupper är i stort behov av. Statsmakten har också varit intresserad av sådan experimentell verksamhet, främst därför att man på detta sätt har kunnat aktivera människor till frivilliga insatser. Statsmakten stöder verksamheten ekonomiskt men kostnaderna blir betydligt lägre än om den skulle ha organiserats och letts av myndigheterna. Dessutom har man kunnat konstatera att den allmänna inställningen till dylik verksamhet är positiv. Människorna känner att de är med. De har sin egen **andel** i den.

En fråga som på 1980-talet och kanske även senare kommer att väcka intresse — och kanske också förorsaka problem — är arbetsfördelningen och samarbetet mellan de förtroendevalda, medlemmarna och de anställda i andelslagen. Fastän demokratin i andelsverksamheten och företagsdemokratin i det privata arbetslivet (en exakt definition av dessa begrepp har ännu inte gjorts) kan ha och säkert också har många gemensamma mål och beröringspunkter så är detta förhållande säkert ändå inte problemfritt. Det skulle vara nödvändigt att i tid börja diskutera och begrunda problemens uppkomst och inverkan på den kooperativa rörelsen och även på det enskilda andelslagets grunduppgifter, så att man i tid kunde gardera sig mot eventuella konfliktsituationer och utveckla lämpliga verksamhetsmodeller.

De utredningar som gjorts i Finland har visat att man såväl bland tjänstemännen som bland de förtroendevalda anser det vara ett fel att ansvaret för planeringen och ledningen av andelsverksamheten i alltför hög grad vilar på de avlönade tjänstemännen, vilkas egentliga uppgift är skötseln av de löpande ärendena. Man borde utveckla sådana verksamhetsformer att också medlemmarna mera aktivt kunde ta del i planering och beslut. Andelslaget strävar ju efter att utveckla medlemmarnas ekonomiska förhållanden. I detta nu vilar ansvaret på en alltför fåtalig medlemsgrupp. Medlemmen i gemen känner sig ofta fjärrad från beslutfattandet och upplever andelslagets verksamhet som något för honom främmande.

En fråga som andelsrörelsen i framtiden måste ta ställning till är, hur man skall kunna ta till vara medlemmarnas specialkunskaper och färdigheter. Tillvaratagandet av dessa är sannolikt ett sätt att aktivera medlemmarna och få dem att mera än nu delta i sitt andelslags verksamhet och förvaltning, med planering och kontroll av verksamheten. På så sätt kunde de i större utsträckning ta del i beslutsprocessen och känna sig jämlika med tjänstemännen. Arbetsfördelningen mellan de förtroendevalda och tjänstemannaledningen kunde också förtydligas.

Om den kooperativa rörelsen vill stärka sin ställning i de utvecklade industrialiserade länderna måste den finna nya verksamhetsformer. Verksamhet som berör boendet, arbetet, fritiden och sysselsättningen vid sidan av det egentliga arbetet kan då bli föremål för speciellt intresse. I en del länder har man på nytt börjat utveckla s.k. arbetsandelslag. Då är en viss fackkunskap eller ett visst arbetsutförande den förenande faktorn i verksamheten. Verksamhet i samband med dylikt frivilligt samarbete, ofta utan fasta former, kan vara helt tillfällig och snabbt upplösas, men kan också bli av mera bestående natur. Ur detta kan sedan utvecklas en samverkan som får fasta kooperativa former.

Andelsverksamheten i sin nuvarande form betydde då den uppstod införandet av en ny ideologi och nya verksamhetsmodeller i det ekonomiska livet. Den fick till stånd många betydande reformer. Men företag som konkurrerar med andelslagen har också antagit — och inom sin krets även vidare utvecklat — de verksamhetsformer som den kooperativa rörelsen ursprungligen kommit med. Å andra sidan har man inom den kooperativa rörelsen också tillägnat sig dessa affärsföretags verksamhetsformer och arbetsmetoder. Man har därmed frivilligt påtagit sig rollen av ett slags försiktig medlöpare.

Detta är naturligtvis inte något idealtillstånd. Det gäller att fortsätta både med att utveckla andelsrörelsens själva idéinnehåll och att söka nya verksamhetsfält och -former. Detta blir huvuduppgifterna för den nya generationen av kooperatörer.

Slutord

Andelsverksamheten är sedan länge en livskraftig del av vårt näringsliv och samhällssystem. Den utgör ett bra bevis på den styrka som kan utvecklas genom samarbete, när det gäller att förbättra ekonomin och livsvillkoren för människorna i vårt samhälle och därmed skapa en bas också för deras andliga och kulturella tillväxt. Vinningarna hittills ger oss anledning att tro på rörelsens förmåga att lösa också de problem vi har framför oss.

Rörelsens idéinnehåll är aktuellt även i vår tid. De centrala målen för dagens samhällspolitik är ju demokrati och jämlikhet, lika möjligheter för var och en till personlig utveckling, en trygg boende- och närmiljö och eliminering av de olägenheter som framkallats av den snabba utvecklingen och konkurrensmentaliteten. En väg till dessa mål erbjuder fortfarande andelsverksamheten genom solidariskt samarbete mellan självständiga individer, som vill göra en insats och förbättra sina livsvillkor. Detta slags samarbete mångfaldigar den egna insatsen och är ett medel till en gynnsam utveckling både av ekonomin och livskvaliteten för vår tids människor.

Förändringarna i samhälle och näringsliv och nya förhållanden i arbetslivet innebär stora utmaningar och svårlösta problem. Lösningarna förut-

sätter en noggrann och ärlig analys av problemen, en fördomsfri omprövning av uppgifter och målsättningar och även mycket arbete. Endast genom att ytterligare effektivera den ekonomiska verksamheten och genom en aktiv samverkan mellan de olika grupperna inom andelsrörelsen — medlemmarna, de förtroendevalda och de anställda — kan man nå resultat också i fortsättningen.

Bilaga 1

LAG OM ANDELSLAG.

Given i Helsingfors den 28 maj 1954.
(247/19554)

In enlighet med Riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna bestämmelser.

1 §

Sammanslutning, vars medlemsantal och kapital icke äro på förhand bestämda och som har till ändamål att främja medlemmarnas hushållning eller näring genom sådan ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltaga genom begagnande av sammanslutningens tjänster, anses som andelslag.

2 §

Såväl enskild person som sammanslutning och stiftelse må vara medlem i andelslag.

3 §

För andelslags gäld svare ej medlemmarna personligen, med mindre sådan ansvarighet (tillskottsplikt) blivit dem ålagd på sätt i denna lag stadgas.

2 kap.

Andelslags bildande.

4 §

Andelslags stiftare skola vara minst fem till antalet. Där enligt andelslagets stadgar flertalet av dess medlemmar skall utgöras av andelslag eller andra sammanslutningar, vare det dock tillfyllest med tre stiftare.

Då andelslag bildas, skall ett skriftligt avtal, innehållande andelslagets stadgar, uppgöras. I denna stiftelseurkund skola uppgivas fullständigt namn och hemort dels för dem, som utsetts till ledamöter av andelslagets första styrelse eller, där styrelsen sakll tillsättas av ett förvaltningsråd, till ledamöter av det första förvaltningsrådet, dels ock för revisorerna. Deltager stiftare i andelslaget med flere insatser än en, skall jämväl lämnas uppgift om antalet av hans insatser.

Stiftelseurkunden skall dagtecknas och av stiftarna underskrivas.

5 §

Andelslagets stadgar skola angiva:

- 1) Andelslagets firma;
- 2) den kommun inom landet, vilken är andelslagets hemort;
- 3) föremålet för andelslagets verksamhet;
- 4) insatsens storlek samt tiden och sättet för dess betalning;
- 5) huru andelslagets styrelse är ordnad och för huru lång tid densamma skall utses;
- 6) dagen för räkenskapsavslutning i andelslaget;
- 7) den tidpunkt, vid vilken ordinarie stämma i andelslaget skall hållas, samt, där flera sådana stämmor skola äga rum, de ärenden, vilka handläggas vid var och en av stämmorna; samt
- 8) det sätt, varpå kallelse till andelsstämma skall ske samt övriga meddelanden bringas till medlemmarnas eller fullmäktiges kännedom.

6 §

I stadgarna må föreskrivas, att medlem är berättigad eller, enligt i stadgarna fastställda grunder, skyldig att deltaga i andelslaget med flere insatser än en.

.....

Bilaga 2

MÖNSTER STADGAR FÖR

..... Andelsmejeri.

1 §

Firma och hemort. Andelslagets firma är
Andelsmejeri och dess hemort
kommun / stad.

2 §

Föremålet för andelslagets verksamhet.

Andelslaget har till ändamål att främja medlemmarnas lanthushållning genom att bedriva mejerirörelse och därvid uppsamla, förädla och marknadsföra av medlemmarna producerad mjölk samt även i övrigt stöda och utveckla medlemmarnas mjölkproduktion.

I enlighet med vad andelsstämman därom besluter kan andelslaget i förenämnda syfte utvidga sin förädlings-, försäljnings- och övriga affärsverksamhet jämväl till andra områden, vilka stöder och främjar medlemmarnas mjölkhushållning och lantbruk, samt idka yrkesmässig motorfordonstrafik för att betjäna medlemmarna.

Även andra än medlemmar har rätt att begagna andelslagets tjänster, såvida icke andelsstämman annorlunda besluter.

3 §

Antagande av medlem.

Den som önskar inträda som medlem i andelslaget bör därom göra en skriftlig ansökan hos styrelsen, som besluter om medlems antagande.

Om styrelsen icke godkänner sökanden till medlem, kan styrelsen om sökande så önskar, underställa ärendet andelsstämmans avgörande.

4 §

Insatsernas antal

Medlem är skyldig att deltaga i andelslaget med en insats för varje full 1.000 mark av de sammanlagda likvider medlem erhållit för till andelslaget årligen levererad mjölk, dock alltid med minst en insats.

Insatsernas antal justeras åtminstone vartannat år.

Medlem är berättigad att med styrelsens samtycke deltaga i andelslaget även med flere insatser än medlem är förpliktad till enligt 1 momentet.

5 §

Insatsens storlek.

Insatsens storlek är (.....) mark. Av varje insats bör (.....) mark erläggas genast. Återstoden bör inbetalas på tider och i rater, som styrelsen bestämmer, antingen såsom avdrag på mjölklikvider eller på annat sätt i penningar senast inom fem (5) år.

6 §

Andelslaget är medlem i Centrallaget Enigheten.

7 §

Extra avgift i form av medlemslån.

Andelsstämman äger rätt att fatta beslut om uttaxering av extra avgift hos medlemmarna i form av lån för stärkande av andelslagets betalningsförmåga under dess verksamhet.

Lånet upptages hos medlemmarna under iakttagande av likställighet antingen i förhållande till envars insatser eller i förhållande till den omfattning, vari envar medlem begagnar andelslagets tjänster eller också med tillämpande av bägge dessa grunder samtidigt.

Under en räkenskapsperiod kan medlem förpliktigas erlagga i lån i en eller flera rater sammanlagt högst det nominella beloppet av sina insatser.

De erlagda låneraterna återbetalas åt medlemmarna tidigast efter förloppet av ett år och senast efter förloppet av tio år räknat från utgången av den räkenskapsperiod, under vilken envar lånerat erlagts av medlem. Om emellertid medlemskap upphör därförinnan, återfår medlem lånet samtidigt med sin insats. Lånet får återbetalas under samma allmänna förutsättningar som insatsen.

Det ankommer på andelsstämman att inom tidigare i denna paragraf angivna gränser besluta, i vad mån, på vilken grund, i hurudana rater, inom vilken tids förlopp och under vilka villkor lån varje gång upptages hos medlemmarna och återbetalas åt dem; till övriga delar besluter styrelsen om lånet.

8 §

Medlems personliga ansvar.

Medlemmarna svarar icke personligen för andelslagets förbindelser och dess övriga gäld.

9 §

Medlems skyldighet att begagna andelslagets tjänster.

Medlem är skyldig att till andelslaget emot avräkning leverera all den mjölk

hans boskap avkastar, med undantag för vad som användes i medlems eget eller hos denne anställda personers hushåll.

Medlem som helt eller delvis icke fullgör dessa enligt 1 momentet ålagda skyldigheter, är pliktig att till andelslaget erlægga en ersättning, som utgör minst det sammanlagda beloppet av de obligatoriska insatser medlemmen erlagt och högst tre gånger så mycket som av ifrågavarande medlem skulle kunna totalt utkrävas som obligatoriska insatser.

Denna ersättning, som ej beror på huruvida andelslaget åsamkats skada eller icke, fastställs av styrelsen.

10 §

Medlems allmänna skyldigheter.

Medlem är skyldig att iakttaga av styrelsen givna anvisningar och bestämmelser angående boskapens skötsel, utfodring och mjölkning, mjölkens behandling, förvaring och transport, samt tillåta styrelsen eller av denna bemyndigad person att när som helst inspektera medlems boskapsskötsel och mjölkhushållning.

Om medlem icke efterföljer ovan avsedda anvisningar och av myndigheterna utfärdade bestämmelser angående djurens skötsel och mjölkproduktionen och ej rättar sig trots varning, kan styrelsen bestämma, att andelslaget icke under viss tid eller tills rättelse sker, mottager av medlemmen levererad mjölk.

Styrelsen har även rätt att besluta om ersättningsskyldighet för medlem på grund av den skada medlemmen förorsakat andelslaget med anledning av den skada medlemmen förorsakat andelslaget med anledning av överträdelse mot myndigheternas i denna paragraf avsedda bestämmelser och på basen därav givna anvisningar och ordningsföreskrifter. Denna av styrelsen fastställda ersättning kan vara högst tre gånger så stor som medlems månatliga mjölklikvid i medeltal under det kalenderår som föregår skadan.

11 §

Produkternas pris och betalning.

Förskottspris för varje kalendermånad fastställs på grund av mjölkens sammansättning och kvalitet samt andelslagets betalningsförmåga.

Mjölklikviden för varje kalendermånad skall erläggas under följande månad.

Det slutliga priset fastställs och den slutliga mjölklikviden uträknas före uppgörandet av bokslutet för ifrågavarande räkenskapsperiod.

12 §

Reservfond och övriga fonder.

Avsättning till andelslagets reservfond äger rum ända till dess den svarar mot tre gånger andelskapitalets belopp.

Så länge reservfonden icke uppgår till nämnda minimibelopp avsättes till densamma:

- 1) av medlemmar erlagda ersättningar samt
- 2) en sådan del av årsöverskottet som nedan därom bestämmes.

Andelslaget kan ha jämte reservfonden även andra fonder.

13 §

Överskott.

Uppgår ej reservfonden till fullt belopp, skall till fonden av årsöverskottet avsättas minst en tjugonedel, sedan från överkottet avdragits den förlust från tidigare räkenskapsperioder som balansräkningen utvisar.

Den övriga delen av överskottet användes, i enlighet med vad andelsstämma därom beslutat, för andelslagets egna behov, utdelas åt medlemmarna eller överlåtes till ändamål, som främjar mejeri- eller lanthushållningen eller till allmännyttigt ändamål.

Överskott kan utdelas åt medlemmarna antingen i förhållande till den omfattning, i vilken medlemmarna begagnat sig av andelslagets tjänster eller såsom ränta på de insatser som erlagts före räkenskapsårets början.

Vid utdelning av överskott till medlemmarna skall iakttagas bestämmelserna i 36 och 37 §§ lagen om andelslag.

14 §

Andelslagets stämmor.

Andelslagets ordinarie stämma hålles en gång i året på av styrelsen fastställd dag före utgången av maj månad.

Extra stämma hålles när styrelsen finner det erforderligt eller när dylik stämma enligt lag eljest skall hållas.

Stämmorna hålles på andelslagets hemort, om icke styrelsen i något enskilt fall bestämmer annan ort inom andelslagets uppsamlingsområde till plats för stämmas hållande.

Vid stämma äger varje medlem en röst. Medlems rösträtt får utövas av medlems make eller myndiga barn eller adoptivbarn i egenskap av ombud. I övrigt får enskild person icke utöva rösträtt genom ombud.

Såsom stämmas beslut gäller, där ej lag eller dessa stadgar för visst ärende annat föreskriver, den mening, för vilken de flesta rösterna avgivits. Vid lika röstetal avgöres val genom lottnings, men i andra frågor gäller den mening, som biträts av ordföranden. Har flere personer än två blivit föres-

lagna till visst uppdrag eller viss syssla och har ingen av dem vid valet erhållit flertalet av de avgivna rösterna, skall ånyo röstas om dem, som vid omröstningen vunnit understöd, och skall därvid den anses vald, som erhållit de flesta rösterna.

Omröstning vid stämman förrättas öppet, men val sker medelst slutna sedlar om minst en fjärdedel av de närvarande röstberättigade så yrkar.

På stämman skall föras protokoll. Har beslut fattats genom omröstning, skall i protokollet angivas, huru röstningen utfallit. Protokollet skall justeras och undertecknas av stämmans ordförande och minst en på stämman därtill utsedd person.

15 §

Ordinarie andelsstämma.

På andelslagets ordinarie stämman handlägges följande ärenden:

- 1) utses ordförande och sekreterare för stämman samt minst en protokolljusterare, som vid behov därjämte fungerar som rösträknare,
- 2) konstateras, huruvida kallelse till stämman och eventuellt förhandsmeddelande utfärdats enligt stadgarna samt huruvida stämman i övrigt är laglig,
- 3) föredrages styrelsens verksamhetsberättelse och bokslutet för föregående räkenskapsperiod samt revisionsberättelsen,
- 4) beslutes om fastställande av bokslutet,
- 5) beslutes om beviljande av ansvarsfrihet år styrelsens ledamöter eller om annan åtgärd vartill räkenskapsperiodens förvaltning och redovisning ger anledning,
- 6) beslutes om överskottets användning eller om åtgärder som föranledes av förlust enligt den fastställda balansräkningen,
- 7) fastställs styrelsens ordförandes och ledamöters arvoden och grunderna för ersättning av deras resekostnader samt revisorernas arvoden,
- 8) förrättas val av ledamöter och suppleanter i styrelsen,
- 9) utses minst två revisorer samt suppleanter för dem att granska förvaltningen och räkenskaperna för följande period. Till revisor och suppleant för denne kan utses endast person, som ej fyllt år, och
- 10) handlägges övriga i kallelsen nämnda ärenden.

16 §

Kallelse till stämman och övriga meddelanden.

Kallelse till andelsstämma tillställs medlemmarna minst sju (7) dagar före stämman medelst av styrelsens ordförande undertecknad kungörelse, vilken införes i åtminstone en tidning, som äger stor spridning bland medlemmarna eller som utses av andelsstämman, eller vilken alternativt sändes inom samma tid bevisligen medelst brev till envar medlem under adress, som

vederbörande anmält till medlemsförteckningen. Kallelse till stämma skall dessutom hållas till påseende i andelslagets kontor under minst sju dagar före stämman.

Övriga meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom antingen genom kungörelse, som skall hållas till påseende i andelslagets kontor eller bevisligen medelst brev eller genom annons i tidning som avses i 1 momentet.

17 §

Styrelsen.

Andelslagets styrelse består av fem ordinarie ledamöter och tre suppleanter, vilka väljas för tre kalenderår i sänder. Av de ordinarie ledamöterna avgår första året en och de två följande åren två, av suppleanterna avgår årligen en. Turen att avgå bestämmes i början genom lottning, sedermera avgår de, som längsta tiden varit styrelseledamöter respektive suppleanter. Omval är tillåtet.

I styrelsen kan inväljas endast andelslagets medlem, som regelbundet levererar mjölk till andelslaget, eller alternativt sagda medlems make eller person, vilken ansvarar för såsom medlem verkande oskiftat dödsbos, sammanslutnings eller annat samfunds boskapshållning. Person som skall inväljas i styrelsen får icke vid tidpunkten för valet ha fyllt år.

Styrelsen utser inom sig ordförande och viceordförande för ett kalenderår i sänder.

Kalenderårets första sammanträde sammankallas och öppnas av den till åldern äldsta styrelseledamoten, under vars ledning väljes ordförande.

18 §

Styrelsens sammanträden.

Styrelsen är beslutförför då de tillstädesvarandes antal överstiger hälften av hela antalet styrelseledamöter. Ärenden får dock icke upptagas till behandling om ej såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter eller vid förfall för någon av dem, suppleant beretts tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

Vid styrelsens sammanträden gäller såsom beslut den mening, om vilken flere än hälften förenar sig och vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden. Omröstning inom styrelsen förrättas öppet, men val sker medelst slutna sedlar, om minst en av dess ledamöter så yrkar.

Vid styrelsens sammanträden bör föras protokoll, som bör undertecknas av samtliga närvarande styrelseledamöter. Protokollen skall föras i nummerföljd per år och förvaras genom styrelsens försorg.

Styrelsen sammanträder minst en gång i månaden på kallelse av ordföranden och behandlar därvid bland annat följande ärenden:

- 1) besluter om det pris, som skall betalas för till andelslaget levererade produkter och tidpunkten för dess betalning,
- 2) granskar andelslagets förvaltning, ekonomi och produktionsanläggningar eller förordnar någon av sina ledamöter att tidtals utföra sådana granskningar.
- 3) utser representanter till andra samfunds möten, vid vilka andelslaget kan företräddas endast av person som styrelsen därtill befullmäktigat, och
- 4) behandlar andra ärenden, som hör till styrelsens befogenheter och som kräver åtgärder av denna.

19 §

Verkställande direktör.

Såsom i 80 § lagen om andelslag avsedd föreståndare för förvaltningen fungerar verkställande direktören, vars uppgift är att handha den omedelbara ledningen av andelslagets verksamhet.

20 §

Firmateckningsrätt och prokura.

Andelslagets firma tecknas av verkställande direktören och styrelsens ledamöter, två gemensamt.

Styrelsen kan ge anställda hos andelslaget firmateckningsrätt så att de tecknar firman två gemensamt eller var för sig gemensamt med verkställande direktören eller någon styrelseledamot.

Prokura meddelas vid behov en eller flere personer så att prokuristerna tecknar firman var för sig gemensamt med någon styrelseledamot, verkställande direktören eller med person, som av styrelsen erhållit firmateckningsrätt.

21 §

Räkenskapsperiod och bokslut.

Andelslagets räkenskapsperiod är ett kalenderår.

Bokslutet bör vara färdigt före utgången av mars. Bokslutet och därtill hörande handlingar samt styrelsens verksamhetsberättelse skall lämnas till revisorerna för granskning en månad före den ordinarie stämman, dock senast före utgången av april.

22 §

Revision och revisionsberättelse.

Revisorerna skall i den omfattning god revisionssed förutsätter granska andelslagets bokslut och bokföring samt dess förvaltning och därom för varje räkenskapsperiod avgiva en skriftlig revisionsberättelse, som bör överlämnas till styrelsen minst en vecka före den ordinarie stämman.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anledning till anmärkning i avseende å beslut, andelslagets bokföring eller eljest beträffande förvaltningen av andelslagets angelägenheter föreligger eller icke.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande:
angående fastställelse av bokslutet,
angående ansvarsfrihet för styrelsen,
angående styrelsens förslag i anledning av överskott eller förlust,
samt
huruvida styrelsens förslag innefattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har värdet på föremål, avsett att av andelslaget varaktigt användas, blivit uppskrivet i den ordning bokföringslagen stadgar, skall även härom avgivas särskilt yttrande i revisionsberättelsen.

Utöver revisionsberättelsen kan revisorerna angående resultatet av sin granskning uppgöra protokoll eller annan handling, som skall givas åt styrelsen och på dess åtgärd fogas till protokollet för styrelsens sammanträde.

23 §

Gäldsinteckning och borgen.

Styrelsen har rätt att utan andelsstämmas godkännande

- 1) besluta om intecknande för gäld av andelslagets fasta egendom ävensom andelslaget tillhörig sådan anläggning på annans grund, som jämte besittningsrätten till grunden kan utan grundägarens hörande till tredje man överlätas samt
- 2) besluta om tecknande av borgensförbindelse.

Beslut i ärende, som nämnes i denna paragraf, är icke giltigt, om det icke omfattats av minst fyra styrelseledamöter.

24 §

Medlems utträde.

Medlem har rätt att utträda ur andelslaget medelst skriftlig anmälan hos styrelsen.

Medlem får dock icke utträda ur andelslaget förrän tidigast två år efter sitt inträde.

25 §

Avliden medlems rättsinnehavares rätt.

Avliden medlems rättsinnehavare, till vilken rätten till den dödes insats övergått, är berättigad att inträda som medlem i andelslaget, såframt förutsättningarna för medlemskaps förvärvande eljest är för handen.

Rättsinnehavare, som vill begagna sig av denna rätt, bör underrätta andelslaget därom inom ett år från dödsdagen.

26 §

Medlems uteslutande.

Medlem kan uteslutas ur andelslaget:

- 1) om medlem trots varning icke inom föreskriven tid fullgör sina betalningar till andelslaget eller underlåter att fullgöra vad honom till följd av medlemskapet åligger,
- 2) om medlem helt och hållet eller till väsentlig del upphör att begagna andelslagets tjänster,
- 3) om medlem förorsakar andelslaget betydande skada eller annars handlar i strid med andelslagets intressen och syftemål,
- 4) om medlem försättes i konkurs eller ställes under förmyndarskap.

Beslut om medlems uteslutande fattas av styrelsen.

Beslut om uteslutande av medlem kan underställas andelsstämmas men icke domstols prövning.

27 §

Andelslagets upplösning.

Beslut om frivillig upplösning av andelslaget och likvidation är icke giltig, med mindre andelslagets samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande andelsstämmor och vid den stämma, som sist hålles, biträts med två tredjedelar av de avgivna rösterna.

Kallelse till följande stämma får icke ske innan föregående stämma hållits.

Om icke av stämmorna är ordinarie, skall mellan dem förflyta minst en månad.

28 §

Tillgångarnas fördelning vid andelslagets upplösning.

Om andelslaget upplöses bestämmer andelsstämma på vilket sätt andelslagets behållna egendom skall användas.

För den händelse beslut fattas om den behållna egendomes skiftande mellan medlemmarna, vekställes skiftet på basen av de relationstal, vilka erhålles då antalet av envars insatser multipliceras med det antal år envar varit medlem i andelslaget. Medlemskap vilket uppstått till följd av överlåtelse av insats, räknas härvid från den dag då den första överlåtaren inträtt som medlem i andelslaget.

För den händelse den behållna egendomen icke utdelas åt medlemmarna, skall den användas till främjande av mejerirörelsen eller lantbruket eller överlätas till allmännyttiga ändamål.

Skiljemannaförfarande.

Tvister mellan å ena sidan andelslaget och å den andra styrelseledamot, verkställande direktören, annan ställföreträdare för andelslaget, likvidator eller medlem i andelslaget avgöres genom skiljemannaförfarande i enlighet med vad därom stadgas i lagen om andelslag och lagen om skiljemannaförfarande. Sagda tvister, vars grund uppstått medan ifrågavarande person verkat i ovan avsedd ställning, avgöres i samma ordning jämväl i det fall, att personen ej mera är i denna ställning då målet anhängiggöres.

Ändring av stadgarna.

Beslut om ändring av dessa stadgar är ej giltigt, om icke beslut fattats å två på varandra följande andelsstämmor och vid den stämman, som sist hålles, blivit biträtt med:

- a) samtliga avgivna röster, om beslutet avser medlems rätt att avgå eller genom vilket medlems rätt till andelslagets egendom eller till överskott inskränkes;
- b) tre fjärdedelar av de avgivna rösterna, om beslutet avser väsentlig ändring av föremålet för andelslagets verksamhet eller åläggande eller ökning av tillskottsplikt eller extra avgift eller ändring av den beräkningsgrund, som därvid skall tillämpas, eller
- c) två tredjedelar av de avgivna rösterna, om beslutet åsyftar höjning av insatsen eller ändring av 6 § i dess stadgar.

Förslag om vidtagande av annan ändring av stadgarna än sådan, som ovan i denna paragraf anges, behöver ej behandlas vid flera andelsstämmor än en och är härvid gjort beslut giltigt, om ändringsförslaget blivit med två tredjedelar av de avgivna rösterna.

Framställas sådant förslag till ändring av stadgarna, som jämlikt denna paragraf moment 1 punkterna a), b) och c) skall behandlas å två på varandra följande andelsstämmor, skall andelslagets samtliga medlemmar minst 30 dagar före den första stämman underrättas om förslagens sakliga innehåll i den ordning som i dessa stadgar föreskrives om sättet för bringande av meddelanden till medlemmarnas kännedom.

Kallelse till följande stämman får icke ske innan föregående stämman hållits.

Om någon av stämmorna är ordinarie, skall mellan dem förflyta minst en månad.

I övrigt iakttages gällande lag om andelslag.

1 §

Firma och hemort

Andelslagets firma är _____

och dess hemort _____

2 §

Föremålet för verksamheten

Andelslaget har till ändamål att för att främja sina medlemmars hushållning eller näring idka handel med konsumtionsvaror, lantbruksförnödenheter samt andra varor och nyttigheter som medlemmarna behöver samt marknadsföra sina medlemmars lantbruks- och naturprodukter.

Andelslaget kan även i samma avsikt idka produktion av konsumtionsvaror, förädling av lantbruks- och naturprodukter, förplägnings- och härbärgeringsrörelse eller annan betjätningsverksamhet samt idka sparkasserörelse med stöd av särskilda för ändamålet godkända stadgar.

3 §

Verksamhetens omfattning

Andelslaget utövar verksamhet i minst ett arbetsställe. Andelslagets styrelse besluter om etablering av nytt och om nedläggning av tidigare grundat arbetsställe.

Andelslagets tjänster får anlitas även av andra än av medlemmarna med undantag av de i § 1 av sparkassans stadgar nämnda fallen. Andelslagets styrelse kan emellertid i specialfall begränsa andelslagets tjänster endast till andelslagsmedlemmars hushåll.

4 §

Betalningsvillkor

Andelslaget säljer varor i huvudsak mot kontant betalning och tillämpar ändamålsenliga och affärs-ekonomiskt sunda betalningsvillkor.

5 §

Medlemskap i centralorganisationer

Andelslaget är medlem av Centrallaget för Handelslagen i Finland och Allmänna Handelslagsförbundet. Om andelslagets inträde som medlem i centralorganisationer och -affärer och därmed jämförbara sammanslutningar eller utträde ur dem bör, efter framställning av förvaltningsrådet, beslutas vid två på varandra följande andelsstämmor. Beslutet är giltigt endast, om de för godkännande av förslaget avgivna rösterna vid den senare stämman uppgår till minst tre fjärdedelar av de avgivna rösterna, förutom vid beslut om utträde ur organisationer nämnda i mom. 1, då för beslut förutsättes samtliga vid omröstningen avgivna rösterna. Om anslutning till lokala sammanslutningar eller utträde ur dem besluter förvaltningsrådet.

6 §

Vinnande av medlemskap

Medlemskap i andelslaget kan vinnas av varje person, som utnyttjar andelslagets tjänster och som förbinder sig att följa andelslagets stadgar samt erlagga den i § 7 fastställda insatsen.

Medlemskap sökes skriftligt hos andelslagets styrelse. Om styrelsen bifaller ansökan, blir sökanden genast medlem i andelslaget. Medlemskap kan i samma ordning vinnas även av inhemsk sammanslutning.

7 §

Egentlig insats

Varje medlem av andelslaget är skyldig att delta i detsamma med en insats om _____ mark. Denna insats, som ligger till grund för medlemskapet, kallas egentlig insats.

Insatsen erlägges vid inträdet i andelslaget. Medlem, som inte betalt i mom. 1 nämnd insats till fullo då dessa stadgar träder i kraft, skall erlagga den inom förloppet av ett år.

8 §

Tilläggsinsats

Medlem som till fullo har erlagt den egentliga insatsen har rätt att delta i andelslaget med en eller flera tilläggsinsatser om etthundra (100.-) mark, på sätt som förvaltningsrådet besluter. Tilläggsinsatsen bör omedelbart erläggas i en rat. De rättigheter och skyldigheter som denna tilläggsinsats medför träder i kraft då betalningen sker.

Tilläggsinsatser medför inte rösträtt för medlemmen. Medlem kan överföra sin rätt till tilläggsinsats på annan person. Mottagaren skall inom 30 dagar underrätta andelslaget om överföringen av tilläggsinsatsen.

Aterbetalning av insatser	9 § Då någons medlemskap i andelslaget har upphört, får han eller den, till vilken hans rätt övergått, sedan ett år förflutit efter slutet av den räkenskapsperiod, under vilken medlemskapet har upphört, tillbaka sin egentliga insats på sätt som föreskrives i lagen om andelslag. Tilläggsinsatserna återbetalas åt medlem eller åt den, till vilken hans rätt övergått, under i lagen om andelslag stadgade betingelser sedan sex månader förflutit efter slutet av den räkenskapsperiod, under vilken krav härpå har framställts, på sätt som stadgas i lagen om andelslag och i dessa stadgar. Om den egentliga insatsen höjs, kan de av medlem erlagda tilläggsinsatserna användas till betalning av förhöjning först då medlemmen har i denna paragraf stadgad rätt att återfå sin tilläggsinsats. Vid upplösning av andelslaget återbetalas tilläggsinsatserna före de egentliga insatserna.
Medlemmarnas allmänna skyldigheter och rättigheter	10 § Medlem är skyldig att anlita andelslagets tjänster i enlighet med dessa stadgar och lagen om andelslag. Medlem är berättigad att till styrelsen inlämna skriftliga förslag rörande andelslagets angelägenheter. I övrigt har medlem de rättigheter och skyldigheter, som fastställs i lagen om andelslag och i dessa stadgar.
Reservfond och andra fonder	11 § Andelslaget har en reservfond, till vilken medel avsätts som i paragraf 12 säges. På förslag av förvaltningsrådet kan andelsstämman grunda också andra fonder samt avsätta medel till och använda dem.
Användningen av överskottet	12 § Till reservfonden skall, tills den motsvarar ett belopp tre gånger så stort som andelskapitalet, avsättas minst 5 % av årsöverskottet sedan från detta avdragits den förlust som balansen utvisat de föregående räkenskapsperioderna. Då reservfonden stigit till sitt fulla belopp, kan till den av årsöverskottet avsättas det belopp andelsstämman beslutar, dock högst 5 %, sedan från överskottet avdragits den förlust balansen utvisat de föregående räkenskapsperioderna. Efter avsättningen till reservfonden kan först på tilläggsinsatserna medlemmar har inbetalt erläggas en ränta, som utgör högst Finlands Banks på räkenskapsårets första dag gällande grundränta, ökad med 4 procentenheter och därefter på de till fullo erlagda egentliga insatserna en ränta, som är högst lika stor som den på tilläggsinsatser erlagda räntan. Andelsstämman kan på framställning av förvaltningsrådet besluta, att det återstående överskottet antingen delvis eller helt skall användas till återbäring åt såväl medlemmar som icke-medlemmar, såsom stadgas i § 13, enligt det belopp, för vilket envar under det gångna räkenskapsåret gjort inköp av andelslaget. Om andelslaget grundat andra fonder kan, sedan alla ovannämnda överföringar gjorts, en del av överskottet överföras till dessa fonder. Andelsstämman kan även besluta, att den efter överföringarna återstående delen av överskottet lämnas disponerad på överskotts- och förlustkontot.
Utbetalning av återbäring	13 § Utbetalningen av insatsräntan och återbäringen inleds senast två månader efter den andelsstämma, vid vilken beslut om användningen av överskottet fattats. Betalningen kan erläggas på medlemmens konto i sparkassan. Har medlem inte till fullo betalat sin insats, innehålles för betalningen av styrelsen fastställt belopp, dock minst hälften av den honom tillkommande andelen av överskottet. Om en icke-medlem anholder skriftligt hos styrelsen om att bli antagen som medlem inom en månad efter den andelsstämma, vid vilken beslut om användningen av överskottet fattades och anholdandet godkännes, utbetalas den åt honom beräknade återbäringen. Av denna innehålles dock ett belopp, som motsvarar betalning för de av honom tecknade insatserna.
Täckande av förlust	14 § Om det oanvända överskottet och de disponibla fonderna inte räcker till att täcka andelslagets förlust, kan för ändamålet användas därefter egentliga insatser och reservfonden samt till sist tilläggsinsatser. Om den insats medlem erlagt helt eller delvis använts till att täcka förlust, innehålles medlemmens hela andel i överskottet till gäldande av hans insats, tills det använda beloppet är inbetalt. Om reservfonden har använts till att täcka förlust, får under de tre följande åren inget överskott utdelas till medlemmarna, om inte reservfonden har utökats med det belopp, som använts för att täcka förlusten.

Ordinarie stämmor

15 §

Ordinarie andelsstämma hålles inom andelslagets verksamhetsområde i en sådan kommun, där andelslaget har ett fast arbetsställe, två gånger om året, vårstämman före utgången av april och höstämman före utgången av oktober på tid och plats som bestäms av förvaltningsrådet.

Vid vårstämman:

1) föredrages

- styrelsens berättelse över det föregående räkenskapsåret samt bokslutet, som omfattar resultaträkning och balansräkning,
- revisorernas utlåtande om deras granskning av bokslutet, räkenskaperna och förvaltningen för föregående räkenskapsperiod samt
- förvaltningsrådets utlåtande om verksamhetsberättelsen, bokslutet och revisionsberättelsen,

2) beslutes om fastställandet av bokslutet,

3) beslutes om beviljande av ansvarsfrihet åt medlemmar i styrelsen och förvaltningsrådet eller om annan åtgärd, vartill verksamheten under räkenskapsåret föranleder,

4) beslutes i enlighet med bestämmelserna i § 14 om användningen av årsöverskottet eller om täckande av förlust,

5) behandlas i stämmokallelsen nämnda, av förvaltningsrådet eller andelslagets medlemmar framförda ärenden.

Vid höstämman:

1) föredrages styrelsens redogörelse för andelslagets verksamhet under det innevarande året,

2) fastställs arvoden å förvaltningsrådets ordförande och medlemmar samt revisorerna för följande räkenskapsperiod,

3) väljs erforderligt antal medlemmar i förvaltningsrådet,

4) väljs revisorer och revisorssuppleanter för följande räkenskapsperiod med beaktande av bestämmelserna i § 29 av stadgarna och

5) behandlas i stämmokallelsen nämnda, av förvaltningsrådet eller andelslagets medlemmar framförda ärenden.

Medlem av styrelsen och förvaltningsrådet eller person som sköter administrativa uppgifter i andelslaget får inte delta i beslut om fastställande av bokslutet eller beviljande av ansvarsfrihet, då saken gäller förvaltning, för vilken han är ansvarig, och inte heller i beslut som gäller val eller avsättande av revisor eller revisors arvode.

16 §

Extra andelsstämma

Extra andelsstämma hålles, när tidigare stämma beslutat detta eller förvaltningsrådet anser det behövt, eller då minst en tiondedel av andelslagets medlemmar för uppgivet ändamål skriftligt anholder detta hos förvaltningsrådet, eller när stämma enligt lag eljest skall hållas.

Angående kallelse till stämma tillämpas bestämmelserna i § 17 av stadgarna.

17 §

Stämmokallelse och kungörelser till medlemmarna

Kallelse till andelsstämma utfärdas genom förvaltningsrådets försorg medelst kungörelse, som minst 7 dagar före stämman skall anslås i andelslagets alla butiker eller publiceras i minst en av förvaltningsrådet fastställd tidning med spridning bland medlemmarna i verksamhetsområdet. I kungörelsen skall de på stämman förekommande ärendena nämnas samt anges vilken dag kungörelsen anslagits i butikerna.

Övriga tillkännagivanden till medlemmarna kungörs på samma sätt.

Om ärende skall behandlas vid två stämmor, får kallelse till den senare stämman inte utfärdas innan den första stämman hållits. Om ingendera av stämmorna är ordinarie, skall minst en månad förflyta mellan dem.

18 §

Instruktioner för stämman

Vid stämman väljs ordförande och två protokollsjusterare bland de närvarande medlemmarna samt en sekreterare. I protokollet bör de närvarande medlemmarna angivas.

Vid stämman behandlas endast de ärenden, vilka enligt lag eller stadgarna ankommer på den eller vilka har omnämnts i stämmokallelsen.

Av medlem framställt ärende kan vid ordinarie stämma upptas till behandling, om det skriftligen anmälts till förvaltningsrådet innan stämmokallelse utfärdats. Vid andelsstämman tillkommer varje medlem en röst och ärendena avgörs med enkel majoritet, såvida inte i lagen om andelslag eller i dessa stadgar annorlunda bestämts. Röstning verkställs som öppen omröstning, om andelsstämman ej annorlunda beslutar.

Enskild person får inte utöva sin rösträtt genom ombud.

Vid lika röstetal avgörs val genom lottnings, men i andra ärenden gäller den mening, som biträts av ordföranden.

Om vid val flera än två personer blivit föreslagna till ett visst uppdrag eller viss syssla och ingen av dem har erhållit flertalet av de avgivna rösterna, företas en ny omröstning om de kandidater, som vid omröstningen vunnit understöd och skall därvid den anses vald, som erhållit de flesta rösterna.

Vid val av flera förvaltningsrådsmedlemmar, eller annars av flera personer till uppdrag eller sysslor av lika art, skall jämväl ovanstående stadganden tillämpas.

Om ett beslut har tillkommit genom omröstning, skall röstfördelningen antecknas i protokollet.

19 §

Förvaltningsrådet

Förvaltningsrådet består av _____ medlemmar, vilka väljes bland andelslagets medlemmar för tre kalenderår i sänder, varvid beaktas att andelslagets hela verksamhetsområde och olika medlemsgrupper blir representerade så rättvist som möjligt. Årligen avgår en tredjedel (1/3) av medlemmarna.

Person som är anställd i andelslagets tjänst eller är medlem av styrelsen får inte tillhöra förvaltningsrådet.

Person som vid mandattidens början fyllt 65 år kan inte väljas till medlem av förvaltningsrådet.

20 §

Förvaltningsrådets konstituering och möten

Förvaltningsrådet utser inom sig för ett kalenderår i sänder ordförande och viceordförande samt antager en sekreterare.

Förvaltningsrådet sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta behovet det påkallar eller då styrelsen anholder det, dock minst fyra gånger om året. Möteskallelsen måste sändas till varje förvaltningsrådsmedlem minst 7 dagar före mötet. Förvaltningsrådet är beslutfört, när ordföranden eller viceordföranden och dessutom över hälften av dess medlemsantal är tillstädes. Som beslut gäller den åsikt, som understöts av majoriteten eller, om rösterna faller lika, den som biträts av ordföranden.

Över förvaltningsrådets sammanträden föres protokoll, i vilket antecknas de närvarandes namn, besluten jämte motiveringar och omröstningarna.

Styrelsens medlemmar har rätt att närvara vid förvaltningsrådets sammanträden samt att yttra sig där.

Protokollen över förvaltningsrådets sammanträden undertecknas av ordföranden och sekreteraren.

Förvaltningsrådet godkänner en arbetsordning för sig.

21 §

Förvaltningsrådets uppgifter

Det åligger förvaltningsrådet att, utöver vad som säges på annat ställe i dessa stadgar:

- 1) tillse att förvaltningen handhas i överensstämmelse med gällande lag, stadgarna samt andelsstämman och förvaltningsrådets egna beslut,
- 2) besluta utgående från vad i § 2 anges, om en markant utvidgning eller inskränkning av verksamhet, som gäller hela andelslaget,
- 3) antaga en verkställande direktör, fastställa hans löneförmåner, ingå skriftligt tjänsteavtal med honom och besluta om upphävande av hans tjänsteförhållande samt bestämma, vilka övriga tjänster det självt skall besätta,
- 4) välja fyra styrelsemedlemmar för ett kalenderår i sänder och fastställa deras arvoden,
- 5) fastställa reglemente för styrelsen,
- 6) fastställa andelslagets personalpolitik,
- 7) besluta vilka i § 23 avsedda nämnder och kommittéer som skall tillsättas, fastställa reglementen för dem och utse medlemmar till dem,
- 8) besluta om överlåtelse eller inteckning för gäld av fastigheter eller på arrendemark uppförda byggnader jämte arrenderätt,
- 9) bestämma om hur stora ansvar styrelsen äger i andelslagets namn ingå,
- 10) tillse att styrelsen ordnar andelslagets interna kontroll på ett ändamålsenligt sätt,
- 11) bestämma de grunder, på vilka medlem berättigas att inlösa tilläggsinsatser samt efter att ha hört revisorernas åsikt i saken besluta om maximibeloppet för tilläggsandelskapitalet,
- 12) granska styrelsens verksamhetsberättelse och förslag till användning av årsöverskottet eller täckande av förlust samt avge dem jämte revisionsberättelsen och sitt eget utlåtande om dem till andelsstämman,
- 13) utse ombud till de möten som hålls av de centralaffärer och -organisationer samt andra sådana sammanslutningar, i vilka andelslaget är medlem eller delägare,
- 14) förbereda enligt lag och dessa stadgar på andelsstämman ankommande eller eljest till behandling vid denna anmälda ärenden, uppgöra föredragningslista för deras handläggning och bestämma tid och plats för andelsstämman.

22 §

Förvaltningsrådets ordförande

Förvaltningsrådets ordförande åligger särskilt att:

- 1) tillsammans med styrelsen bereda de ärenden, som skall föreläggas förvaltningsrådet,
- 2) mottaga revisionsberättelsen av revisorerna och där revisorernas utlåtande det påkallar, infordra styrelsens förklaring i anledning av detsamma samt
- 3) sammankalla andelsstämma.

	23 §
Nämnder	För var och en av andelslagets butiker eller för flera butiker tillsammans kan tillsättas en butiksnämnd. Om tillsättande av dessa och andra permanenta nämnder och besluter förvaltningsrådet.
	24 §
Styrelsen	Styrelsen representerar andelslaget och ombesörjer dess administration och ser till att dess verksamhet är ändamålsenligt ordnad, utom ifall detta enligt stadgarna lägger förvaltningsrådet eller någon av dess medlemmar. Styrelsen består av en verkställande direktör och fyra av förvaltningsrådet för ett kalenderår i sänder utsedda medlemmar. De sistnämnda skall då de väljs vara medlemmar i andelslaget och vid mandatidens början inte ha fyllt 65 år. Som styrelsens ordförande fungerar verkställande direktören. Styrelsen utser inom sig en viceordförande för ett kalenderår i sänder. Styrelsen sammanträder vid behov, dock minst sex gånger om året, på ordförandens kallelse. Styrelsen är beslutförför, om minst tre medlemmar är närvarande. Verkställande direktören förbereder styrelsemötena. Styrelsen skall med all omsorg och under i lag förutsatt ansvarsskyldighet bevaka andelslagets intressen och sköta dess angelägenheter i enlighet med lag, dessa stadgar, av förvaltningsrådet fastställt reglemente samt av andelsstämman och förvaltningsrådet utfärdade direktiv och beslut.
	25 §
Styrelsens uppgifter	Styrelsens uppgift är, utöver vad som sagts annorstädes i dessa stadgar, att: 1) besluta om antagande av medlemmar till andelslaget, 2) ombesörja att andelslagets bokföring och övrig redovisning samt förmögenhetsförvaltning och intern kontroll är ändamålsenligt ordnade, 3) bereda i § 21, punkt 2, 5-8 och 11 av stadgarna nämnda ärenden samt likaså de ärenden, som förvaltningsrådet lämnar till styrelsen att bereda eller som styrelsen skall förelägga för förvaltningsrådet för avgörande, 4) ingå skriftligt tjänsteavtal med de ansvariga tjänstemännen, 5) besluta om beviljande av prokura, 6) besluta om upptagande av lån, pantsättning av lösegendom samt ingående av borgensförbindelser, 7) ombesörja att vid slutet av varje månad uppgörs resultat- och balansräkningar samt övriga för verksamhet och övervakning behövliga rapporter, 8) för varje räkenskapsperiod uppgöra verksamhetsberättelse och bokslut samt förslag till användning av överskott eller täckande av förlust, 9) besluta om etablering av nytt eller nedläggning av tidigare etablerat arbetsställe, 10) före utgången av varje kalenderår besluta, på vilka varugrupper under följande räkenskapsperiod eventuell återbäring av överskott skall ges och om köprabatt skall utbetalas samt besluta på vilka grunder detta skall ske samt 11) avgöra de ärenden, som förvaltningsrådet lämnar till styrelsen för beslut. Över styrelsens sammanträden föres protokoll, där besluten jämte motiveringar antecknas och som undertecknas av ordföranden och minst en av styrelsen utsedd medlem.
	26 §
Verkställande direktören	I § 80 i lag om andelslag avsedd handhavare av andelslagets förvaltning är verkställande direktören. Hans uppgift är att direkt leda företagets verksamhet. Vid förfall för verkställande direktören inträder i hans ställe en av förvaltningsrådet därtill utsedd person.
	27 §
Firmateckning	Andelslagets firma tecknas av styrelsens medlemmar, två tillsammans. Dessutom tecknas firma enligt styrelsens beslut av prokuristerna, två tillsammans eller var för sig tillsammans med någon av styrelsens medlemmar.
	28 §
Räkenskapsperiod och bokslut	Andelslagets räkenskapsperiod är ett kalenderår. För varje räkenskapsperiod uppgöres bokslut i enlighet med bestämmelserna i bokföringslagen och lagen om andelslag före utgången av mars året därpå. Bokslutet med tillhörande handlingar samt styrelsens verksamhetsberättelse skall senast en månad före vårstämman överlämnas till revisorerna för revision.
	29 §
Revision	Vid höststämman skall väljas minst två revisorer och suppleanter för dem för att granska andelslagets bokslut och bokföring samt förvaltning. Som revisor fungerar dessutom Centrallaget för Handelslagen i Finland eller av detta utsedd annan i § 88 i lag om andelslag avsedd revisionssammanslutning.

Revisionen verkställs i den omfattning god revisionssed förutsätter. Revisorerna skall avge en revisionsberättelse för varje räkenskapsperiod. Revisionsberättelsen skall överlämnas till förvaltningsrådets ordförande minst en vecka före den stämma, vid vilken bokslutet skall föreläggas för att fastställas.

30 §

**Medlems
avgång**

Medlem får inte utträda ur andelslaget inom två år efter sitt inträde i detsamma.
Om medlem därefter önskar utträda ur andelslaget, skall han skriftligt underrätta styrelsen därom. Medlem som gjort anmälan om utträde, och för vars avgång inget hinder föreligger på grund av stadgarna, anses ha utträtt ur andelslaget, då sagda anmälan kommit styrelsen eller den person, som styrelsen utsett att mottaga sådan anmälan, tillhanda.

31 §

**Avliden med-
lems rätts-
innehavares
rättigheter**

Avliden medlems rättsinnehavare, till vilken rätten till dennes insats övergått, har rätt att inträda som medlem, ifall förutsättningar för erhållande av medlemskap föreligger.
Rättsinnehavare, som önskar begagna denna rätt, bör underrätta andelslaget därom inom ett år från dödsdagen.

32 §

**Uteslutning av
medlem**

Medlem kan uteslutas ur andelslaget:
1) om medlemmen underlåter att uppfylla sina stadgeenliga förpliktelser,
2) om medlemmen under det föregående kalenderåret inte anlitat andelslagets tjänster eller
3) om medlemmen åsamkat andelslaget betydande skada eller eljest uppenbarligen handlat i strid med dess intressen.
Beslut om uteslutning av medlem fattas av förvaltningsrådet. Medlem har rätt att underställa beslutet andelsstämmans prövning. Andelsstämmans beslut om uteslutning av medlem kan av denne inte klandras vid domstol.

33 §

**Frivillig upp-
lösning och
likvidation**

Beslut om frivillig upplösning och likvidation av andelslaget är inte giltigt, om inte andelslagets samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats vid två på varandra följande stämmor och vid den sist hållna stämman biträts med två tredjedelar av de avgivna rösterna.

34 §

**Användning
av tillgångarna
vid andelslagets
upplösning**

Om andelslaget enligt lag eller av medlemmarna fattat beslut upplöses, skall de tillgångar, som återstår sedan skulder och förbindelser reglerats och insatserna återbetalats till medlemmarna, användas enligt andelsstämmans beslut.

35 §

**Skiljemanna-
förfarande**

Twister mellan å ena sidan andelslaget och å andra sidan medlem i styrelsen eller förvaltningsrådet eller annan representant för andelslaget, likvidator eller medlem i andelslaget avgöres medelst skiljemannaförfarande i enlighet med vad därom i lag särskilt stadgas.

36 §

**Ändring av
stadgarna**

1. Beslut om ändring av dessa stadgar är inte giltigt, om det inte fattats på två på varandra följande andelsstämmor och vid den senare stämman blivit biträtt med
a) om beslutet gäller medlems rätt att utträda ur andelslaget eller begränsar medlems rätt till andelslagets egendom eller överskott eller avser ändring av denna punkt a) eller § 5, samtliga vid omröstningen avgivna röster,
b) om beslutet gäller väsentlig ändring av andelslagets verksamhet eller åläggande eller ökning av tillskottsplikt eller extra avgift, eller ändring av beräkningsgrunden för dessa eller upphävande av stadgar-
na om tillägsandelskapital, tre fjärdedelar av de vid omröstningen avgivna rösterna eller
c) om beslutet gäller höjning av insatsen, två tredjedelar av de vid omröstningen avgivna rösterna.
När sådant förslag till ändring av stadgarna ställs, som enligt ovanstående punkter a, b och c skall behandlas vid två på varandra följande andelsstämmor, skall förslaget sakinhåll minst 30 dagar före den första stämman delges andelslagets medlemmar på sätt som anges i § 17 av dessa stadgar.
2. Förslag som innebär annan ändring av dessa stadgar än som såges ovan i denna paragraf, behöver inte behandlas vid två andelsstämmor, och då är beslutet giltigt, om förslaget till ändring biträts med minst två tredjedelar av de vid omröstningen avgivna rösterna.
3. Om ärende skall behandlas vid två stämmor, får kallelse till den senare stämman inte utfärdas, innan den förra har hållits. Om ingendera stämman är ordinarie, skall minst en månad förflyta mellan dem.

Bilaga 4

Definitioner på några vanliga benämningar och begrepp, som förekommer inom Kooperationen / andelsverksamheten.

Andelslag	”Sammanslutning, vars medlemsantal och kapital icke är på förhand bestämda och som har till ändamål att främja medlemmarnas hushållning eller näring genom sådan ekonomisk verksamhet, i vilken medlemmarna deltaga genom begagnande av sammanslutningens tjänster, anses som andelslag”, (Lagen om andelslag 28.5.1954/371, 1 kap. 1 §).
Andelsaffär	Andelslag som bedriver försäljningsverksamhet med i första hand s.k. konsumtionsvaror. Synonym till Handelslag , Andels-handel och Konsumtionsandelslag . Ordet används också som benämning på själva butiken eller försäljningsstället. Det kan givetvis också beteckna en affärshandling i kooperativa sammanhang.
Andelsbank	Bankinrättning i form av andelslag. Före 1968 Andelskassa . Synonym till Kreditandelslag .
Andelshandel	Se ovan Andelsaffär .
Andelsmejeri	Av lantbruksproducenter bildat andelslag för uppsamling, förädling och försäljning av mjölk och mjölkprodukter. Synonym till Mejeriandelslag .
Andelslakteri	D:o som ovan för slakt och köttprodukter.
Andelsrörelse	Kooperationen som idé och tillämpad verksamhet. Används som synonym till begreppen Kooperation och Andelsverksamhet .
Anskaffningsandelslag	Andelslag för anskaffning av varor eller förnödenheter, t.ex. handelslag, telefonandelslag, vattenandelslag osv.
Arbetskooperation	Andelsverksamhet i vilken medlemmarna deltar med eget arbete i andelslagets produktion t.ex. kollektivjordbruk (kolchoser) i socialistiska länder och kibbutzer i Israel. Kan också vara industriell verksamhet, verkstad, hantverk eller dyl.
Arbetskooperativ	Se ovan. Synonym till Produktionsandelslag .
Bostadsandelslag	Andelslag för anskaffande och hållande av bostäder för medlemmarna. Synonym till Bostadskooperativ .
Centralaffär	I kooperativ bemärkelse: s.k. sekundär- eller andra gradens andelslag, bildat av primär- eller första gradens andelslag för gemensam anskaffning, försäljning, rådgivning, o.a. tjänster. Synonym till Centralandelslag och Centrallag .

Centralandelslag	Se ovan.
Centrallag	Se ovan.
Handelslag	Se ovan Andelsaffär.
Konsumtionsandelslag	Se ovan Andelsaffär.
Konsumentkooperation	Andelsverksamhet i vilken medlemmarna begagnar sig av andelslagets tjänster huvudsakligen i egenskap av konsumenter.
Lantbrukskooperation	Andelsverksamhet i vilken lantbrukare och/eller deras andelslag är medlemmar, för uppsamling, förädling och försäljning av lantbruksprodukter och även d:o andelsverksamhet för anskaffning av förnödenheter och varor för lantbruket och lantbruksbefolkningen.
Marknadsföringsandelslag	Av producenter bildat andelslag för uppsamling och marknadsföring av medlemmarnas produkter.
Maskinandelslag	Av producenter — oftast lantbrukare — bildat andelslag för anskaffning och tillhandahållande av speciella maskiner, som kan nyttjas av medlemmarna.
Mejeriandelslag	Se ovan Andelsmejeri.
Primärandelslag	Av fysiska personer bildat andelslag.
Producentandelslag	Av lantbruksproducenter bildat andelslag för uppsamling, förädling och försäljning av lantbruksprodukter och även d:o andelslag för anskaffning av förnödenheter för lantbruket.
Produktionsandelslag	Se ovan Arbetskooperation.
Sekundärandelslag	Av primärandelslag bildat s.k. andra gradens andelslag. Jmf. Centralaffär, Centralandelslag och Centrallag.

Den kooperativa idén och dess tillämpning i andelsrörelsen med handelslag, lantbrukarandelslag, andelsbanker och andra kooperativa företag, har haft och har fortfarande en avgörande betydelse för utvecklingen av vårt näringsliv och samhälle. Långt över en miljon människor i vårt land är engagerade i rörelsen som medlemmar och anställda i olika andelslag.

I denna lilla skrift ges en kortfattad bakgrund till Kooperationens utveckling och en översikt av dagens mångsidiga andelsverksamhet.